

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Katedra humanitních věd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad -
případová studie Jihočeského kraje**

Autor: **Jan Bláha**

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radek Kopřiva, Ph.D.**

© 2011 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jan Bláha

obor Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Sez. Ústí - Tábor

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze čl. 17 odst. 2 určuje tuto diplomovou práci.

Název práce: **Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad - případová studie Jihočeského kraje**

Osnova diplomové práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Demokracie a subnacionální úroveň politického rozhodování
4. Teorie koalic
5. Praktická aplikace teorie koalic - případová studie Jihočeského kraje
6. Závěr
7. Seznam použitých zdrojů
8. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 60 - 80 stran

Doporučené zdroje:

Cabada, L. a kol. (2006): Koalice a koaliční vztahy. Česká republika v evropském kontextu.

Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

Čmejrek, J. (2008): Obce a regiony jako politický prostor. Praha: Alfa nakladatelství.

Dahl, R. (2001): O demokracii. Praha: Portál.

Sartori, G. (2005): Strany a stranické systémy. Brno: Centrum pro studium demokracie.

Říchová, B. (2000): Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radek Kopřiva**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2011

L.S.

.....
Vedoucí katedry

.....
Děkan

V Praze dne: 15. 1. 2010

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "*Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad - případová studie Jihočeského kraje*" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Táboře dne 7. března 2011

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, cursive letters, positioned above a horizontal line.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji především Ing. Radku Kopřivovi, Ph.D. za věnovaný čas, vstřícnost, odborné vedení a rady při vypracování diplomové práce. Chtěl bych také poděkovat Ing. Janu Baborovi, poslanci Parlamentu ČR, který mi poskytl užitečné podklady a informace.

**Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad - případová
studie Jihočeského kraje**

**The Application of the Parties Coalition Theory for the Course of the
Regional Councils Forming - the Case Study of the South of Bohemia
Region**

Souhrn:

Diplomová práce se zabývá problematikou exekutivních koalic na úrovni vyššího územně samosprávného celku – Jihočeského kraje. Snahou autora je zasadit český model tvorby krajských koalic, resp. koaliční vztahy a koaliční chování politických stran, do širšího kontextu významných teoretických přístupů ke studiu koalic.

Práci je možné rozdělit na tři samostatné části. První a druhá (teoretická) část jsou zaměřeny na odbornou literaturu, která úzce souvisí s tématem a stanovenými cíli práce (kapitola 3 a 4). Třetí kapitola vymezuje základní teoretické přístupy a obsahový rámec k tématu demokracie, politických stran a stranických systémů. Součástí je taktéž charakteristika podoby krajské územní samosprávy a volebních systémů. Stěžejní díl teoretické části práce tvoří čtvrtá kapitola, kde jsou zařazeny texty věnované problematice koalic a koaličního vládnutí. Jádrem práce (empirická část) je případová studie Jihočeského kraje (kapitola 5). Pátá kapitola obsahuje základní charakteristiku kraje ze socioekonomického a politického hlediska, na kterou navazuje samotný výzkum tvorby krajských rad. Studie se zabývá obdobím po reformě veřejné správy, do kterého spadají volby do krajských zastupitelstev v letech 2000, 2004 a 2008. Součástí jednotlivých kapitol empirické části práce jsou stanovené pracovní hypotézy, jejich ověření a interpretace výsledků výzkumu.

Klíčová slova:

Demokracie, politická strana, stranický systém, Jihočeský kraj, krajské volby, zastupitelstvo, krajská rada, exekutivní koalice, koaliční jednání, teorie koalic.

Summary:

The diploma thesis deals with the issue of executive coalitions at the level of a higher territorially-administrative unit – the South Bohemian Region. The author endeavors to set the Czech model of formation of regional coalitions or coalition relationships and coalition behavior of the political parties into a broader context of significant theoretical approaches to a study of coalitions.

The dissertation can be divided into three separate parts. The first and the second (theoretical) part are focused on specialized publications that have connection with the subject and the given goals of this dissertation (chapters 3 and 4). Chapter 3 specifies basic theoretical approaches and a contentual framework concerning the subject of democracy, political parties and party systems. It includes also a characteristic of regional territorial administrative and electoral systems. The pivot of the theoretical part is the Chapter 4 that includes texts focused on the coalition problems and coalition government. The nucleus (empirical part) of the dissertation is the case study of the South Bohemian Region (chapter 5). The chapter 5 contains basic characteristics of the region out of the socioeconomic and political point of view, followed by the study of forming the regional councils. The study deals with the period following the public administration reformation, that includes regional councils elections in 2000, 2004 and 2008. An integral part of the individual chapters of the empirical section of the dissertation are working hypothesis, their verification and research results interpretation.

Key Words:

Democracy, political party, party systems, South Bohemian Region, regional elections, council, regional council, executive coalition, coalition negotiations, coalition theory.

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíl práce a metodika.....	13
3	Demokracie a subnacionální úroveň politického rozhodování.....	15
3.1	Úloha a význam demokracie – základní teoretické přístupy	15
3.2	Demokracie ve vztahu k fragmentaci a polarizaci stranického systému	18
3.3	Politické strany	19
3.4	Stranické systémy	22
3.5	Normativní rámec a organizační struktura krajských samospráv v České republice.....	25
3.6	Politický proces na regionální úrovni politického rozhodování – volby do krajských zastupitelstev	27
4	Teorie koalic	30
4.1	Vymezení pojmu koalice.....	30
4.2	Tradice studia koalic	31
4.3	Pojetí politických stran v teorii koalic	32
4.4	Hlediska účasti politických aktérů v koaličních vládách.....	33
4.5	Typologie exekutivních koalic	36
5	Praktická aplikace teorie koalic - případová studie Jihočeského kraje	39
5.1	Charakteristika Jihočeského kraje	39
5.1.1.	Geografické a územně správní hledisko	39
5.1.2.	Obyvatelstvo.....	40
5.1.3.	Vzdělání	43
5.1.4.	Zaměstnanost, nezaměstnanost a průměrné příjmy	45
5.2	Politická charakteristika	49
5.2.1.	Regionální politické subjekty	49
5.2.2.	Krajské volby v roce 2000, 2004 a 2008	56
5.2.3.	Analýza volebních zisků relevantních politických stran	61
5.3	Teorie koalic a krajské volby	62

5.3.1.	Proces formování krajských koalic, jejich účinnost a stabilita.....	62
5.3.2.	Stranický systém a utváření krajských rad z hlediska stupně polarizace.....	67
5.3.3.	Politické prostředí a role malých politických subjektů při utváření krajských rad z pohledu aktérů regionální politiky	70
5.3.4.	Shrnutí – výsledky a limity aplikace teorie koalic na případu voleb do zastupitelstva Jihočeského kraje	72
6	Závěr	79
7	Seznam použitých zdrojů	82
8	Seznam zkratk použitých v textu.....	85
9	Seznam tabulek a grafů.....	86
10	Přílohy	88

1 Úvod

Logika, taktiky, motivy a preference uplatňované při procesu utváření spojení – exekutivních koalic, představují v parlamentních režimech jednu z klíčových determinant ideové a institucionální struktury vládnutí (Cabada a kol., 2006, s. 9).

V prostředí bipartistických systémů, kde je využíván jednokolový většinový systém, určují budoucí podobu a charakter vládnutí výsledky voleb. V multipartistických systémech jsou rozhodujícími faktory výsledky povolebních jednání. Úvahy o efektivitě a funkčnosti obou systémů se vedou neustále. Kritika bipartistického systému spočívá v tom, že systém zvyhodňuje zejména velké politické strany, kde o vítězi voleb rozhoduje jediný hlas získaný navíc. Složení parlamentu či zastupitelstva nemusí dostatečně reflektovat politickou vůli veřejnosti. Multipartistické systémy, kde je využíván volební systém poměrného zastoupení, jsou charakteristické problematickým sestavováním koaličních vlád. Povolební situace, kdy nadpoloviční většinou disponuje jediná politická strana, jsou spíše výjimečné. Vítězné strany jsou nuceny uzavírat spojení – koalici – minimálně dvou stran. Menší strany mají díky tzv. „vyděračskému“ potenciálu možnost podílet se na vládě a prosazovat tak minoritní zájmy svých voličů. Způsob utváření koalic, jež zahrnuje výše zmíněnou logiku, taktiky, motivy a preference, stojí od poloviny dvacátého století v centru pozornosti politické vědy. Stabilita a efektivnost koaličních vlád je determinována jednak počtem získaných mandátů a dále ideologickou vzdáleností relevantních stran. Aktéři koaličních dohod se výměnou za vládní posty resp. členství ve vládě (krajské radě), obvykle uchylují k programovým ústupkům a kompromisům, které mohou být v případě výrazných odchylek od ideových základů politické strany vnímány jako „zrada na voličích.“ Nelze jednoznačně určit, který ze systémů vykazuje více relativních předností, a který by byl v našich podmínkách výhodnější. Obecně je možné říci, že se ve výhodách každého z nich zrcadlí zároveň také jeho nevýhody (Balík, 2008, s. 18; Cabada a kol., 2006, s. 9-10; Dahl, 2001, s. 124; Novák, 1997, s. 11).

Jedním ze základních předpokladů teorie koalic je racionalita chování politických aktérů v závislosti na motivech vstupu do vlád – koalic. Přístup, který se zabývá aplikací konceptu racionality na chování politických aktérů, je obecně označován jako „teorie racionální volby.“ K vysvětlení politického chování využívá „teorii her“, která vychází jednak z konceptu hráčů, jakožto unitárních aktérů a dále z ekonomické racionality každého

subjektu, jehož cílem je dosažení maximálního zisku s co možná nejmenšími náklady (a ztrátami). V teorii koalic, která navazuje na teorii her, můžeme rozlišit dvě odlišné a autonomní tradice označované ve zkratce jako „americká“ a „evropská.“ Tradice se liší zejména v motivaci politických aktérů usilujících o dosažení cíle. Americká tradice výzkumu koalic staví do značné míry na modelech. Uvedený přístup předpokládá, že primárním cílem politických aktérů je *zisk vládních postů*. Evropská tradice studia koalic klade důraz na empirický výzkum a vychází z předpokladu, že aktéři se při koaličních jednáních soustředí primárně na *prosazení svého politického programu* (Říchová, 2000, s. 95-105, 120-121).

Ambicí předkládané diplomové práce s názvem „Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad – případová studie Jihočeského kraje“ je konfrontovat základní předpoklady obou konceptů teorie koalic (amerického a evropského přístupu) s politickou praxí. Studie by měla přinést nové poznatky o možnostech, limitech a perspektivách koaličního systému vládnutí na subnacionální úrovni politického rozhodování.

2 Cíl práce a metodika

Téma předkládané diplomové práce navazuje na autorovu bakalářskou práci s názvem „Analýza stranického systému a krajské volby – případová studie Jihočeského kraje.“ Jejím hlavním cílem je **identifikovat a charakterizovat základní logiku, taktiky, motivy a preference uplatňované při procesu utváření krajských exekutivních koalic a výsledky případové studie konfrontovat se základními předpoklady, které vycházejí z teoretických konceptů v oblasti výzkumu koaličních vlád.** V souvislosti s vymezeným cílem se práce soustřeďuje na tři okruhy otázek:

1. Jakým způsobem se sestavují koalice na regionální úrovni. Proces tvorby koaličních vlád se díky patovým volebním výsledkům dostává čím dál častěji do bezvýhodné situace. Jedním ze současných témat politického i veřejného diskursu je otázka, zda skutečně všechny úspěšné volební strany mají být rovnocennými aktéry povolebního vyjednávání, či zda existují důvody, na jejichž základě jsou některé strany i přes relativně silný politický mandát *a priori* vyloučeny z povolebního vyjednávání o koaličních vládách (Cabada a kol., 2006, s. 10). V uvedeném kontextu lze definovat první ze tří základních hypotéz: **Při sestavování koaličních vlád na subnacionální úrovni politického rozhodování není relevantním faktorem stupeň ideologické vzdálenosti.**
2. Jaké typy exekutivních koalic se nejčastěji ustavují a zda existuje nějaký převažující vzorec koalic, který lze obecně aplikovat na krajskou úroveň. Právní úprava krajského zřízení v České republice sice nedeterminuje podobu krajských koalic, ale nutnou podmínkou pro přijetí usnesení stejně jako pro volbu a odvolání hejtmana a členů rady je souhlas nadpoloviční většiny zastupitelstva (Eibl a kol., 2009, s. 134). Podle dosavadních výzkumů exekutivních koalic v českém prostředí podporuje soutěživost stranicko-politických systémů především typ minimální vítězné ideově propojené koalice a v určitých případech také typ koalice velké. Velké koalice se ustavují zejména, jsou-li spojeny s třídou koalice minimální vítězné s co nejmenším počtem mandátů – nikoli členů. Na krajské úrovni je prozatím doménou typ minimální vítězné ideově propojené koalice (Cabada a kol., 2006, s. 66). Zde se nabízí druhá základní hypotéza: **V samosprávě Jihočeského kraje se častěji ustavují minimální vítězné ideově propojené koalice.**

3. Jak politická rozhodnutí reflektují volební programy, a jaký vliv měly a mají na stabilitu a účinnost koaličních vlád v jednotlivých funkčních obdobích. Jedním z determinujících faktorů, který bývá v této souvislosti zmiňován, je zachování či odklon od ideových základů politické strany. Dílčím cílem práce je nalézt odpověď na otázku, zda se relevantní politické strany ve svém konání omezily na snahu získat vlivné mocenské posty, bez ohledu na deklarovaný program a stranickou ideologii. Třetí základní hypotéza zní: **Regionální politické strany se při koaličních vyjednáváních soustředí primárně na prosazení politického programu.**

Literární rešerše je přehledem teoretických východisek k problematice demokracie na subnacionální úrovni politického rozhodování a teorie koalic. Diplomová práce vychází z případové studie, v jejímž rámci jsou využívány zejména metody empiricko – analytického přístupu s důrazem na obsahovou (kvalitativní) analýzu. Rozhodujícím faktorem je důraz na neutrální postoj vůči studovanému předmětu. Empiricko – analytický přístup preferuje takové výroky, které nejsou ovlivněny apriorními soudy, a to ani s ohledem na určitá ideologická východiska, ani co do subjektivních postojů badatele (Říchová, 2000, s. 21).

Ke sběru dat byly použity dvě základní techniky a to interview a studium dokumentů. Praktická část práce se opírá zejména o sekundární analýzu dat výsledků krajských voleb. V situacích, kdy k naplnění stanovených cílů bylo třeba bližšího seznámení s konkrétním politickým prostředím, autor práce použil semistrukturovaný rozhovor – záznamový arch pro rozhovor je součástí přílohy 5. Rozhovory s krajskými zastupiteli proběhly ve dnech 24. - 25. 10. a dále ve dnech 16. – 17. 11. 2010. Snahou autora bylo oslovit zastupitele relevantních stran napříč politickým spektrem. Interview poskytli krajský zastupitel Václav Ebert (KSČM) a dále poslanci Parlamentu ČR a krajský zastupitelé Jan Babor (ČSSD) a František Dědič (ODS). Respondenti byli dotazováni na základní podobu obsahu povolebních vyjednávání. Otázky byly zaměřeny na logiku, taktiky, motivy a preference uplatňované při procesu utváření koaličních rad.

Mezi zdroje dat použitých v rámci studia dokumentů patřily také oficiální dokumenty převážně formálního charakteru. Výsledky voleb do krajského zastupitelstva a základní informace o Jihočeském kraji, byly čerpány z internetového portálu Českého statistického úřadu. Informace o relevantních politických stranách a jejich volebních programech, byly čerpány z oficiálních webových stránek jednotlivých stran.

3 Demokracie a subnacionální úroveň politického rozhodování

3.1 Úloha a význam demokracie – základní teoretické přístupy

Demokracie znamenala v každé době něco jiného a její obsah i význam se často měnily. V dějinách lidstva se na několik století i zcela vytratila z reálného života a byla spíše předmětem teoretických úvah filozofů, nežli politickým systémem. Americký sociolog Robert Dahl rozlišuje v historickém kontextu tři demokratické transformace. Počátky demokratického systému vládnutí, které poskytovaly poměrně široké možnosti všeobecné účasti na skupinovém rozhodování, se s největší pravděpodobností utvářely již v klasickém Řecku a Římě kolem roku 500 před Kristem. Slovo demokracie pochází z řeckého *demos* (lid) a *kratein* (vládnout) – volně přeloženo jako „vláda lidu“ (Svensson, 1995, s. 9). Na obsah a hodnocení pojmu demokracie nebyly v antickém Řecku jednotné názory. Zatímco v Athénách slovo *demos* označovalo všechny obyvatele, v jiných městských státech starověkého Řecka označovalo pouze lidi prostého původu, nebo dokonce lidi chudé. Koncept demokracie uplatňovaný v Athénách se stal hlavním zdrojem inspirace pro moderní politické myšlení. Srdcem a středem athénské vládního systému bylo lidové shromáždění, tzv. *ekklesia*. Na shromáždění se volilo několik klíčových státních činitelů. Hlavní metodou výběru pro výkon ostatních veřejných funkcí bylo losování, loterie. Oprávněný občan tak měl reálnou šanci stát se alespoň jednou za život významným vládním hodnostářem. Podobný způsob vládnutí se začal přibližně ve stejné době utvářet na Apeninském poloostrově ve městě Řím. Římané používali pro svůj vládní systém termín *republika*, který vznikl složením slov *res* (věc, záležitost) a *publicus* (veřejný) – volně přeloženo, republika je věc náležející lidu (Dahl, 2001, s. 18). Právo podílet se na vládě republiky bylo nejprve značně omezené a náleželo pouze patriciům, aristokratům. Později se rozšířilo také na prosté obyvatelstvo – nazývaného *plebs*, plebejci. Athénský i Římský způsob vládnutí do značné míry ovlivnil politickou filozofii a v průběhu historie byl často vzorem přímé vlády lidu – tzv. participativní demokracie. Nelze však hovořit o funkčním zastupitelském systému vládnutí založenému na demokraticky volených představitelích občanů, jak jej chápeme dnes (Dahl, 2001, s. 8-19; Svensson, 1995, s. 9-18).

V politologii se zatím neprosadil takový pojem demokracie, který by byl všeobecně akceptován. Podle Svenssona (2001) je důležité uvědomit si, že demokracii můžeme

definovat naprosto různými způsoby a samotný pojem je třeba chápat jako něco velice širokého a otevřeného. Do konce 18. století demokracie znamenala přímou vládu lidu a byla obecně spojována s vládou davu a okrádáním bohatých chudými. V důsledku toho vyvolávala u intelektuálů a příslušníků vyšších sociálních tříd negativní konotace, které se přenášely z jedné generace na druhou. Druhou transformací demokracie, jež byla výsledkem liberalizačních tendencí novověkých států, lze datovat zhruba od konce 18. století. Začalo docházet ke konverzi významu demokracie ze systému přímé účasti na systém zastupitelský, který měl zajistit všeobecné blaho všem lidem bez ohledu na společenské postavení. I když bylo hlasovací právo z počátku omezené, později se rozšířilo na většinu dospělých obyvatel. Podle Dahla (2001) by ideální forma demokracie měla umožňovat efektivní účast (participaci), volební rovnost, dosahování poučeného porozumění, uplatňování kontroly nad nastolováním témat k projednání a zapojení všech dospělých. Řada současných politologů se domnívá, že ideální forma demokracie splňující všechna uvedená kritéria neexistuje nikde na světě. Reálně existující demokracie, jež se úplnému demokratickému procesu pouze přibližují, Dahl označuje termínem „polyarchie.“ Slovo polyarchie je odvozeno z řeckých slov znamenajících „mnoho“ a „vláda,“ tedy „vláda mnohých“ (Dahl, 2001, s. 85). Polyarchie je vládní systém založený na citlivosti politických autorit vůči preferencím svých občanů, kteří jsou považováni za politicky rovnoprávné (Svensson, 1995, s. 176). Výraz polyarchie označuje politický systém, kde je nutné, aby fungovalo šest následujících institucí:

- 1) Volení státní činitelé;
- 2) Svobodné, spravedlivé a časté volby;
- 3) Svoboda projevu;
- 4) Přístup k alternativním zdrojům informací;
- 5) Svoboda shromažďování a sdružování;
- 6) Občanství zahrnující všechny dospělé lidi (inkluzivní občanství).

Přiblížení se k demokracii ve formě polyarchií bylo úspěšně realizováno během posledních dvou set let asi v jedné třetině všech států. Podle Dahla bude třetí transformace demokracie spočívat v jejím globálním rozšíření (Dahl, 2001, s. 81-86; Svensson, 1995, s. 7-17, s. 175-177).

Demokracie je prakticky od období jejího vzniku podrobována neustálým kritikám. Vzhledem k faktu, že demokratický systém vládnutí je z historického hlediska teprve na svém začátku, nebylo by vhodné předpokládat, že je jediným ideálním řešením, které nemůže být v budoucnu nahrazeno jiným. Dahl (2001) v konfrontaci s jinými nedemokratickými vládními systémy uvádí deset následujících výhod demokracie:

- 1) Zabraňuje vzniku tyranie;
- 2) Zajišťuje základní práva;
- 3) Zajišťuje všeobecnou svobodu;
- 4) Umožňuje lidem, aby rozhodovali sami o sobě;
- 5) Umožňuje mravní samostatnost;
- 6) Umožňuje rozvoj člověka;
- 7) Chrání základní osobní zájmy lidí;
- 8) Zajišťuje politickou rovnost;
- 9) Usiluje o mír;
- 10) Usiluje o prosperitu (Dahl, 2001, s. 46).

Z hlediska účasti lidu na politickém rozhodování a veřejných záležitostech je možné rozlišovat dvě základní podoby demokracie – přímou a zastupitelskou demokracii. Přímá – participační demokracie je charakteristická přímou účastí lidu na rozhodování. Její počátky jsou spojovány s první transformací demokracie v městských státech starověkého Řecka. V současné době je uplatňována především prostřednictvím referend či iniciativ. Základním předpokladem modelu přímé – participační demokracie je potenciál vzdělaných a aktivních občanů. Z praktického hlediska je uvedený předpoklad jen velmi těžko dosažitelný. V zastupitelské demokracii mají lidé možnost volit své politické zástupce, kteří budou jednat a rozhodovat ve veřejných záležitostech v jejich zájmu. Zastupitelská forma nedostatek přímé demokracie částečně eliminuje, ale je v rozporu s předchozí teorií demokracie, tj. v přímé účasti celé populace na politickém procesu. Podle Dahla (2001) nemůže přímá ani zastupitelská forma demokracie překonat hranice stanovené vzájemným působením času potřebného pro akt účasti a počtu oprávněných obyvatel. Demokratické dilema mezi účastí občanů a efektivností systému je patrné z následujícího tvrzení: *„Čím menší je demokratická jednotka, tím větší je její potenciál občanské účasti a tím menší je potřeba občanů delegovat politická rozhodnutí na zástupce. Čím je tato jednotka větší, tím větší je její*

schopnost zabývat se záležitostmi, jež jsou pro občany důležité, a tím větší je potřeba občanů zplnomocňovat k rozhodování své volené zástupce“ (Dahl, 2001, s. 102). Z uvedeného vyplývá, že velmi malé politické systémy mohou teoreticky dosáhnout poměrně vysoké úrovně účasti občanů na politickém procesu. Teoretické předpoklady a praxe se často liší a v uvedeném kontextu má demokracie založená na veřejných shromážděních také své limity. Jak bylo již zmíněno, zastupitelská forma demokracie umožňuje občanům delegovat na jiné lidi značné pravomoci, na jejichž základě mohou rozhodovat o mimořádně důležitých věcech. Kromě volených zástupců se pravomoci nepřímou delegují také na další úředníky – byrokraty vykonávající státní moc. Státní úředníci jsou voleni postupy mnohem méně přímými a často v rozporu s demokratickými principy. V konečném důsledku dochází ke konfliktu mezi demokraticky a nedemokraticky volenými orgány státní správy, tzv. „*dohadování mezi politickými a byrokratickými elitami.*“ Uvedený aspekt patří mezi největší nevýhody zastupitelského systému vládnutí. Z pohledu současné praxe demokracie je rozhodující zajistit dostatečnou kontrolu nad rozhodovacími procesy, kde už je relativní možnost participace celé společnosti (Dahl, 2001, s. 102-105).

Kvalitu demokracie určují dva faktory – reprezentativnost vládního rozhodování a legitimita politické moci. Patří sem také dohoda o mezích politické moci, která by měla zaručit ochranu rozhodujících zájmů menšiny před vládní většinou. Jedna z možných definic demokracie vypadá následovně: „*Demokracie je systém, v němž právo rozhodovat za všechny je přiznáno jednotlivcům, kteří získali pro své návrhy nejvíce hlasů ve svobodné soutěži na politickém trhu*“ (Novák, 1997, s. 10-11).

3.2 Demokracie ve vztahu k fragmentaci a polarizaci stranického systému

Podle Sartoriho (2005) může být roztržičnost stranického systému – fragmentace chápána jako překážka ve fungování demokracie pouze za předpokladu, že vyjadřuje polarizaci vstupující do prostoru stranické soutěže. Vysoká fragmentace ještě nemusí znamenat nestabilitu koalic a neefektivní vládnutí. Klíčovým faktorem ideologická vzdálenost mezi jednotlivými stranami – polarizace. Fragmentaci je potřeba chápat jako intervenující

proměnnou. Oba pojmy je možné zvládat také konsociačně,¹ zde však Sartori zpochybňuje schopnost „konsociačních elit“ překonat stav extrémní polarizace. Pokud fragmentaci nahradíme polarizací, zákonem fungování demokracie se stane „*plynulá funkce její soutěživé polarizace*“ (Sartori, 2005, s. 390). Hlavní rozdíl mezi tzv. „klidnou a obtížnou demokracií“ je vnesen dvěma typy zvládání konfliktu – vláda většiny a konsociace. Demokracie s většinovou vládou reaguje na snadné podmínky. Konsociační demokracie, nebo demokracie s ne-většinovou vládou, odpovídá společenské segmentaci, subkulturní různorodosti anebo kumulovaným strukturám štěpení. Sartori shrnul svá tvrzení o vzájemných vztazích mezi demokracií, fragmentací a polarizací formou pravidel. Fungující demokracie a polarizace jsou v inverzním vztahu. Předpokladem je, že dotyčná polarizace definuje prostor stranické soutěže. Otázka tak závisí na podmínkách polarizace, které mohou být stanoveny následovně:

- Polarizaci brání křížící se štěpení, neutralizovaná „izolací“, a posilují ji kumulativní štěpení (per se), jež nejsou ani izolující, ani izolovaná (elitami);
- Polarizace je nepravděpodobná v homogenní politické kultuře, ale nutně nevyplývá ze subkulturní fragmentace, protože kulturní heterogenitu lze zvládat konsociačně.

Sartori navrhuje, že nejlepší jedinou vysvětlující proměnnou pro stabilní versus nestabilní, fungující versus nefungující, úspěšnou versus nehybnou a klidnou versus obtížnou demokracii je polarizace, která je obecně pravolevé varianty (Sartori, 2005, s. 389-391).

3.3 Politické strany

V současných demokratických systémech jsou politické strany považovány za hlavní aktéry, jejichž prostřednictvím jsou reprezentovány zájmy občanů. Definiční vymezení

---

¹ rozhodování je uskutečňováno skrze dohodu úzkých a uzavřených zájmových skupin. Koncept Lijphartovi konsociační demokracie byl v českém politickém prostředí, díky opožděnému nástupu, nahrazen konceptem konsensuální demokracie jako protipólu většinové či konkurenční demokracie (Člověk – Časopis pro humanitní a společenské vědy. *Konsociační demokracie v současné perspektivě - Švýcarsko jako případová studie* [online]. c 2010. [cit. 2010-02-21]. Dostupné z WWW: http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2007010202#2._Konsocia%C4%8Dn%C3%AD_demokracie_jako_partikul%C3%A1rn%C3%AD_koncept_).

pojmu politické strany při zachování strategie minimální definice je obtížné a v teoretické rovině existuje řada interpretací. Jedno z možných vymezení pojmu strana vypadá následovně: „Strana je jakákoli politická skupina identifikovaná pomocí oficiálního názvu, která se představuje ve volbách a je schopna umístit své kandidáty prostřednictvím voleb (svobodných nebo ne) do veřejných úřadů“ (Sartori, 2005, s. 72). Až do devatenáctého století bylo pojetí strany obdobně jako pojem demokracie chápáno převážně v negativních asociacích. Dříve se pojem strana významově prolínal s pojmem „frakce“ a v běžné praxi bylo velmi obtížné oba pojmy odlišit. Transformace pojmu frakce ve stranu, vnímanou v pozitivním slova smyslu, byla velmi pomalá. Z etymologického a sémantického hlediska jsou oba pojmy rozdílné. Frakce je odvozena z latinského slovesa *facere* (dělat, konat) a *factio* brzy poté začne, pro autory píšící v latině, označovat politickou skupinu zaměřenou na rušivé a škodlivé *facere*, na „extremistické, škodlivé konání.“ Termín „strana“ vychází z latiny ze slovesa *partire* (dělit) a jeho dávným předchůdcem se stejnou etymologickou konotací je „sekta.“ Termín sekta je odvozený z latinského slovesa *secare* (sekat, roztínat a tím i dělit). Zatímco pojem frakce nese ideu arogance, tj. škodlivého chování, pojem strana nese ideu „části“, která sama o sobě není hanlivým termínem. Strany začaly být přijímány jako legitimní a nutný nástroj svobodné vlády v okamžiku, kdy si lidé uvědomili, že přinášejí pozitivní a potřebný užitek. Rozličnost a názorová rozdílnost nemusí být nutně neslučitelné s politickým řádem. Zásadní význam pro vývoj stranického systému má existence více než jedné strany – stranická pluralita. Podle hrubého odhadu má většina zemí a téměř dvě třetiny světové populace vládu jediné strany. Zatímco pluralitní stranický systém uznává názorové rozdíly a institucionalizuje opozici, systém jedné strany – státostrany popírá validitu názorových rozdílů a brání opozici (Sartori, 2005, s. 17-74, 243).

V zastupitelské demokracii plní politické strany mimořádně důležitou úlohu. Fungují jako zprostředkovatel vztahů mezi občany a státem. Strany sdružují politicky aktivní občany na základě společných názorů, zájmů a cílů. Reflektují politickou vůli lidu a představují důležitý nástroj integrace společnosti. S rozšířením všeobecného volebního práva a dalšími demokratickými reformami koncem 19. a počátkem 20. století nastal rozkvět politického stranictví. Do politického života vstoupily široké vrstvy veřejnosti. Začaly se prosazovat strany s rozvětvenou organizační strukturou, masovou členskou základnou a podpůrnými společenskými hnutími, které se organizovaly kolem třídních a stavovských zájmů. Změna nastala ve druhé polovině 20. století, kdy masové a třídní strany postupně

nahradily strany elitní (voličské) a všelidové (all-catch parties). Podle Čmejrka (2008) je velkým problémem soudobého politického stranictví tendence ke kartelizaci stranických systémů, jež vyvolává nebezpečí, že si politické strany podřídí stát, který nebude sloužit občanům, ale právě politickým stranám. V uvedeném kontextu poukazuje na vývoj organizační struktury politických stran zejména v západoevropských zemích, kde již několik desítek let klesají počty členů politických stran a také zájem voličů o účast ve volbách. Upevňování pozic politických stran ve vztahu ke státní moci představuje druhou krajní polohu problému. Jde o proces, který je nazýván „parlamentarizací“ či „governmentalizací“ politických stran. Vzhledem k faktu, že dějinná vývojová kontinuita českého stranického systému byla narušena, je výše uvedená obecná tendence značně posílena. Na rozdíl od parlamentní úrovně, kde si politické strany své pozice upevňují, na lokální úrovni politického procesu se úloha místních stranických organizací zmenšuje a klesá počet řadových členů strany. Nedostatečná stranická základna představuje jeden úhel pohledu na problematiku lokálních organizací politických stran. Z parlamentních stran má relativně stabilní, historicky a teritoriálně zakotvenou stranickou základnu pouze KSČM a KDU-ČSL. Organizační struktury ostatních stran se vytvářely až po roce 1989. Druhý úhel pohledu na zmíněnou problematiku představuje perspektiva politického procesu na lokální úrovni. Zatímco ve velkých městech je úloha politických stran téměř identická jako v politickém procesu na národní úrovni, v malých obcích je díky úzkému sociálnímu prostoru úloha politických stran téměř zbytečná. Voliči se rozhodují spíše podle osobních sympatií ke kandidátovi než podle politické příslušnosti komunálních politiků. Existuje přímá úměra mezi velikostí obce a významem zprostředkování politických stran a jejich ideologií či programů. Agregací funkce volebních pravidel zabráňuje nadměrné fragmentaci politických sil ve velkých městech. Nezávislí kandidáti jsou vytěsňováni parlamentními stranami, což usnadňuje proces utváření akceschopných koaličních vlád. Diference mezi malými a většími městy jsou patrné také v zastoupení parlamentních stran. Ve větších městech působí kromě lokálních a regionálních politických subjektů zpravidla všechny parlamentní strany. Pro stranické systémy na úrovni krajů jsou důležité především tři aspekty:

- 1) Celkové pořadí hlavních politických stran v komparaci s volbami do PSP ČR;
- 2) Volební geografie a krajská stranická spektra;

- 3) Stranická příslušnost zvolených zastupitelů, tj. podíl mandátů bez politické příslušnosti a členů parlamentních, resp. neparlamentních stran na zisku mandátů (Čmejrek, 2008, s. 62).

Podle Čmejrka (2008) představují krajské stranické organizace významnou sílu v trojím politickém kontextu. První kontext vytváří politický proces v jednotlivých krajích. Druhým kontextem je vnitřní život parlamentních politických stran. Krajské politické organizace mají značný vliv na podobu stranického vedení a na formování jeho politiky. Třetím kontextem je politika na národní úrovni. Kraje mohou být za určitých okolností, v dobách nestability politického systému, jakousi protiváhou vládní politiky (Čmejrek, 2008, s. 57-64).

3.4 Stranické systémy

V průběhu dějin se objevilo mnoho nejrůznějších typů – klasifikací stranických uspořádání. Základním hlediskem při jejich posuzování, které indikuje fragmentaci stranického systému, bylo kritérium počtu stran – jedné, dvou nebo více než dvou. V současnosti je rozlišování mezi jednostranickými, dvoustranickými a vícestranickými systémy považováno za příliš všeobecné a nedostačující. Typologii stranických systémů, která vychází ze dvou kritérií: počtu stran a jejich ideologie, představil v sedmdesátých letech dvacátého století italský politolog Giovanni Sartori ve své knize *Strany a stranické systémy* (Parties and Party Systems). Za hlavní „vysvětlující proměnnou“ soutěživých, tj. demokratických stranických systémů Sartori nepovažuje stupeň fragmentace (tj. počet stran), ale stupeň „polarizace“ (Novák, 1997, s. 257-258). Stranická fragmentace může odrážet dvě výrazně odlišné situace: buď „segmentaci“ nebo „polarizaci.“ To má zcela protikladné a zásadní důsledky. Pokud jde jen o segmentaci, ta je slučitelná s fungující demokracií, s tzv. „umírněným pluralismem“. Naopak polarizace, tj. velká ideologická vzdálenost mezi nejvzdálenějšími relevantními stranami, vede k „polarizovanému pluralismu“, který nevytváří vhodné podmínky k úspěšnému fungování demokracie.² Při posuzování relevantnosti stran je nezbytné stanovení pravidel pro to, kterou stranu je nutno počítat a kterou nikoli. Sartori vytvořil tzv. „*kritéria irelevance*“ vzhledem k menším stranám, která úzce souvisí s jejich

---

² NOVÁK, Miroslav. *CEVRO : Liberálně konzervativní akademie* [online]. Praha : CEVROREVUE, 2006 [cit. 2011-02-09]. Galerie světových politických osobností > Giovanni Sartori. Dostupné z WWW: <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2006/6-7/67639-giovanni-sartori.html>>.

volební silou – přepočtenou na počet mandátů. Podle prvního pravidla je možné malé strany odečíst jako irelevantní v případě, že během určité doby zůstávají nadbytečné – nejsou schopny podílet se na vytvoření koaliční většiny. Limitujícím prvkem v tomto ohledu je fakt, že pravidlo nebere v úvahu tzv. „antisystémové“ strany, které sice mohou získat dostatečný počet mandátů, ale zpravidla z ideologického hlediska nedisponují koaličním potenciálem. Druhým pomocným pravidlem, které Sartori zmiňuje, je pravidlo založené na zastrašovací síle, přesněji řečeno „vyděračském potenciálu“ opozičně orientovaných stran. Strana je relevantní kdykoli její existence nebo objevení se ovlivní taktiku stranické soutěže, a to zejména tehdy, když změní směr soutěžení na vládu orientovaných stran. V rámci sestavování koalic je možné vyloučit z počítání strany, které nemají ani koaliční potenciál, ani potenciál vyděračský. Důležitým hlediskem při zkoumání stranických systémů je rozdíl a vztah mezi formátem – počtem stran a mechanismem – fungováním systému. V uvedeném kontextu Sartori rozlišuje na jedné straně omezený – umírněný pluralismus, který odpovídá nízké fragmentaci (do pěti stran) a na straně druhé pluralismus extrémní – polarizovaný s vysokou fragmentací (nad pět stran) stranického systému. Na základě kritéria počtu stran (stupně fragmentace) rozlišil sedm následujících tříd:

- 1) Třidu jedné strany;
- 2) Třidu hegemonní strany;
- 3) Třidu predominantní strany;
- 4) Třidu dvou stran;
- 5) Třidu omezeného pluralismu;
- 6) Třidu extrémního pluralismu;
- 7) Třidu atomizovanou (Sartori, 2005: 123-134).

Český stranický systém se začal konstituovat již ve druhé polovině 19. století, kdy české země náležely k habsburské monarchii. V důsledku rozdělení společnosti na českou a německou jazykovou a kulturní obec, vznikly dvě politické komunity, česká a německá. Postupným rozšiřováním volebního práva došlo k dalšímu štěpení politických stran. Ve stranickopolitickém spektru existovala různá politická uskupení zastupující klasické ideologicko – politické tábory. Téměř sto let vedle sebe koexistovaly dva stranické systémy, které rozdělovala jazyková a národněkulturní bariéra. Po vzniku samostatné Československé republiky se zemské organizace politických stran s podobným ideologickým

zaměřením spojily a pokusily se proniknout také na Slovensko. České politické strany se přejmenovaly na strany československé. Na Slovensku se dokázala výrazněji prosadit pouze strana agrární, která v roce 1922 pod vedením Antonína Švehly iniciovala vznik jednotné československé Republikánské strany. Německé strany se o etablování do slovenského stranického systému prakticky nepokoušely. Po rozštěpení levice byla nejsilnějším politickým subjektem československého stranického systému Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci). Jedinou stranou, která představovala jednotný československý politický subjekt zahrnující všechny národnostní skupiny, byla Komunistická strana Československa (KSČ). Stranický systém, který tvořily tři samostatné systémy (český – československý, německý a slovenský), byl i přes značnou komplikovanost poměrně stabilní. Velkou zásluhu na stabilitě systému měla vládní koalice vedená agrární stranou. Krizi politického stranictví předznamenaly zejména vznik a činnost Sudetoněmecké strany (Sudendeutsche Partei – SpD). Po parlamentních volbách v roce 1935 byla SpD procentním podílem voličských hlasů nejsilnější politickou stranou. Na vytvoření akceschopné vlády však neměla dostatečný koaliční potenciál. Nacionalisticky orientovaná SpD vyvíjela velký tlak na německé aktivistické strany ve snaze zabránit jim ve spolupráci se stranami československými. Významný vliv na vývoj stranického systému mělo rozhodnutí o připojení Rakouska k Německé říši v roce 1938. Většina německých aktivistických stran vstoupila do SpD. Klíčovou roli z hlediska formování stranického systému v období protektorátu sehrálo exilové centrum československé politiky v čele s Edvardem Benešem. V roce 1943 v Moskvě bylo za účasti vedení KSČ, exilového prezidenta Beneše a sovětské vlády ujednáno vytvoření tzv. Národní fronty. Smlouva znemožňovala přístup k moci některým předválečným stranám a byla hlavní příčinou zániku historicky vykrystalizovaného stranického systému v českých zemích. Za mocenské podpory Sovětského svazu se komunistická strana stala nejvýznamnějším politickým subjektem poválečně limitovaného stranického systému. Po únorovém převratu v roce 1948 si KSČ vynutila sloučení se Sociálně demokratickou stranou. Československá strana socialistická a Československá strana lidová existovaly v rámci Národní fronty pouze jako reziduum bývalých demokratických institucí. Byly zbaveny politické moci a explicitně uznávaly „vedoucí úlohu KSČ.“ Nacistická a později komunistická diktatura přerušily historickou kontinuitu přirozeného vývoje politických stran na dobu padesáti let. K obnovení standardního systému parlamentní demokracie došlo až po listopadových událostech v roce 1989 (Vodička,

Cabada, 2007, s. 27-58, 205). Stranický systém ČR se od roku 2006 jeví jako relativně stabilizovaná struktura. Z hlediska typologie odpovídá umírněně pluralitnímu systému s dominancí dvou ideově odlišných politických systémů – liberálně-konzervativní Občanské demokratické strany a levicově orientované České strany sociálně demokratické. Třetím významným subjektem je Křesťanskodemokratická unie – Čs. strana lidová, která stojí ve středu stranicko-politického spektra (Vodička, Cabada, 2007, s. 239).

3.5 Normativní rámec a organizační struktura krajských samospráv v České republice

Reforma veřejné správy v České republice se uskutečnila v několika úrovních. S ohledem na zaměření diplomové práce se autor bude dále zabývat pouze reformou územní veřejné správy. Východiskem pro reformu veřejné správy se stal ústavní zákon o vytvoření vyšších územně správních celků přijatý v roce 1997, jež nabyl účinnosti dne 1. 1. 2000. Reforma byla realizována v tzv. spojeném modelu, kde jsou jednotlivé samosprávy pověřeny výkonem státní správy. V první fázi reformy došlo ke vzniku vyšších územně samosprávních celků – krajů, které svou faktickou činnost zahájily s účinností zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů. Druhá fáze, která vyvrcholila na přelomu let 2002 a 2003, přinesla rušení okresních úřadů a přenos jejich kompetencí na obce a kraje. Důsledkem této reformy vznikly tzv. obce III. stupně – obce s rozšířenou působností a obce II. stupně – obce s pověřeným obecním úřadem. V souvislosti s vymezením územních celků a kompetenčními otázkami vyvstalo několik závažných problémů. Regionalizace, jejímž úkolem bylo vytvoření vyšších územně správních celků, se stala předmětem kritiky odborné veřejnosti. Mezi sporná témata v přípravě a vlastním průběhu reformy patřily počet, velikost a v některých případech také značné disparity mezi jednotlivými kraji. Oproti původnímu návrhu vytvořit 17 krajů, bylo jistým kompromisním řešením ustavení pouze 14 celků na úrovni NUTS 3 (13 krajů a hlavní město Praha). Z hlediska kompatibility s regionální politikou EU byly zákonem č. 340/1997 Sb. ustaveny ještě regiony na úrovni NUTS 2 (regiony soudržnosti). Reforma veřejné správy není podle názoru mnohých odborníků v souladu s principy dobré správy, která by měla být pokud možno jednotná a přehledná. Nárůst počtu obcí s rozšířenou působností vzrostl během legislativního procesu na 205, oproti původnímu návrhu MV ČR, který předpokládal 179

obcí. V organizačním pojetí se vyskytly kompetenční tenze mezi regionální úrovní NUTS 2 a krajskou úrovní NUTS 3 (Čmejrek, 2008, s. 28-32).

Základní normou, která vymezuje pravomoci krajských zřízení a práva občanů kraje, je zákon č. 129/2000 Sb. o krajích, ve znění pozdějších předpisů. Přechodem ke krajskému zřízení udělala Česká republika významný krok k posílení decentralizace a principu subsidiarity (Čmejrek, 2008, s. 36). Z pohledu zákona je kraj vymezen jako územní společenství občanů, kterému náleží právo na samosprávu. Kraj je veřejnoprávní korporací a pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů. Občanem kraje je fyzická osoba, která je státním občanem České republiky a je přihlášena k trvalému pobytu v některé obci nebo území vojenského újezdu v územním obvodu kraje. Občan kraje, který dosáhl věku 18 let, má právo:

- Volit a být volen do zastupitelstva;
- Vyjadřovat na zasedání zastupitelstva svá stanoviska k projednávaným věcem;
- Nahlížet do rozpočtu kraje a do závěrečného účtu kraje, do usnesení a zápisů z jednání zastupitelstva, rady a výborů zastupitelstva a komisí rady, včetně možnosti pořizovat si výpisy;
- Požadovat projednání určité záležitosti v oblasti samostatné působnosti radou nebo zastupitelstvem;
- Podávat orgánům kraje návrhy, připomínky a podněty;
- Vyjadřovat se k návrhu rozpočtu kraje a k závěrečnému účtu kraje.³

Kraj je samostatně spravován zastupitelstvem kraje, dalšími orgány kraje jsou rada kraje, hejtman a krajský úřad. Zastupitelstvo se skládá z členů zastupitelstva, jejichž počet je odvislý od počtu obyvatel v kraji podle statistického lexikonu obcí k 1. lednu roku, v němž se konají volby. Zastupitelstvo kraje s počtem obyvatel do 600 000 má 45 členů, v kraji s počtem obyvatel od 600 000 do 900 000 obyvatel je 55 členů zastupitelstva a kraj s počtem obyvatel nad 900 000 má 65 členů zastupitelstva. Zastupitelstvo rozhoduje ve věcech patřících do samostatné působnosti. Ve věcech přenesené působnosti zastupitelstvo

---

³ Nakladatelství ekonomické a právní literatury Sagit. *Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení)*, [online]. c 2008. [cit. 2010-06-19]. Dostupné z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/uz.asp?tema_id=22&cd=42&typ=r&refresh=yes&det=&level=352331>.

rozhoduje, jen stanoví-li tak zákon. Zastupitelstvu je vyhrazeno předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně v souladu se zákonem, předkládat návrhy ústavnímu soudu na zrušení právních předpisů, má-li za to, že jsou v rozporu se zákonem, vydávat obecně závazné vyhlášky kraje, koordinovat rozvoj územního obvodu, schvalovat programy rozvoje územního obvodu kraje podle zvláštních zákonů, zajišťovat jejich realizaci a kontrolovat jejich plnění, schvalovat územně plánovací dokumentaci pro území kraje a vyhlášovat její závazné části obecně závaznou vyhláškou kraje. Zastupitelstvo se schází podle potřeby, nejméně však jedenkrát za 3 měsíce. K platnému usnesení, rozhodnutí nebo volbě zastupitelstva je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů zastupitelstva. Zasedání zastupitelstva je veřejné. Výkonným orgánem kraje v oblasti samostatné působnosti je rada. Radu tvoří hejtman, zástupce hejtmana a další členové rady. Počet členů rady činí v kraji s počtem do 600 000 obyvatel 9 a nad 600 000 obyvatel 11. Rada se schází ke svým schůzím podle potřeby. Jejím hlavním úkolem je připravovat návrhy a podklady pro jednání zastupitelstva a zabezpečovat plnění jím přijatých usnesení. Hejtman zastupuje kraj navenek a stejně jako jeho zástupce jej volí zastupitelstvo z řad svých členů. Za výkon své funkce je odpovědný zastupitelstvu. Zástupce hejtmana zastupuje hejtmana v době jeho nepřítomnosti a jedná a rozhoduje ve věcech, které jsou svěřeny hejtmanovi. Krajský úřad plní úkoly v samostatné působnosti uložené mu zastupitelstvem a napomáhá činnosti výborů a komisí. Přenesenou působnost vykonává s výjimkou věcí, které jsou zákonem svěřeny zastupitelstvu nebo zvláštnímu orgánu. Krajský úřad tvoří ředitel a zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu. Krajský úřad se člení na odbory, oddělení, sekretariát ředitele a sekretariát hejtmana.

Zastupitelstvo může zřídit jako své iniciativní a kontrolní orgány výbory. Předsedou výboru je vždy člen zastupitelstva. Zastupitelstvo zřizuje vždy výbor finanční, výbor kontrolní a výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost. Kraj, v jehož územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 10 % občanů hlásící se ke stejné národnosti jiné než české, zřizuje výbor pro národnostní menšiny (Čmejrek, 2008, s. 41-47).

3.6 Politický proces na regionální úrovni politického rozhodování – volby do krajských zastupitelstev

Po více než patnácti letech samostatné existence českého státu se volby staly nedílnou součástí veřejného života. Klesající volební účast a nízká participace občanů představují jeden z klíčových problémů zastupitelské demokracie v dnešní době. Základní funkcí voleb je zjistit aktuální rozložení politických sil v daném politickém celku a rozdělit mezi ně mandáty. Jinými slovy proměnit volební hlasování v politickou reprezentaci. Volby plní rovněž integrační funkci, a to jednak ve smyslu sjednocení mnohdy odlišných zájmů, priorit a cílů jednotlivých politických sil a dále prostřednictvím voleb dochází k integraci celé společnosti. Neméně důležité jsou také funkce kontrolní, dávající občanům možnost kontrolovat výkon zastupitelských i exekutivních orgánů a dále funkce legitimizační, která se vztahuje nejen na zvolené zastupitele, ale potažmo také na celý politický systém. Samotný volební akt musí být založen na principech všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Nezbytnou podmínkou funkčnosti voleb je politická pluralita – výběr mezi více stranami a kandidáty, a dále svoboda volby – volič nesmí být při hlasování vystaven nátlaku a musí mít možnost získat informace o kandidátech. Voliči nesmějí na základě volby vzniknout žádné výhody ani nevýhody, což zajišťuje princip volebního tajemství.

Volební systémy se rozdělují především na majoritní (většinové) a proporční (poměrného zastoupení). O relativní přednosti obou systémů se vede letitý spor. Dalším typem, který vyplňuje prostor mezi oběma předchozími, je systém semiproporční (smíšený). Většinový systém je založený na jednomandátových volebních obvodech, které odpovídají počtu mandátů. Vítězí ten kandidát, který získá prostou nebo absolutní většinu hlasů. Systém má velkou tradici především v anglosaských zemích a mezi jeho největší přednosti patří jednoduchost, vysoká personalizace volby a úzké sepětí zvoleného zastupitele s volebním obvodem a jeho voliči. Nevýhodou většinového systému je značná disproportionálnost volebních výsledků, která může nedostatečně odrážet vůli veřejnosti v rozložení politických sil. Druhým systémem využívaným ve volbách je systém poměrného zastoupení. Z historického hlediska je o mnoho let mladší než systém většinový. Proporční systém je založen na vícemandátových obvodech, kde jsou mandáty rozdělovány podle poměru mezi hlasy, které volebním stranám voliči odevzdají. Na rozdíl od

většinového systému umožňuje odhalit aktuální rozložení politických sil a dává možnost spravedlivého přidělení mandátů, což patří mezi jeho největší přednosti. V praxi je s ohledem na stabilitu politického systému nutné regulovat počet politických subjektů pomocí tzv. volební klauzule. Proporcionální systém je v porovnání s většinovým složitější a těžkopádnější. Oba systémy se v jednotlivých zemích a v různých typech voleb používají v nejrůznějších modifikacích, jejichž cílem je propojit přednosti každého z nich a zároveň eliminovat jejich nevýhody. Žádný jakkoliv modifikovaný systém není zcela proporcionální. Při přepočítávání hlasů jsou některé politické strany nadreprezentovány, neboť získávají více mandátů, než odpovídá jejich zisku hlasů, a jiné jsou naopak podreprezentovány (Čmejrek, 2008, s. 48-49; Krejčí, 2006, s. 53-64).

Volby do zastupitelstev krajů v ČR upravuje zákon č. 130/2000 Sb. Zastupitelstva se volí na čtyřleté funkční období. Konají se na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním podle zásad poměrného zastoupení. Aktivní volební právo má občan obce, tj. státní občan ČR, který dosáhl věku nejméně 18 let a je v obci, která náleží do územního obvodu kraje, přihlášen k trvalému pobytu. Podle mezinárodní úmluvy má volební právo také občan jiného státu, který dosáhl věku 18 let a je v obci nebo vojenském újezdu, který náleží do územního obvodu kraje, přihlášen k trvalému pobytu. Pasivní volební právo, které umožňuje voličům stát se členem zastupitelstva kraje je upraveno obdobným způsobem. Členem zastupitelstva kraje může být zvolen každý volič, u kterého není překážka ve výkonu volebního práva. Každý kraj tvoří jeden vícemandátový volební obvod, v němž se volí podle velikosti kraje 45, 55 nebo 65 mandátů. Do zastupitelstev krajů mohou kandidovat pouze registrované politické strany a hnutí, jejichž činnost nebyla pozastavena, a jejich koalice. Každá politická strana a politické hnutí mohou být členem pouze jedné koalice. Ve volbách do zastupitelstev krajů se užívají vázané kandidátní listiny a volič má kromě hlasu pro politickou stranu, hnutí nebo koalici ještě čtyři preferenční hlasy, jimiž lze ovlivnit pořadí kandidátů na kandidátní listině. Stanovený počet mandátů v zastupitelstvu kraje se rozdělí politickým stranám, politickým hnutím a koalicím v jediném skrutiniu, do kterého postupují pouze volební strany, které v rámci kraje získaly alespoň 5 % z celkového počtu platných hlasů v kraji. K přepočítávání hlasů na mandáty se používá upravená d'Hondtova formule⁴ (Čmejrek, 2008, s. 55-57).

---

⁴ d'Hondtova formule – počet platných hlasů pro každou z politických stran, politických hnutí a koalic, které získaly alespoň 5 % z celkového počtu platných hlasů v kraji, se postupně dělí číslem 1,42 a dále celými čísly

4 Teorie koalic

Teorie koalic se zabývá zákonitostmi vytváření vlád v parlamentních systémech. Koncept navazuje na teorii her a rozpracovává situace, v nichž se hry účastní alespoň tři hráči. Teorie her vychází z interpretace racionálního chování aktérů na trhu. Pojem racionality předpokládá snahu každého subjektu dosáhnout co nejvyšších zisků s co nejmenšími možnými náklady (a ztrátami). Faktem zůstává, že ne všichni mohou být v rámci této snahy vítězi. Z pohledu samotné politické praxe existuje několik závažných nedostatků konceptu teorie her, které v mnoha ohledech ovlivňují rozhodování a chování politických aktérů, více než prosté strategické kroky. Jádrem problému spočívá zejména v tom, že model nebere v potaz vztahy mezi aktéry působícími na politické scéně. Výše uvedená obecná tendence je navíc posílena absencí poznatků z oblasti kulturní, psychologické, náboženské a historické. Podle názoru odpůrců teorie her jsou racionální řešení mnohdy značně vzdálená od samotné reality. Teorie her je hodnocena především jako obecný a doplňkový koncept, který může badateli blíže osvětlit již známé poznatky (Jüptner, 2004, s. 80; Říchová, 2000, s. 105-119).

4.1 Vymezení pojmu koalice

Z obecného hlediska lze pojem koalice chápat jako partnerství alespoň dvou hráčů, nejčastěji politických stran, které je utvořené za účelem vládnutí. Za racionální chování politických subjektů je považováno vytvoření takové koalice, která by měla k prosazení volebních programů zajistit potřebnou legislativní většinu. Proces utváření exekutivních koalic je nejčastěji spojován s přesuny politických preferencí. Říchová (2000) uvádí, že hlavními příčinami vzniku nových koalic mohou být následující události: nové volby, změna premiéra, změna stranického složení vlády – koalice, přeformulování koalice.⁵

---

počínaje číslem 2. Vypočte se tolik podílů, kolik kandidátů je uvedeno na hlasovacím lístku, nezapočítávají se však kandidáti, kteří se kandidatury po registrování kandidátní listiny vzdali nebo byli odvoláni. Hodnoty podílů se vypočítávají a uvádějí se zaokrouhlením na 2 desetinná čísla směrem nahoru. Všechny vypočtené podíly se seřadí podle velikosti a uvede se seznam tolika podílů, kolik členů zastupitelstva kraje má být zvoleno. V případě rovnosti dvou a více podílů v této řadě je pro jeho pořadí rozhodující celkový počet hlasů pro politickou stranu, politické hnutí, nebo koalici, a je-li i tento shodný, rozhodne o pořadí podílu los.

⁵ Situace, kdy v důsledku rezignace vlády mezi volbami dřívější koaliční partneři vytvoří další – novou koalici v čele se stejným premiérem (Říchová, 2000, s. 120).

Volby tak nejsou jedinou podmínkou ke studiu příčin a okolností provázejících utváření koaličních vlád (Říchová, 2000, s. 119-120).

4.2 Tradice studia koalic

Teorie koalic vychází z předpokladu racionálních cílů jednotlivých stranických politických aktérů. V současné podobě zahrnuje dvě odlišné a autonomní tradice: americkou a evropskou. Americký přístup výzkumu koalic navazuje na teorii racionální volby, resp. teorii her orientovanou na modely koaličních vazeb a jejich prediktivní hodnotu. Evropský přístup je více spojen s empirickým výzkumem a teoretickým uchopením koaličních vlád v západoevropských politických systémech. Zatímco v americké tradici teorie koalic je primárním cílem politických aktérů – stran zisk exekutivního postu, podle evropské tradice je jejich primárním cílem prosazení politického programu (Jüptner, 2004, s. 80; Cabada a kol., 2006, s. 10-11; Říchová, 2000, s. 120).

Americká tradice studia koalic je spojena se jménem Williama H. Rikera, který se ve své práci *Teorie politických koalic* (The Theory of Political Coalitions) z roku 1962 podrobně zabýval klasickou teorií her autorů J. von Neumanna a O. Morgensterna. S ohledem na počet politických stran, které soupeří o moc, je rozhodujícím faktorem především jejich schopnost navázat spolupráci s některým ze spoluhráčů a vytvořit nejvýhodnější koalici. Primárním předpokladem modelu je racionální chování hráčů – politických aktérů, jejichž snahou je dosažení co největšího podílu na výkonné moci za cenu co nejmenších nákladů. Jedná se o tzv. minimax strategie. Cílem politické strany je zisk exekutivních postů. Americká tradice umožňuje studium koalic v rovině podílu stranických frakcí či jednotlivců na vládnutí a rozhodovacím procesu. Je to dáno především podobou a formou politického systému USA, kde dominují dva politické subjekty s relativně nízkou vnitrostranickou disciplinou a programovou konzistencí. Výsledky prezidentských voleb determinují legislativní většinu a jsou důležitým aspektem při procesu utváření koaličních vlád. Americká tradice studia koalic je často kritizována pro svou přílišnou odtažitost od reality, protože do značné míry staví na modelech. Jejím hlavním přínosem je pohled na povolební boj mezi politickými aktéry – stranami jako na „*boj o posty ve vládě*“ (office-seeking), nikoli „*boj o prosazení politického programu*.“ (policy-seeking). Největší pozornost je věnována problematice tzv. minimálních vítězných koalic. Velké koalice a menši-

nové vlády jsou pokládány za deviantní případy, které jsou v rozporu s konceptem racionality (Říchová, 2000, s. 120-121).

Evropská tradice založená na empirickém výzkumu se soustřeďuje primárně na otázky spojené se vznikem vlád v rámci kontinentálních multipartismů zahrnující tzv. západoevropské země,⁶ případně některé země, jež v období před rokem 1989 byly řazeny k tzv. „západním demokraciím.“ Evropský výzkum koalic bere v úvahu jednak význam politické kultury pro utváření vazeb mezi potenciálními koaličními partnery a neopomíjí ani historickou perspektivu a význam politické tradice při formování konkrétních koaličních vazeb. Studium politických vazeb mezi koaličními partnery umožňuje interpretovat důvody neochoty některých politických stran podílet se na vládě bez ohledu na koncept racionality. Zatímco v americké tradici jsou velké koalice i menšinové vlády pokládány za deviantní případy, představitelé evropského výzkumu koalic je v určitém kontextu vnímají a interpretují jako strategické kroky politických aktérů. Velké koalice a menšinové vlády jsou standardním mechanismem tvorby vlád. Podle představitelů evropské tradice je americké pojetí studia koalic založené pouze na logicky vystavěných modelech koaličního vládnutí empiricky snadno zpochybnitelné a nedává možnost odhalit skutečné mechanismy fungování politického života. Omezený prostor při studiu koaličního chování politických stran, jakožto unitárních aktérů, nebere v úvahu vliv charakteru vnitrostranického prostředí na působení politické strany v rámci stranického systému. V uvedeném kontextu se jedná zejména o vztah stranického vedení, resp. vůdce strany k členské základně (Cabada a kol., 2006, s. 11-12; Říchová, 2000, s. 121-122).

4.3 Pojetí politických stran v teorii koalic

Základní rozlišení, s nímž teorie koalic pracuje, zahrnuje dvě různá pojetí politických subjektů v koalicích. První koncept nahlíží na politické strany jako na zcela unitární aktéry, tzn., že koaliční jednání politických stran není významnějším způsobem ovlivňováno jejich vnitřní strukturou. Druhý koncept zahrnuje variantu, kdy se politické strany chovají jako určité koalice jednotlivců. Podle Říchové (2000) představa strany jako koalice individuí neodpovídá empirickým poznatkům a nedává prostor pro úvahy o možných stálejších

---

⁶ Müller a Strøm (2000) mezi západoevropské země zahrnují celkem 13 zemí – Německo, Rakousko, Irsko, Norsko, Švédsko, Dánsko, Finsko, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Itálii, Francii a Portugalsko.

vztazích mezi aktéry, kteří se podílejí na koaličním vyjednávání. Bez ohledu na uvedený koncept je pro výzkum koalic podstatné zvažovat trvalost určitých vazeb (Jüptner, 2004, s. 80; Říchová, 2000, s. 124-125).

Politické strany nejsou unitárními aktéry za všech okolností, ale pouze při koaličních jednáních, která probíhají v úzkém, omezeném prostoru. Podstatnými aspekty, které určují jednání strany, jsou její vazby k jiným stranám, motivované snahou získat exekutivní výhody. Vnitrostranické vlivy zahrnující boje mezi představiteli a stoupenci různých skupin uvnitř dané strany jsou nepodstatné. Empirické výzkumy dokládají, že výše zmíněný teoretický předpoklad unitárního chování politických aktérů při koaličních vyjednáváních, lze v zásadě považovat za správný a odpovídající realitě. Nejvíce unitárními politickými stranami v kontextu koaličního jednání jsou strany komunistické. Také v jejich případě platí, že chování politických aktérů je ovlivněno tím, zda strana disponuje či naopak nedisponuje koaličním potenciálem. Pokud má strana šanci účastnit se koaličních jednání, dochází k vyšší míře vnitrostranické nedisciplinovanosti. Proces koaličního vyjednávání, ve kterém se do jisté míry odráží vnitrostranická situace, může v krajním případě vést až k rozpadu stran (Říchová, 2000, s. 122-123).

Problematice vnitrostranických tlaků na účast vůdců strany v koalici se věnoval Gregory Luebbert ve své práci z roku 1986. Porovnával zde koaliční vlády a příčiny jejich vzniku v evropských zemích a v Izraeli. Podle Luebbertova modelu jsou straničtí vůdci vedeni primární snahou upevňovat si svou vlastní pozici dovnitř strany. Ve své rétorice kladou důraz především na identifikační odlišnost strany. Luebbert (1986) předpokládá, že političtí aktéři, kteří preferují politické cíle, se nebudou snažit vytvářet koalice s programově blízkými stranami. Vznik menšinových či většinových vlád není patologickým jevem, ale racionálním projevem motivace stranických vůdců usilujících o udržení svých pozic ve straně. Podle Lavera a Schofielda (1992) je Luebbertova teorie jedinou koaliční teorií, která nepředpokládá vytváření pouze ideologicky kompaktních koalic (Říchová, 2000, s. 123-124).

4.4 Hlediska účasti politických aktérů v koaličních vládách

Klasická teorie koalic pracuje se dvěma hlavními hledisky účasti politických subjektů ve vládě – koalici, kterými jsou:

- 1) Podíl na vládě jako hlavní cíl politické soutěže (office-seeking theory);
- 2) Prosazení politického programu jako cíl politického boje (policy-seeking theory).

Americká tradice studia koalic, která vychází z herních, resp. matematických modelů zastává názor, že primárním cílem politiků a politických stran je získat podíl na vládě. Unitární političtí aktéři, resp. kolektivní individua se snaží maximalizovat vlastní podíl na daném „úřadu.“ Hlavním představitelem přístupu zkoumajícím vliv teorie racionální volby na studium formování koaličních vlád je William H. Riker (1962). Ten definuje tzv. „vítěznou koalici“ (winning coalition), která je tak velká, aby odpovídala velikosti, jež je arbitrárně daná pravidly. Vítězná koalice musí mít v legislativě, tj. v dolní komoře parlamentu, takovou většinu, která umožňuje (alespoň teoreticky) bezproblémové schválení všech vládou předkládaných návrhů zákonů. Všechny ostatní koalice, které nejsou vítězné, jsou „blokové“, tj. nemohou své záměry prosadit samostatně. V terminologii teorie her jsou označovány jako ztrátové koalice (losing coalition). Blokové koalice jsou doplňkem vítězných koalic. Dalším typem koalice, kterou Riker (1962) v rámci této úvahy zmiňuje, je tzv. minimální vítězná koalice (minimal winning coalition). Ke konverzi vítězné koalice na koalici blokovou dochází za předpokladu, že přijde o jednoho (kteréhokoli) svého člena. Podle Rikera je minimální vítězná koalice výsledkem racionálního chování hráčů, kteří mají „perfektní“ informace. Platí, že koalice zahrnující všechny politické subjekty působící v legislativě, nepřináší žádnou hodnotu. V kontextu s pravidly teorií her musí být zisk vyvážený ztrátou (Říchová, 2000, s. 125-126).

Dalším důležitým aspektem v rámci studia koalic je role volební kampaně. Empirické výzkumy dokládají, že politické strany jsou v průběhu voleb motivovány především snahou získat výraznou podporu voličů, tj. maximalizovat hlasy a obsadit tak posty ve vládě. Znamená to, že pro politické aktéry není prvořadým cílem prosazení konkrétního volebního programu (Říchová, 2000, s. 126).

Někteří politologové se od Rikerovi koncepcí odpoutávají ve snaze vytvořit nový složitější pohled na studium koalic. Lever a Shepsle (1996) se v rámci teorie koalic zabývali vnitřní strukturou vzniklé koalice. Poukazují na skutečnost, že ne všechny posty ve vládě, lze hodnotit jako rovnocenné. V uvedeném kontextu narůstá úloha malých stran, které se podílejí na koalici, v závislosti na jejich schopnosti „položít“ svým odchodem celou vládu (Říchová, 2000, s. 126-127).

V evropské tradici studia koalic je podle Říchové (2000) kladen důraz na interpretaci volební účasti jako snahy politických stran získat od voličů vyjádření podpory svého programu. Je logické, že realizování programu je podmíněno účastí ve vládě, avšak ministerská křesla jsou pouze vhodným prostředkem k jejich prosazování. Získání postů ve vládě není, na rozdíl od americké koncepce, prvořadým cílem politiků a politických stran. Nelze opomenout, že politický program je možné prosazovat také jinými způsoby, např. blokováním vládních návrhů atd. Problematikou vazeb mezi exekutivou a legislativou, jinými slovy vztahy mezi koaličními partnery a těmi, kteří je podporují, se zabýval nizozemský sociolog Abram de Swaan ve své práci z roku 1973 *Coalition Theories and Cabinet Formations*. Jeho přístup umožňuje rozlišit koalice na vlády, které sice lze za určitých okolností vytvořit, avšak jejich účinnost je výrazně omezena jejich neschopností získat podporu v legislativě (Říchová, 2000, s. 128).

V rámci teorie koalic je důležité odlišovat koalice exekutivní od tzv. koalic legislativních. Obě koalice si uchovávají výraznou míru vzájemné nezávislosti. Legislativní koalice je možné definovat jako koalice politických stran, které se striktně drží koaličního programu a při hlasování vždy podporují vládu, a to bez ohledu na vlastní podíl ve vládě. Exekutivní koalice bývá zpravidla menší a „*může být podporována a ve svém postavení uchovávána prostřednictvím a s pomocí měnící se legislativní koalice*“ (Říchová, 2000, s. 129). Zatímco vytvoření a „životnost“ legislativní koalice jsou podmíněny vznikem jednotlivých zákonů, exekutivní koalice vznikají a zanikají s každou novou vládou. Je-li hlavním ziskem prosazení politického programu, lze dosáhnout úspěchu i bez přímého podílu ve vládě. Podle Říchové platí, že „*zdůrazňování politických (ideologických) aspektů formování a působnosti vlád – koalic umožňuje vysvětlit podíl a úlohu opozičních stran na kontrole vlády a současně nabízí i adekvátní vysvětlení četnosti výskytu funkčních menšinových vlád i velkých koalic*“ (Říchová, 2000, s. 129-130).

I přes odlišný přístup a východiska obou tradic je podle názorů současných politologů nutné najít určitý kompromis mezi strategií stran zaměřenou na získání vládního postu (office-seeking) a strategií zaměřenou na prosazení vlastního programu (policy-seeking). V dlouhodobé perspektivě nemůže žádná s politických stran stavět pouze na *office seeking* strategii. Pokud by politická strana nebrala v potaz volební program jen stěží by si udržela svůj elektorát. Na druhé straně i politická strana, která se na vládě dlouhodobě nepodílí,

byť tato vláda prosazuje odlišné programové cíle, by zřejmě ztratila svou voličskou základnu (Cabada a kol., 2006, s. 13).

4.5 Typologie exekutivních koalic

Klasická teorie koalic v současné podobě zahrnuje dva základní typy koalic – koalice minimální vítězné a koalice velké. William H. Riker (1962) vymezil dvě podmínky, které definují minimální vítěznou koalici (Minimal Winning Coalition – MWC). Prvním předpokladem je skutečnost, že se jedná o koalici tvořenou dvěma a více stranami, které společně kontrolují nadpoloviční většinu parlamentních poslaneckých postů. Druhý předpoklad spočívá v absenci těch členů koalice, jejichž hlasy nejsou pro získání parlamentní většiny potřebné. Jinými slovy se jedná o případ, kdy ztrátou jednoho z partnerů ztrácí koalice potřebnou legislativní většinu. Tvorba minimálních vítězných koalic vychází z teorie racionální volby, kde je prvořadým cílem politických aktérů obsazení vládních křesel, tj. maximalizovat zisk za co možná nejvýhodnějších podmínek. Exekutivní posty jsou rozdělovány pouze těm aktérům, kteří jsou potřební pro získání nadpoloviční většiny. Všechny ostatní typy koalic jsou pokládány za deviantní, resp. v rozporu s teorií racionální volby. Empirické výzkumy dokládají, že minimální vítězné koalice mají zpravidla dlouhodobější charakter a vyskytují se v politických systémech s menším počtem stran. U fragmentovaných stranických systémů dochází častěji ke vzniku menšinových vlád a velkých koalic. V neprospěch koncepce minimální vítězné koalice hovoří skutečnost, že s její pomocí nelze blíže predikovat budoucí vlády (Říchová, 2000, s. 130-131).

V kontextu stranické a politické kultury komunální a regionální politiky je rozlišení exekutivních koalic, kde je použito pouze kritérium velikosti a počtu členů koalice, příliš všeobecné a nedostačující. Kritérium počtu stran neumožňuje zaznamenat všechny rozdíly a odlišnosti fungování samotného systému a proto je nutné přejít od klasifikace k typologii a doplnit kritérium počtu kritériem ideologie (Sartori, 2005, s. 131). Na základě Sartoriho přístupu je možné i v teorii koalic vymezit dvě kategorie – kategorii třídy (formátu), založenou na počtu aktérů, a kategorii typu založenou kromě počtu aktérů také na ideologii. Podobně jako v typologii stranických systémů, lze ke konceptu minimální vítězné koalice doplnit čtyři zpřesňující kritéria:

- 1) Kritérium velikosti (měřené počtem křesel v legislativě);

- 2) Kritérium počtu členů koalice;
- 3) Kritérium programové (ideologické) vzdálenosti mezi členy koalice;
- 4) Kritérium kombinující počet členů a jejich ideologickou orientaci (Cabada a kol., 2006, s. 54-55, Říchová, 2000, s. 131).

V kontextu s uvedenými kritérii je možné vymežit pět navzájem odlišných typů koalic:

- 1) Minimální vítězné koalice;
- 2) Koalice s nejmenším počtem křesel;
- 3) Koalice s nejmenším počtem členů;
- 4) Koalice s nejmenší programovou vzdáleností členů;
- 5) Minimální vítězná ideologicky propojená koalice.

První tři kritéria jsou pouze mechanická a lze je využít pro kategorizaci třídy. Čtvrté kritérium je obsahové. Páté je kombinací všech předchozích, které je možné využít pro kategorizaci typu koalice (Cabada a kol., 2006, s. 55).

Druhým základním typem koaličních vlád je tzv. *velká koalice* (Surplus Majority Coalition – SMC). Jedná se o situaci, kdy koalice má alespoň jednoho nebo více tzv. nadbytečných členů, resp. politických stran. Nadbyteční koaliční partneři nemají pro fungování vlády ve vztahu k legislativě žádný význam, protože i bez jejich hlasů by vláda byla schopná zajistit si potřebnou většinu. Samotné vyjednávání je tudíž složitější, protože ve velké koalici je třeba zohlednit více rozdílných a mnohdy dokonce protichůdných zájmů. Přes spornost logiky se v politické praxi tento typ koalice vyskytuje poměrně často. Hlavními důvody vzniku velkých koalic jsou podle Říchové (2000) především programové zájmy a vazby mezi koaličními stranami. Jedná se o případy, kdy se uvnitř stran vyskytuje stranická nedisciplinovanost, která by mohla vést k nejistému výsledku hlasování. „*Velké koalice jsou tak svého druhu i ochranou politické strany před deviantním chováním vlastních poslanců*“ (Říchová, 2000, s. 133). Typickým příkladem, kde se velké koalice vyskytují, jsou soutěživé systémy s jednou dominantní stranou, která však nedisponuje nadpoloviční většinou mandátů. Silná politická strana partnerstvím s větším počtem malých stran – satelitů tak eliminuje riziko možného „vydírání“ jednoho z koaličních partnerů. V politické praxi existuje v rámci třídy velkých koalic množství variantních typů, které se od sebe navzájem liší. Velká koalice je zvláštním typem spojení, které může

být přiřazeno k oběma třídám – jak k minimální vítězné koalici, tak ke koalici velké. Nutnou podmínkou jejího vzniku je partnerství ideově protikladných stran s alespoň jednou politickou stranou v opozici (Cabada a kol., 2006, s. 54-56, Říchová, 2000, s. 133-134).

Dalším typem patřícím do třídy velkých koalic je koalice *široká*. Vzniká spojením téměř všech relevantních politických sil, avšak jeden aktér, příp. politický proud, je obvykle z ideologických důvodů ponechán mimo tuto koalici. Podmínkou je, aby koalice byla minimálně dvoučlenná, a zároveň musí zahrnovat více subjektů, než je zapotřebí k získání nadpoloviční většiny v zastupitelstvu (Cabada a kol., 2006, s. 56).

Posledním zvláštním typem koalice, kterou zmiňuje S. Balík (2006) v rámci třídy velkých koalic, je koalice *všestranická*. Je možné ji na různých úrovních stranicko – politického systému označovat různými termíny, vždy s prefixem vše-: všeobecní, všekrajská, všestátní (všenárodní). Všestranická koalice vzniká v situaci, kdy dojde ke spojení všech relevantních politických sil, z nichž žádná nedeklaruje veřejně svoji distanci. Jedná se tedy o spojení všeobecné dohody (Cabada a kol., 2006, s. 56). Tabulka 1 ukazuje všechny třídy a typy exekutivních koalic, které se mohou v politické praxi utvářet.

Tabulka 1 **Třídy a typy koalic**

Třída koalic (výhradně dle počtu subjektů či mandátů)		Typ koalic (dle počtu subjektů a dle ideové vzdálenosti)
minimální vítězná	nejmenší počet mandátů	minimální vítězná ideově propojená
	nejmenší počet členů	
velká		velká
		široká
		všeobecní

Zdroj: Balík, S. 2006: *Typologie exekutivních koalic v českém prostředí* in: CABADA, Ladislav a kol. *Koalice a koaliční vztahy*, s. 57.

5 Praktická aplikace teorie koalic - případová studie Jihočeského kraje

5.1 Charakteristika Jihočeského kraje

Diplomová práce vychází z případové studie Jihočeského kraje. Z hlediska samotného procesu tvorby koaličních rad je každý kraj do jisté míry specifický. Následující kapitola je věnována jeho základní charakteristice a to především z hlediska demografického a socioekonomického.

5.1.1 Geografické a územně správní hledisko

Jihočeský kraj se vyznačuje atraktivní a málo narušenou přírodou. Nedisponuje významnějšími zásobami surovin. Kraj je dlouhodobě vnímán především jako zemědělská oblast s rozvinutým rybníkářstvím a lesnictvím. Významným přírodním bohatstvím jsou rozsáhlé lesy, zejména na Šumavě a v Novohradských horách. Rozlohou 10 057 km² představuje kraj 12,8 % z celé České republiky.

Z geografického hlediska je kraj poměrně uzavřeným celkem, jehož jádro tvoří jihočeská kotlina. Na jihozápadě je obklopena Šumavou, na severozápadě výběžky Brd, na severu Středočeskou žulovou vrchovinou, na východě Českomoravskou vrchovinou a na jihovýchodě Novohradskými horami. V jihočeské kotlině se rozkládají dvě pánve, a to Českobudějovická a Třeboňská. Podstatnou část hranice kraje tvoří státní hranice s Rakouskem a Spolkovou republikou Německo (v celkové délce 323 km). Jihočeský kraj sousedí s krajem Plzeňským, Středočeským, krajem Vysočina a Jihomoravským krajem.

V Jihočeském kraji bylo k 1. 1. 2003 zřízeno 17 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 37 správních obvodů obcí s pověřeným úřadem. Administrativní mapa správních obvodů je součástí přílohy 1. Pověřené obecní úřady spravují obce v území, které je od 1. 1. 2007 plně skladebné do okresů i do správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Přehled okresů, katastrální výměra a další vybrané ukazatele přináší tabulka 2.

Tabulka 2 **Přehled správních obvodů v Jihočeském kraji a vybrané ukazatele k 31. 12. 2009** (podle správní struktury platné od 1. 1. 2010)

Kraj, okres	Počet obcí	Počet částí obcí	Počet ZSJ	Výměra v ha	Počet obyvatel	Hustota obyvatelstva na 1 km ²	Počet obcí se statutem města
Jihočeský kraj	623	1 980	2 579	1 005 680	637 643	63,4	53
Č. Budějovice	109	333	469	163 859	186 681	113,9	9
Č. Krumlov	46	215	298	161 507	61 635	38,2	6
J. Hradec	106	289	393	194 350	93 265	48,0	13
Písek	75	260	311	112 679	70 590	62,6	5
Prachatice	65	271	356	137 504	51 551	37,5	6
Strakonice	112	263	324	103 202	70 906	68,7	6
Tábor	110	349	428	132 578	103 015	77,7	8

Zdroj: Český statistický úřad

Jihočeský kraj je tvořen sedmi okresy, jejichž součástí je 623 samosprávních obcí (53 z nich má statut města) s téměř dvěma tisíci částmi obcí. Podle rozlohy zaujímá největší území okres Jindřichův Hradec, následují České Budějovice, Český Krumlov, Prachatice, Tábor, Písek a Strakonice.⁷

5.1.2 Obyvatelstvo

V Jihočeském kraji je v rámci celé České republiky nejmenší hustota zalidnění (63 obyvatel na km²). K 31. březnu 2010 zde žilo 637 566 obyvatel, z toho 50,7 % představovaly ženy.⁸ Ze sedmi okresů Jihočeského kraje má největší hustotu obyvatelstva okres České Budějovice, kde žije téměř 187 tis. obyvatel, tj. 30 % obyvatel kraje. Je to dáno především soustředěním do samotného města České Budějovice, v němž bydlí 94,9 tis. osob. Dalšími velkými městy jsou Tábor (35,6 tis. obyvatel), Písek (30,0 tis. obyvatel), Strakonice (23,3 tis. obyvatel) a Jindřichův Hradec (22,5 tis. obyvatel). V těchto 5 městech žije třetina Jihočeňů. Naproti tomu nejmenší obce do 200 obyvatel představují 38,4 % z cel-

⁷ Charakteristika kraje / ČSÚ Jihočeský kraj. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-02]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje>.

⁸ Obyvatelstvo Jihočeského kraje v 1. čtvrtletí 2010/ ČSÚ Jihočeský kraj. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW: <http://www.cbudejovice.czso.cz/x/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_jihoceskeho_kraje_v_1_ctvrtleti_2010>.

kového počtu obcí, ale žije v nich pouze 4,2 % celkového počtu obyvatel kraje. Podíl městského obyvatelstva dosáhl k 31. 12. 2008 celkem 64,8 %.⁹ Počet obyvatel v Jihočeském kraji a jeho okresech ukazuje tabulka 3.

Tabulka 3 Počet obyvatel v Jihočeském kraji a jeho okresech k 31. březnu 2010

	Jihočeský kraj	Č. Bu- dějovice	Č. Krumlov	J. Hra- dec	Písek	Prachatice	Strakonice	Tábor
Celkem	637 566	186 931	61 652	93 187	70 545	51 541	70 726	102 984
muži	314 421	91 618	30 969	46 084	34 640	25 654	34 887	50 569
ženy	323 145	95 313	30 683	47 103	35 905	25 887	35 839	52 415

Zdroj: Český statistický úřad

Věková struktura obyvatel Jihočeského kraje je obdobná jako v celé České republice. Průměrný věk obyvatel kraje ke konci roku 2009 činil 40,7 roku. Dlouhodobě nižší je zde úmrtnost (10,0 úmrtí na 1 000 obyvatel) a v posledních letech také porodnost (11,3 živě narozených na 1 000 obyvatel). Od demografické struktury kraje se díky pestřejšímu národnostnímu složení výrazněji odlišuje pohraniční okres Český Krumlov. Je zde mladší věková struktura, nejvyšší hodnoty porodnosti a nejnižší úmrtnost. Okres Český Krumlov společně s okresem České Budějovice zaznamenával trvalý růst početních stavů obyvatel. Naproti tomu v ostatních okresech počty obyvatel spíše stagnovaly. V letech 2007 a 2008 došlo k nárůstu počtu obyvatel ve všech okresech.¹⁰ Rozložení obyvatelstva Jihočeského kraje z hlediska věku ukazuje tabulka 4.

⁹ Charakteristika kraje / ČSÚ Jihočeský kraj. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje>.

¹⁰ Tamtéž.

Tabulka 4 Věková struktura obyvatelstva Jihočeského kraje k 31. 12. 2009

Věk	Muži	Ženy	Celkem	Věk	Muži	Ženy	Celkem
0-4	17 254	16 558	33 812	50-54	22 763	22 111	44 874
5-9	14 866	14 209	29 075	55-59	23 498	23 473	46 971
10-14	14 829	13 952	28 781	60-64	21 432	22 522	43 954
15-19	19 886	18 679	38 565	65-69	14 678	17 151	31 829
20-24	21 466	20 511	41 977	70-74	9 516	13 194	22 710
25-29	23 316	21 661	44 977	75-79	8 089	12 018	20 107
30-34	27 632	26 468	54 100	80-84	4 825	8 731	13 556
35-39	25 481	24 728	50 209	85-89	1 988	4 826	6 814
40-44	21 521	20 617	42 138	90-94	292	965	1 257
45-49	21 122	20 394	41 516	95+	89	332	421
				Celkem	314 543	323 100	637 643

Zdroj: Český statistický úřad

Národnostní struktura obyvatel kopíruje v dlouhodobém vývoji historii našeho státu. V době vzniku samostatné Československé republiky byla charakterizována dvěma dominantními národnostmi - českou a německou, které tvořily dohromady 98 % populace. Zbýlá 2 %, která připadla na ostatní národnosti, představovala v absolutním vyjádření pouhých 185 tisíc osob. V důsledku poválečného odsunu Němců po 2. světové válce se podíl německé národnosti dramaticky snížil. Početně nejvýznamnější národnostní menšinou na našem území se stala národnost slovenská. V roce 2001 bylo na našem území 94,2 % obyvatel české národnosti, 1,9 % obyvatel národnosti slovenské, zhruba 0,5 % obyvatel národnosti polské a německé a 0,1 % obyvatel národnosti maďarské.¹¹

Národnostní struktura Jihočeského kraje je obdobná jako v celé České republice. Podle údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 převládá česká národnost (95,2 % obyvatel). Kromě občanů slovenské národnosti není žádné další etnikum významně zastoupeno.¹² Přehled o národnostní struktuře obyvatel Jihočeského kraje poskytuje tabulka 5.

¹¹ *Národnostní složení obyvatelstva / ČSÚ.* [online]. c 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/\\$File/Kapitola1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002D382C/$File/Kapitola1.pdf)>.

¹² *Národnostní složení obyvatelstva / ČSÚ.* [online]. c 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>>.

Tabulka 5 **Struktura obyvatelstva Jihočeského kraje podle národnosti v roce 2001**

Národnost	Počet obyvatel	Počet obyvatel v %
česká	594 992	95,2
moravská	1 318	0,2
slezská	40	0
slovenská	9 025	1,4
polská	459	0,1
německá	1423	0,2
romská	613	0,1
ruská	472	0,1
ukrajinská	1 359	0,2
vietnamská	539	0,1
Celkem	625 267	100

Zdroj: Český statistický úřad

5.1.3 Vzdělání

Vzdělanostní struktura obyvatelstva je k dispozici ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB) v roce 2001. Přestože od tohoto data se mohly vývojové trendy poněkud změnit, jsou výsledky SLDB stále dostatečně orientační. Vzdělanostní struktura obyvatel Jihočeského kraje reflektuje původní zaměření ekonomiky na zemědělskou a řemeslnou výrobu, která v minulosti poptávala zaměstnance se základním, učňovským a středním odborným vzděláním. Podle údajů statistického úřadu bude v nadcházejících letech docházet k postupnému snižování počtu zaměstnaných pouze se základním vzděláním a nárůstu počtu zaměstnaných s úplným středním a vysokoškolským vzděláním. Srovnání kraje podle dokončeného stupně vzdělání s průměrnými republikovými hodnotami přináší následující tabulka 6.¹³

¹³ KOTEK, Jiří Kvalita lidských zdrojů. In *Vývoj lidských zdrojů v Jihočeském kraji v letech 2000 až 2005*. ČSÚ Jihočeský kraj, 1. 3. 2007 [cit. 2010-08-04]. Dostupné z WWW: <[http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/t/98004ECD1F/\\$File/13310706k2.pdf](http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/t/98004ECD1F/$File/13310706k2.pdf)>.

Tabulka 6 **Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání (SLDB 2001)**

	Jihočeský kraj			ČR celkem		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem	521 436	253 733	267 703	8 575 198	4 133 067	4 442 131
v tom vzdělání (%):						
základní včetně neukončeného	23,5	17,1	29,6	23,0	16,5	29,1
vyučení bez maturity	20,3	25,2	15,6	20,5	25,7	15,7
střední odborné bez maturity	18,4	20,6	16,4	17,4	19,6	15,4
vyučení s maturitou	1,4	1,8	1,0	1,5	2,0	1,0
úplné střední všeobecné s maturitou	4,6	3,4	5,7	5,0	3,7	6,2
úplné střední odborné s maturitou	19,2	18,2	20,1	18,4	17,0	19,7
nástavbové studium	2,1	1,5	2,7	2,2	1,5	2,8
vyšší odborné	1,2	1,1	1,2	1,3	1,2	1,3
vysokoškolské	7,6	9,1	6,1	8,5	10,1	7,0
bez vzdělání	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5
nezjištěno	1,2	1,3	1,0	1,3	1,5	1,2

Zdroj: Český statistický úřad

Z hodnot tabulky je patrné, že v kraji bylo v roce 2001 nejvíce obyvatel se základním a neukončeným vzděláním (23,5 %), následujícím vzděláním je vyučení bez maturity (20,3 %) a úplné střední odborné vzdělání s maturitou (19,2 %). Vysokoškolské vzdělání mělo 7,6 % obyvatel, což bylo o 0,9 procentního bodu méně než průměr ČR (8,5%). V porovnání s ostatními kraji je vyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním pouze v Hl. městě Praze, Jihomoravském a Olomouckém kraji. Vyšší podíly osob s úplným středním vzděláním pak byly zaznamenány jen v Hl. městě Praze a Královéhradeckém kraji. Česká republika se s délkou vzdělávání v rozmezí 16 – 16,5 let v roce 2005 dostala na průměr členských států EU v roce 1996.¹⁴ Průměrná délka vzdělávání v komparaci se zeměmi EU je patrná z přílohy 2.

V Jihočeském kraji bylo v letech 2007/2008 okolo 725 školských zařízení. V porovnání s roky 2000/2001, kdy bylo v kraji 781 školských zařízení, se jejich počet

¹⁴ Kolektiv autorů. *Lidské zdroje v České republice* [online]. Praha: Tauris, 1999 [cit. 2010-08-04]. Dostupné z WWW: <http://www.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/observator/cz/lidske_zdroje.pdf>. ISBN 80-211-0325-6.

snížil o 56. Další údaje o počtu dětí, žáků a studentů na jednotlivých stupních vzdělávací soustavy jsou uvedeny v příloze 3.

5.1.4 Zaměstnanost, nezaměstnanost a průměrné příjmy

Jihočeský kraj nepatří v rámci České republiky mezi rozhodující průmyslové oblasti. Průmyslová výroba je koncentrována především v českobudějovické aglomeraci, výraznější podíl průmyslu je rovněž v okresech Tábor a Strakonice. Z hlediska struktury hospodářských odvětví převažuje zpracovatelský průmysl. Jak bylo již zmíněno výše, kraj je dlouhodobě vnímán především jako zemědělská oblast s rozvinutým rybníkářstvím a lesnictvím. Celkově se zde vytváří zhruba 11 % zemědělské produkce celé republiky. Celková plocha rybníků, v nichž se chovají ryby, se pohybuje kolem 25 000 ha. Vytváří se v nich polovina produkce ryb České republiky.¹⁵

Podle výběrových šetření pracovních sil v roce 2008 bylo v hospodářství kraje zaměstnáno celkem zhruba 315 tis. osob. Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj podílel pouze 5,3 %, v přepočtu na 1 obyvatele však dosahoval 86,9 % republikového průměru a byl mezi kraji na 5. pozici (po Hl. městě Praze, Jihomoravském, Středočeském a Plzeňském kraji).

Následující tabulka 7 ukazuje rozložení obyvatelstva Jihočeského kraje z hlediska ekonomické aktivity.

---

¹⁵ *Charakteristika kraje / ČSÚ Jihočeský kraj*. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-07]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje>.

Tabulka 7 Ekonomicky aktivní obyvatelstvo podle odvětví ekonomické činnosti Jihočeského kraje (VŠPS 2008)

Odvětví činnosti zaměstnaných v NH	celkem v tis.	Muži v tis.	Ženy v tis.	celkem v %	Muži v %	Ženy v %
Zemědělství, myslivost a související činnosti	12,6	8,7	3,9	4,00	4,84	2,89
Lesnictví, rybolov, chov ryb a související činnosti	5,8	5,0	0,8	1,84	2,78	0,59
Těžba nerostných surovin	0,8	0,6	-	0,25	0,33	-
Zpracovatelský průmysl	94,8	59,2	35,6	30,12	32,91	26,41
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	5,4	4,0	1,4	1,72	2,22	1,04
Stavebnictví	30,7	28,2	2,5	9,76	15,68	1,85
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	38,9	19,1	19,8	12,36	10,62	14,69
Ubytování a stravování	12,1	5,0	7,1	3,84	2,78	5,27
Doprava, skladování a spoje	20,6	14,0	6,6	6,55	7,78	4,90
Finanční zprostředkování	6,4	2,4	4,0	2,03	1,33	2,97
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	18,1	9,3	8,8	5,75	5,17	6,53
Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	22,9	13,5	9,4	7,28	7,50	6,97
Vzdělávání	15,6	3,4	12,2	4,96	1,89	9,05
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	19,8	2,4	17,4	6,29	1,33	12,91
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	10,4	5,1	5,3	3,30	2,83	3,93
Činnosti domácností	-	-	-	-	-	-
Exteritoriální organizace a instituce	-	-	-	-	-	-
Nezjištěno	-	-	-	-	-	-
Celkem	314,7	179,9	134,8	100	100	100

Zdroj dat: Český statistický úřad + vlastní výpočty

Z hodnot tabulky je patrné, že na tvorbu HDP mají největší vliv 4 – 5 hospodářských odvětví, které zabezpečují 65 – 70 % ekonomické výkonnosti kraje. Více než jedna třetina osob je zaměstnána v průmyslu, 12 % v obchodu a opravách spotřebního zboží, 10 % ve stavebnictví, 7 % ve veřejné správě a 6,5 % v dopravě.

Ke konci roku 2009 bylo v Jihočeském kraji evidováno 27 530 uchazečů o zaměstnání. Strukturu uchazečů o zaměstnání zobrazuje tabulka 8.

Tabulka 8 **Struktura uchazečů o zaměstnání v Jihočeském kraji (VŠPS 2008)**

Uchazeči celkem									
okres	celkem	OZP	z toho			uchazeči s evidencí delší 5 měsíců	ženy těhotné, kojící a matky do 9 měsíců po porodu	osoby pečující o dítě do 15 let	osoby potřebující zvláštní pomoc
			plně invalidní	částečně invalidní	osoby zdravotně znevýhodněné				
Č. Budějovice	6209	900	2	796	102	2607	67	753	1
Č. Krumlov	3730	439	1	354	84	827	27	320	24
J. Hradec	4059	490	2	396	92	1627	87	647	31
Písek	3007	382	1	347	34	1209	26	331	15
Prachatice	2034	362	4	308	50	718	24	351	15
Strakonice	3416	552	0	512	40	1798	24	440	7
Tábor	5075	742	1	639	102	2419	59	769	7
Kraj celkem	27530	3867	11	3352	504	11205	314	3611	100

Zdroj: internetový portál MPSV

Počet uchazečů vzrostl ke konci roku 2009 ve všech okresech, nejvíce v okrese Jindřichův Hradec a Písek. Meziročně vzrostl nejvíce v okresech Jindřichův Hradec, Tábor a České Budějovice. V České republice vzrostl počet uchazečů o zaměstnání meziročně o 53,1 %, meziroční nárůst v Jihočeském kraji byl mezi kraji 5. nejnižší (nejméně vzrostl počet uchazečů v Ústeckém kraji a nejvíce v Olomouckém kraji).

Vývoj míry nezaměstnanosti v kraji v letech 2005 až 2010 v porovnání s Českou republikou ukazuje tabulka 9.

Tabulka 9 **Míra nezaměstnanosti v Jihočeském kraji a ČR v letech 2005 až 2010** (v letech 2005 – 2009 stav k 31. 12.)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	6/2010
% nezaměstnanosti Jihočeský kraj	6,69	5,68	4,47	4,83	7,78	6,73
% nezaměstnanosti ČR	8,88	7,67	5,98	5,96	9,24	8,52

Zdroj dat: Český statistický úřad

Míra nezaměstnanosti je dlouhodobě nižší proti průměrnému stavu v republice. Jsou však patrné výrazné rozdíly v nezaměstnanosti uvnitř kraje. Ke konci roku 2009 dosáhla na úroveň 7,78 % (v ČR 9,2 %). Na úřadech práce bylo v kraji nabízeno 1 516 volných pracovních míst. Na jedno volné pracovní místo připadalo 18,2 uchazečů o zaměstnání (v ČR 17,4 osob). Meziročně klesl počet nabízených volných pracovních míst na třetinu, počet uchazečů na jedno volné pracovní místo vzrostl více než čtyřikrát. Přehled o míře nezaměstnanosti a volných pracovních místech v jednotlivých okresech poskytuje tabulka 10.

Tabulka 10 Míra registrované nezaměstnanosti a volná pracovní místa k 31. 12. 2009

	Míra registrované nezaměstnanosti v %						Volná pracovní místa celkem		Počet uchazečů na 1 volné místo	
	celkem		muži		ženy		absolutně	Index 2009 /2008	2009	2008
	2009	2008	2009	2008	2009	2008				
Kraj celkem	7,78	4,83	6,92	4,03	8,93	5,88	1 516	36,2	18,2	4,2
<i>v tom okresy</i>										
Č. Budějovice	5,85	3,62	5,02	2,92	6,97	4,58	550	42,6	11,3	3,0
Č. Krumlov	10,2	6,78	9,07	5,83	11,7	8,09	114	29,0	32,7	6,5
J. Hradec	8,26	4,56	7,04	3,63	9,90	5,85	116	31,6	35,0	6,3
Písek	8,01	5,26	7,14	4,31	9,10	6,53	159	37,8	18,9	4,9
Prachatice	7,00	4,75	6,51	4,35	7,64	5,26	155	48,9	13,1	4,5
Strakonice	8,46	5,82	7,58	4,98	9,68	6,89	306	29,5	11,2	2,3
Tábor	9,12	4,98	8,52	4,19	9,88	5,94	116	31,9	43,8	8,1

Zdroj: internetový portál MPSV

Průměrná hrubá měsíční nominální mzda zaměstnance (na přepočtené počty) byla 19 862 Kč (meziroční nárůst je 2,5 %). V meziročním srovnání řadí přírůstek mzdy Jihočeský kraj k regionům s dynamikou podprůměrnou. Podle absolutní hodnoty přírůstku mezd připadá na kraj šestá nejnižší příčka, stejně jako podle relativního vyjádření. Z pohledu absolutní výše průměrných mezd zaostává kraj za celou republikou o 3 034 Kč, proti průměru za Hlavní město Prahu dosahuje rozdíl více než 9 tis. Kč.

5.2 Politická charakteristika

Kapitola 5.2 je rozdělená do tří základních částí, obsahuje charakteristiku Jihočeského kraje z politického hlediska. První část je věnována problematice formování a vývoje českého (československého) stranického systému v jednotlivých historických etapách, se zaměřením na hlavní regionální politické subjekty. Druhá a třetí samostatná část pojednává o volebních ziscích relevantních politických stran a koalic v krajských volbách v roce 2000, 2004 a 2008, s ohledem na jejich vládní/opoziční potenciál v jihočeském stranickém systému.

5.2.1 Regionální politické subjekty

Stranický systém Jihočeského kraje je tvořen jednak tradičními politickými subjekty (ČSSD, KSČ, KDU-ČSL), jež se konstituovaly v období první republiky, a dále tzv. postkomunistickými subjekty (ODS, SNK), které vznikly až po roce 1989 po pádu totalitního režimu. V textu je věnována pozornost převážně relevantním politickým stranám působícím současně na parlamentní i subnacionální úrovni politického rozhodování, které mají rozhodující vliv na podobu regionální stranické soutěže.

Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) je historicky nejstarší politickou stranou, její kořeny sahají až do 19. století. Od prvních svobodných voleb do krajského zastupitelstva je relevantním politickým subjektem jihočeského stranického systému. Důležitým mezníkem ve vývoji sociální demokracie bylo založení celorakouské Sociálně demokratické strany v roce 1874, na němž se podíleli také zástupci českých dělnických spolků. O čtyři roky později došlo z organizačních důvodů ke vzniku samostatné Sociálně demokratické strany československé v Rakousku. Pokračováním procesu osamostatňování byla v roce 1893 založena takticky a organizačně samostatná Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD). Pod vlivem ideologických rozporů během první světové války se členská základna sociální demokracie rozdělila na dvě křídla. Na jedné straně se vytvořila skupina zastánců zachování Rakouska – Uherska v čele s B. Šmeralem. Druhou skupinu, která postupem času získala převahu, tvořily stoupenci „promasarykovského“ křídla usilující o vznik samostatného státu. Po vítězství sociální demokracie

v parlamentních volbách v roce 1920 došlo uvnitř strany k dalšímu rozkolu. Radikální komunistické křídlo vedené B. Šmeralem se osamostatnilo. Rozštěpení ČSDSD vedlo ke značnému oslabení její pozice v rámci nově utvořeného stranickopolitického spektra. Na sjezdu v roce 1924 byl novým předsedou zvolen bývalý tajemník Svazu kovodělníků a poslanec Národního shromáždění A. Hampl. Změna ve vedení přinesla stabilitu a obnovení dominantní pozice strany. V období první republiky patřila sociální demokracie k nejsilnějším politickým stranám a podílela se na tvorbě většiny vládních koalic. Po Mnichovské krizi se stranický systém rozpadl. Sociální demokracie byla přeorganizována do Národní strany práce, která se po 15. březnu 1939 stala východiskem protinacistické rezistence. Po ukončení druhé světové války strana fungovala pod názvem Československá sociální demokracie (ČSD) jako jedna ze složek Národní fronty. Krize poválečně limitovaného stranického systému vyvrcholila komunistickým pučem v únoru 1948, v jehož důsledku došlo k nedobrovolnému spojení sociální demokracie s komunistickou stranou.¹⁶

Činnost sociální demokracie byla znovu fakticky obnovena až po zhroutilní režimu v roce 1989. V roce 1993 byl její název změněn na Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD). Sociální demokracie prosazuje levicově orientovanou hospodářskou politiku založenou na humanitně demokratickém úsilí. Mezi hlavní programové cíle ČSSD patří udržení a rozvíjení evropského sociálního modelu, a dále globální spravedlnost a odpovědnost.¹⁷ Rétoricky se hlásí k sociálnědemokratickým stranám v západní Evropě a tzv. nové levici. Konkrétní politický program ČSSD je ale spíše paternalistický (Vodička, Cabada, 2007, s. 218). Sociální demokraté usilují o uplatnění principu svobody, demokracie, sociální spravedlnosti, solidarity a ekologické odpovědnosti cestou parlamentní a přímé demokracie. Největší členská základna sociální demokracie je v Moravskoslezském kraji. Struktura ČSSD je čtyřstupňová: místní organizace – okresní organizace – krajská organizace – ústředí. Nejvyšším orgánem sociální demokracie je sjezd, který se koná zpravidla každé dva roky. Regionálními organizačními jednotkami stranické struktury ČSSD jsou krajské organizace, jejichž nejvyššími orgány jsou krajské konference. Výkonnými orgány krajských organizací jsou krajské výkonné výbory. O post zastupitele Jihočeského kraje se ve volbách v roce 2008 ucházelo celkem 60 kandidátů, 22 kandidátů získalo

---

¹⁶ *Historie ČSSD - Česká strana sociálně demokratická.* [online]. c 2010 [cit. 2010-08-28]. Dostupné z WWW: < <http://www.socdem.cz/nase-strana/historie-cssd/>>.

¹⁷ *Dokumenty – Česká strana sociálně demokratická.* [online]. c 2010 [cit. 2010-09-01]. Dostupné z WWW: < <http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/programove-dokumenty/dlouhodoby-program.pdf>>.

zastupitelský mandát.¹⁸ Vítězstvím ve volbách si sociální demokracie zajistila post hejtmana Jihočeského kraje. Do funkce hejtmana byl zvolen Jiří Zimola, který je současně také předsedou krajského výkonného výboru.

Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)

Komunistická strana Československa (KSČ) je dalším relevantním subjektem regionálního stranického systému Jihočeského kraje. Vznikla jako důsledek úsilí radikálních socialistů a komunistů v letech 1918 – 1921. V důsledku nacionálních rozporů mezi jednotlivými komunistickými frakcemi, a spojením několika uskupení v roce 1921, došlo k vytvoření nadnárodní strany s oficiálním názvem Komunistická strana Československa. Jejím hlavním představitelem byl Bohumír Šmeral. Další subjekty, které do KSČ fúzovaly, byly inspirovány zejména událostmi v Rusku na podzim 1917. Mezi nejvýznamnější patřili čeští a slovenští komunisté ze sovětského Ruska, anarchokomunistické skupiny, radikálové z bývalé České strany pokrokové a marxistická křídla sociálnědemokratických stran. KSČ prošla několika vývojovými etapami. Zásadní událostí v prvních letech její existence byl II. sjezd KSČ konaný v roce 1924. Prosazování moskevské politiky a souhlas s procesem bolševizace strany, měly velký vliv na výsledky parlamentních voleb v roce 1925. Komunisté skončili na druhém místě za Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu. Jejich revoluční program tehdy oslovil 13,2 % voličů (937 711 hlasů). Dalším klíčovým mezníkem ve vývoji strany byl rok 1929, kdy se konal V. sjezd KSČ. Hlavním cílem sjezdu byla volba vedení strany. Vítězství radikálního stalinistického křídla v čele s třicetiletým Gottwaldem vyústilo v masový exodus stranických elit i členstva. Po parlamentních volbách v roce 1929 se KSČ v rámci stranického spektra dostala do role antisystémové strany s nulovým koaličním potenciálem. Až do konce druhé světové války členů KSČ postupně ubývalo. Zatímco v roce 1921 se ke komunistické ideologii hlásilo téměř 250 tis. členů, v roce 1938 měla strana méně než 50 tis. členů. Zásadní obrat ve vývoji KSČ nastal po událostech v únoru 1948. V roce 1949 měla komunistická strana více než 2 mil. členů a stala se typickou masovou politickou stranou. Po abdikaci E. Beneše byl do úřadu prezidenta zvolen Gottwald. Volby do Národního shromáždění, jež se účastnilo 89,2 % voličů, zajistily KSČ potřebnou legitimitu. Po faktickém převzetí moci se komunismus stal státní ideologií. Komunistická strana mající kořeny v marxistické teorii vědeckého

---

¹⁸ *Přednostní hlasy pro kandidáty | volby.cz.* [online]. c 2008 [cit. 2010-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/kz2008/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=2&xnumnuts=0&xstrana=48>>.

socialismu byla naprostým hegemonem ve stranickém spektru ČSR. V padesátých letech se v Československu etablovala stalinisticky pervertovaná „lidová demokracie“ (Vodička, Cabada, 2007, s. 59). V rámci tzv. „třídního boje“ zemřeli na základě vykonstruovaných soudních procesů stovky lidí. Velká část odpůrců totalitního režimu byla vězněna, nebo byla nucena uprchnout za hranice. Pro významnou část tehdejší společnosti bylo těžké si připustit, že komunismus je ve svých důsledcích jistou analogií fašismu. Výše uvedená obecná tendence byla navíc posílena skutečností, že většina zločinů komunismu byla očím veřejnosti skryta. Smrt Stalina v roce 1953, po které následovalo také úmrtí K. Gottwalda, přinesla relativní zmírnění politických represí. Proces reformy komunistické strany nastal až v polovině 60. let. Vnitrostranické tenze a rozpory v otázkách komunismu jako státní ideologie, vyústily v „dobrovolnou“ rezignaci prvního tajemníka KSČ A. Zápotockého. Do čela strany byl zvolen A. Dubček. Politické a hospodářské reformy vyvrcholily v roce 1968. Období vešlo do dějin jako „Pražské jaro.“ Obrodný proces organizačních a personálních změn byl definitivně ukončen zásahem a následnou okupací vojsky zemí Varšavské smlouvy. Události v srpnu 1968 jednoznačně potvrdily podřízenost moskevskému centru v otázce suverenity československého státu. Tváří v tvář hegemonii sovětské okupační moci neexistovala pro většinu občanů naděje na změnu mocenských poměrů. V roce 1969 se generálním tajemníkem komunistické strany stal G. Husák, který zahájil proces tzv. normalizace a konsolidace. V KSČ dominovaly konzervativní síly usilující pouze o zachování a rozšíření moci. Z hlediska vývoje KSČ bylo období 70. a první poloviny 80. let relativně stabilní. Ke zhroucení ortodoxního komunistického režimu přispěly zejména události v Sovětském svazu, kdy se k moci dostal M. Gorbačov. Vedení KSČ se díky tuhému represivnímu přístupu dostalo do politické izolace (Malíř, Marek a kol., 2005, s. 711-746; Vodička, Cabada, 2007, s. 55-62).

Hegemonní roli KSČ a komunismu, jako státní ideologie, definitivně ukončili listopadové události v roce 1989. V letech 1990 – 1991 se celostátní KSČ rozpadla na Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM) a Stranu demokratické levice (SDL) na Slovensku. Usnesením stranických sjezdů se převážná většina jejích členů od stalinismu a jiných nedemokratických praktik oficiálně distancovala. Na počátku 90. let prošla KSČM obdobím značného úbytku členů. V roce 1992 měla více než 350 tis. členů. Od druhé poloviny 90. let se členská základna relativně stabilizovala, ale i přesto počet členů vytrvale klesá. Podle informací vyplývajících z návrhu zprávy ústředního výboru KSČM pro stranický

sjezd měli komunisté ke konci roku 2007 více než 77 tis. členů. Nových členů přichází ročně 0,6 až 0,68 procenta, zatímco úbytek se pohybuje od šesti do sedmi procent ročně.¹⁹ KSČM disponuje i nadále nejpočetnější členskou základnou ze všech politických stran v zemi. Ve stranickém spektru se deklaruje jako jediná skutečně levicová strana. Jejím základním programovým cílem je socialistická společnost tvořená svobodnými, rovnoprávními občany, postavená na maximální občanské samosprávě, kladoucí důraz na sociální spravedlnost.²⁰ Většina politických stran se ve svých programových prohlášeních od ideologie KSČM distancuje. Komunisté dosahují v komparaci s ostatními politickými subjekty poměrně stabilních volebních výsledků. Ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které proběhly v květnu 2010, KSČM získala celkem 26 mandátů (11,27 % platných hlasů) a je čtvrtou nejsilnější politickou stranou. Zatímco na parlamentní úrovni se komunisté na koaličních vládách nepodílí a disponují pouze „vyděračským potenciálem“, na komunální a regionální úrovni, je spolupráce s komunisty celkem běžnou praxí. O post zastupitele Jihočeského kraje se ve volbách v roce 2008 ucházelo celkem 60 kandidátů, 10 kandidátů získalo zastupitelský mandát.²¹ Regionálními organizačními jednotkami stranické struktury KSČM jsou krajské výbory, které tvoří okresní a místní výbory. Výkonnými orgány na regionálních úrovních jsou krajské výkonné výbory. Současným předsedou jihočeské krajské rady KSČM je Petr Braný.²²

Křesťanská demokratická unie – Čs. strana lidová (KDU-ČSL)

Křesťanská demokratická unie – Čs. strana lidová patří ke stranám s dlouhou tradicí, jejíž kořeny sahají až do 19. století. První křesťansko-sociální sjezd v českých zemích se konal ve dnech 8. a 9. září 1894 v Litomyšli. O dva roky později založil T. J. Jiroušek zemskou organizaci křesťansko-sociální strany v Čechách a Jan Šrámek v roce 1899 zemskou organizaci na Moravě. Katolická strana národní na Moravě byla založena v roce 1896. Před první světovou válkou patřila k nejvýznamnějším politickým stranám na

---

¹⁹ NĚMCOVÁ, Barbora. Denně přicházíme o šestnáct komunistů, zjistil ústřední výbor. *ČTK: idnes.cz/Zprávy* [online]. 2008-05-07 [cit. 2010-08-22]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/denne-prichazime-o-sestnact-komunistu-zjistil-ustredni-vybor-pby/domaci.asp?c=A080507_160425_domaci_ban>.

²⁰ *KSČM – Naše strana*. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2677&category=>>>.

²¹ *Přednostní hlasy pro kandidáty | volby.cz*. [online]. c 2008 [cit. 2010-08-23]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/kz2008/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=2&xnumnuts=0&xstrana=1>>.

²² *KSČM – Naše strana*. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2677&category=>>>.

Moravském území. Svým programem navazovala na katolicko-politické jednoty, které dříve spolupracovaly se staročeskou stranou. Československá strana lidová (ČSL) se konstituovala po vzniku první republiky spojením křesťansky orientovaných stran z období Rakouska – Uherska. V roce 1918 na společné schůzi výkonných výborů došlo ke sloučení obou stran (křesťanskosociální a katolicko-národní strany). Do čela ČSL byl zvolen předseda Moravsko-slezské křesťanskosociální strany Jan Šrámek. Základem programů obou zemských složek lidové strany se stal tzv. křesťanský solidarismus obohacený národními aspekty a důrazem na parlamentní demokracii.²³ V období předmnichovské republiky se ČSL podílela na tvorbě zákonů na ochranu republiky proti rozvrtným akcím levicových sociálních demokratů a německých a maďarských nacionalistů, čímž získala kredit u mnoha občanů. Její politická koncepce byla postavena na základech parlamentní demokracie. ČSL byla významným koaličním partnerem demokratických stran. Po mnichovských událostech a nástupu fašistické demagogie, vstoupila Česká zemská organizace ČSL do Strany národní jednoty pod dojmem většího uplatňování křesťanství ve II. republice. Moravská zemská organizace se po krátkém zdráhání podrobila všeobecnému nátlaku. Československá strana lidová tak dočasně zanikla. Většina jejích členů se během druhé světové války zapojila do domácího i zahraničního odbojového hnutí. Po roce 1945 byla ČSL obnovena jako jediná nesocialistická strana v Čechách. V období komunistické diktatury byla vyřazena s politického kolbiště, stala se součástí Národní fronty a musela se výslovně podrobit vedení KSČ. Samostatná politika ČSL tak skončila na dlouhé období čtyřiceti let.²⁴

K obnovení činnosti ČSL došlo po Listopadu 1989. V prvních svobodných parlamentních volbách v roce 1990 lidovci uzavřeli volební koalici s Křesťansko-demokratickou stranou (KDS), Svobodnou rolnickou stranou a několika dalšími menšími politickými uskupeními. Červnové volby přinesly členům a příznivcům ČSL velké zklamání. Lidovci získali pouze 9 poslaneckých křesel ve Federálním shromáždění a 10 v České národní radě. Hlavní příčinou neúspěchu bylo obvinění předsedy ČSL Josefa Bartončíka ze spolupráce s StB v době předvolebního agitačního moratoria. Významným krokem směřujícím k vyřešení vnitrostranické krize se stal mimořádný sjezd ve Žďáru nad Sázavou v září 1990. Na sjezdu bylo přijato usnesení o obnově zemské struktury strany a bylo zvoleno nové vedení

---

²³ *KDU-ČSL – oficiální stránky*. [online]. c 1997-2010 [cit. 2010-09-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.kdu.cz/Dokumenty/Historie.aspx>>.

²⁴ Tamtéž.

strany v čele s Josefem Luxem. V roce 1992 došlo ke sloučení ČSL s hnutím "Křesťanská a demokratická unie" (KDU). Název strany byl změněn na Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL). Schváleným programovým zaměřením se KDU-ČSL vrátila k politice pravého středu, která se opírá o zásady křesťanské morálky a křesťanského humanismu. Východiskem politiky KDU-ČSL je respektování svobody jednotlivce, důraz na zodpovědnost, která je s jeho svobodným jednáním spojena, úsilí o demokratizaci a humanizaci společnosti, péče o její všestranný kulturní a duchovní rozvoj, obnova vlastnických a tržních vztahů zahrnujících také nezbytná sociální a ekologická hlediska v ekonomice, snaha vybudovat právní stát zaručující osobní bezpečnost a rovná práva všem jeho občanům a tvořící organickou a svébytnou součást světového společenství národů a států.²⁵ KDU-ČSL je se svými více než 40 tisíci členy druhou nejpočetnější politickou stranou. Nejsilnější členskou základnu má na jižní a východní Moravě, Vysočině a ve východních Čechách. V Praze, v severních a západních Čechách je její vliv podstatně menší (Vodička, Cabada, 2007, s. 233). Díky ideologickému zaměření mají Lidovci zásadní význam při koaličních vyjednáváních o budoucích vládách. V parlamentních volbách v roce 2010 KDU-ČSL překvapivě nezískala potřebný počet voličských hlasů pro postup do skrutinia. Poprvé od znovuoobnovení standardního systému parlamentní demokracie se strana nepodílí na sestavování koaliční vlády ČR. Ve volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2008 uspěli z celkového počtu 55 kandidátů pouze čtyři kandidáti.²⁶ Organizační struktura KDU-ČSL je čtyřstupňová: místní (případně městská) organizace – okresní organizace – krajská organizace – celostátní organizace. Vrcholným orgánem strany je celostátní sjezd, který svolává předseda strany zpravidla jednou za čtyři roky. Krajské organizace sdružují všechny místní a okresní organizace na daném území. Výkonnými orgány na regionálních úrovních jsou krajské výbory. Současným předsedou jihočeského krajského výboru je Jaromír Talíř.

Občanská demokratická strana (ODS)

Posledním relevantním politickým subjektem jihočeského stranického systému je Občanská demokratická strana (ODS). Z hlediska historického vývoje stranicko-politické

---

²⁵ *KDU-ČSL – oficiální stránky*. [online]. c 1997-2010 [cit. 2010-09-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.kdu.cz/Dokumenty/Historie/6--SAMETOVA-REVOLUCE-A-POREVOLUCNI-CESKOSLOVENSKO.aspx>>.

²⁶ *Přednostní hlasy pro kandidáty | volby.cz*. [online]. c 2008 [cit. 2010-09-05]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/kz2008/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=2&xnumnuts=0&xstrana=12>>.

soustavy v České republice se řadí mezi tzv. postkomunistické strany. Ke vzniku ODS došlo po rozpadu Občanského fóra (OF) v roce 1991. I přes poměrně krátké období jejího působení se velmi rychle etablovala do politického prostředí. Od vzniku ODS stál v jejím čele Václav Klaus, který po vítězství v parlamentních volbách v roce 1992 zastával také post předsedy vlády. Ve funkci předsedy strany působil až do roku 2002. V roce 2003 byl ve třetím kole voleb zvolen do funkce prezidenta ČR. Členská základna ODS měla k 1. dubnu 2009 celkem 33 916 členů, kteří jsou organizováni v 1 461 místních, 92 oblastních a 14 regionálních sdruženích.²⁷ Tradičními baštami ODS jsou Praha a její okolí, a dále některá velká města (Brno, Plzeň) a některé okresy na východě Čech a východní Moravě. ODS se deklaruje jako pravicová strana stavějící na liberálně konzervativních společenských hodnotách. Její programové zaměření je postaveno na principech osobní svobody, individuální odpovědnosti, parlamentní demokracii a tržním hospodářství. ODS akcentuje úlohu podnikatelské a soukromé sféry. Vystupuje proti jakémukoli korporativismu či syndikalismu, a rovněž proti levicovému pojetí silného „sociálního státu“ (Vodička, Cabada, 2007, s. 230). O post zastupitele Jihočeského kraje se ve volbách v roce 2008 ucházelo celkem 60 kandidátů, 19 kandidátů získalo zastupitelský mandát.²⁸ Organizační struktura ODS je čtyřstupňová: místní sdružení – oblastní sdružení – regionální sdružení – centrální orgány. Nejvyšším orgánem ODS je kongres, který se schází zpravidla jednou za dva roky. Výkonnými orgány ODS na regionálních úrovních jsou regionální sněm, který je nejvyšším orgánem strany a dále regionální rada. Současným předsedou regionálního sdružení je Martin Kuba.

5.2.2 Krajské volby v roce 2000, 2004 a 2008

V následující části textu bude diskutován volební zisk jednotlivých politických stran a koalic, se zaměřením na vybrané aspekty voleb do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2008, které autor práce dává do širší souvislosti s krajskými volbami, které se konaly v letech 2000 a 2004.

---

²⁷ *Kdo jsme – ODS – Občanská demokratická strana*. [online]. c 1991-2010 [cit. 2010-09-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.ods.cz/strana/kdo-jsme>>.

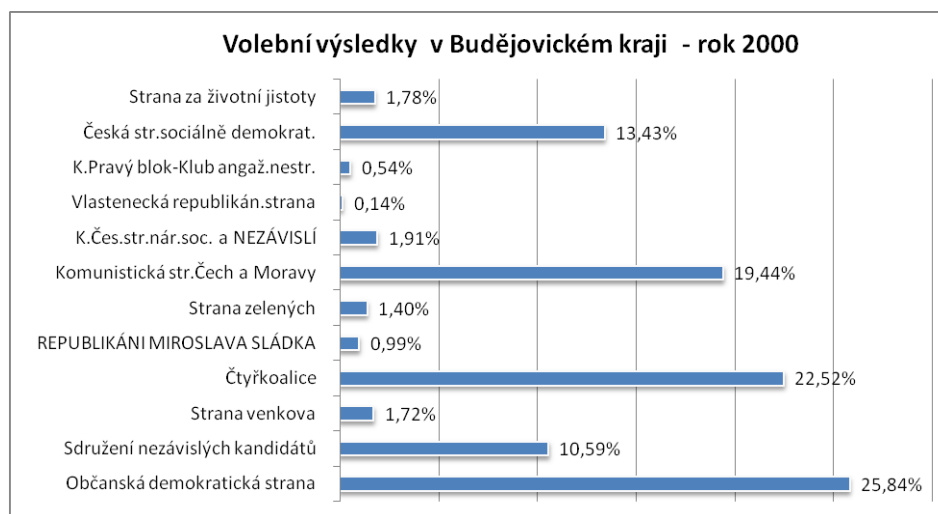
²⁸ *Přednostní hlasy pro kandidáty | volby.cz*. [online]. c 2008 [cit. 2010-09-05]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/kz2008/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=2&xnumnuts=0&xstrana=47>>.

Volby do krajského zastupitelstva v roce 2000

První krajské volby po reformě veřejné správy, kdy bylo ustaveno 13 vyšších územně samosprávných celků – krajů, se konaly 12. listopadu 2000. Pro většinu volebních stran byla důležitá zejména otázka spojená se strategií předvolební kampaně. Zatímco většina mimoparlamentních volebních stran přizpůsobila kampaň problémům regionální politiky, strany zastoupené v parlamentu postavily svou kampaň na kritice či úspěších tehdejší vlády. Do zastupitelstva Budějovického kraje kandidovalo dvanáct politických subjektů. Z počtu 495 549 registrovaných voličů, se voleb účastnilo 168 424 občanů kraje, z toho 165 241 odevzdalo platné hlasovací lístky. Volební účast byla pouze 34,13 % a v komparaci s volbami do Poslanecké sněmovny, které se konaly o dva roky dříve, byla výrazně nižší. V Jihočeském kraji činil rozdíl ve volební účasti v krajských a parlamentních volbách 40,7 % (<http://www.volby.cz>). Výsledky voleb jsou zobrazeny v grafu 1.

Graf 1 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Budějovickém kraji – rok 2000

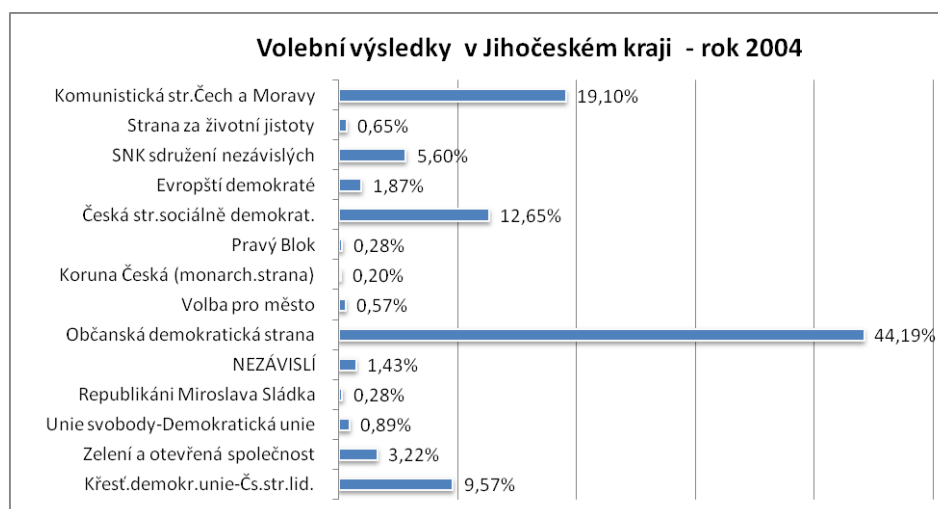
Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

Z grafu je patrné, že ve volbách do zastupitelstva Budějovického kraje v roce 2000 získala nejvíce hlasů ODS, která oslovila 25,84 % voličů. Na druhém místě s rozdílem 3,32 % skončila Čtyřkoalice. KSČM získala 19,44 % hlasů a obsadila čtvrté místo. Sociální demokracii patřila až pátá pozice, obdržela 13,43 % hlasů. Sdružení nezávislých kandidátů (SNK) skončilo ziskem 10,59 % hlasů na šestém místě. Politické strany, koalice a politická hnutí, které ve volbách neuspěly, získaly každá méně než 2 % hlasů.

Volby do krajského zastupitelstva v roce 2004

V krajských volbách 2004 kandidovalo čtrnáct politických subjektů. Strategie předvolební kampaně byla opět klíčovým prvkem při rozhodování voličů. Osm let vládnoucí ČSSD se potýkala s vnitrostranickými problémy. Po neúspěchu ve volbách do Evropského parlamentu, po kterém následovala také demise vlády, byl do jejího čela zvolen Stanislav Gross, který měl znovu získat důvěru voličů. ODS se ve volebních kampaních na rozdíl od sociální demokracie více soustředila na regionální problematiku. Jejimi hlavními programovými body byly změna daňového systému a podpora podnikání. Krajský volební program KSČM zahrnoval také některé body z programu, který strana použila v parlamentních volbách v roce 2002. Jedním z programových bodů KSČM bylo např. zastavit výprodej státního majetku, nebo zvýšit výdaje na vědu a výzkum. KDU-ČSL se ve volební kampani orientovala na podporu venkova a živnostníků (Šaradín, 2006: 16-17). Do krajských voleb v roce 2004 kandidovalo celkem čtrnáct politických subjektů. Z počtu 502 938 registrovaných voličů, se k volebním urnám dostavilo 152 740 občanů kraje, z toho 149 088 odevzdalo platné hlasovací lístky. Volební účast byla v porovnání s rokem 2000 o zhruba čtyři procenta nižší a dosáhla na úroveň 30,45 % (<http://www.volby.cz>). Výsledky voleb jsou uvedeny v grafu 2.

Graf 2 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Jihočeském kraji – rok 2004

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

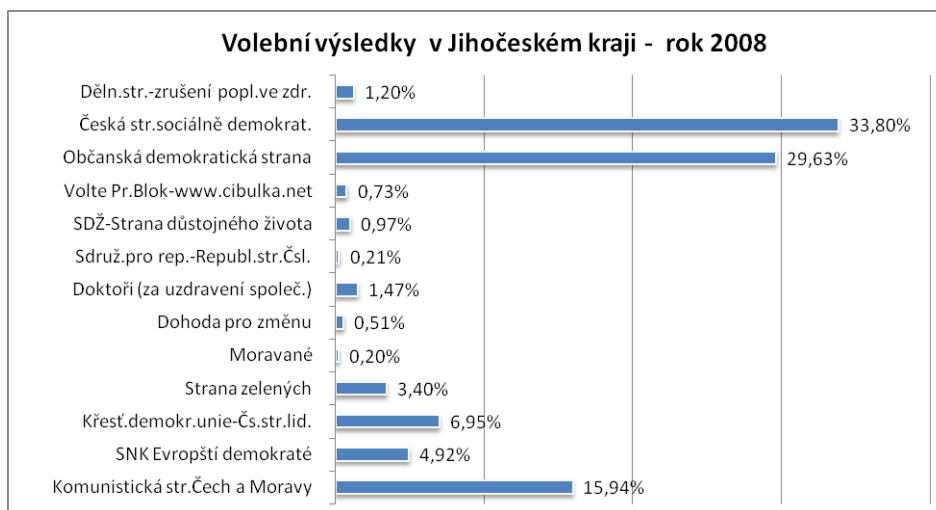
Z grafu je patrné, že neúspěšnější politickou stranou byla ODS, která získala důvěru 44,19 % voličů, a zajistila si tak rozhodující vliv na regionální politiku v Jihočeském kraji. Na volební úspěch ODS měl vliv především rozpad Čtyřkoalice, která tehdy představovala její největší konkurenci. Na druhém místě skončila KSČM, pro kterou hlasovalo 19,10 % voličů. KSČM dosáhla ve volbách víceméně stejných výsledků jako v roce 2000. Třetí pozici se ziskem 12,65 % hlasů obsadila ČSSD. Čtvrtá pozice patřila KDU-ČSL, která kandidovala již jako samostatný politický subjekt a obdržela 9,57 % hlasů. KDU-ČSL byla jedinou politickou stranou z bývalé Čtyřkoalice, která se dokázala v krajských volbách výrazněji prosadit. Sdružení nezávislých kandidátů (SNK), tvořeno koalicí Nestraniků pro Moravu a SNK Sdružením nezávislých, bylo posledním politickým subjektem, který překročením pěti procentní volební klausule postoupilo do skrutinia. SNK získalo 5,60 % hlasů. Kandidující politická strana Zelení a otevřená společnost se do Zastupitelstva Jihočeského kraje nedostala a získala pouze 3,22 % hlasů. Ostatní kandidující volební strany dosáhly podobných volebních výsledků jako v prvních krajských volbách v roce 2000 a obdržely každá méně než 2 % hlasů.

Volby do krajského zastupitelstva v roce 2008

V krajských volbách v roce 2008 kandidovalo třináct politických subjektů, z toho deset politických stran, jedno politické hnutí a dvě koalice. Do předvolebních kampaní jednotlivých stran stále více vstupovaly prvky politického marketingu – dokonalý management a zacílení témat kampaně. Hlavní linie předvolebních diskusí kopírovala souboj mezi ODS a ČSSD. Sociální demokracie do volebního klání poprvé nevstupovala z pozice vládní strany. Vsadila na kritiku největšího konkurenta – ODS a na rozdíl od ostatních stran a hnutí, dokázala do veřejného diskursu protlačit výhradně svá témata. Kampaň sociální demokracie byla vedena centrálně s cílem předat potenciálním voličům její hlavní sdělení – ve volbě ČSSD spočívá naděje na změnu. Předvolební strategie ODS v podstatě kopírovala strategii ve volbách v roce 2004. Na přání krajských organizací se zaměřila převážně na komunikaci regionálních či krajských témat. Jejím cílem bylo demonstrovat, že ODS disponuje kvalitním personálem také na nižších úrovních politického rozhodování. V kontextu volebních výsledků se tato strategie ukázala jako chybná. KDU-ČSL utvořila v některých krajích koalice s menšími politickými subjekty. V předvolebních kampaních komunikovala spolu se svými partnery převážně regionální

témata. Program křesťanských demokratů vycházel ze čtyřletého volebního programu KDU-ČSL 2006-2010. Ani poslední parlamentně zastoupená strana – KSČM nestavěla svou kampaň kolem centrálních témat. Její charakter byl stejně jako v případě ODS a KDU-ČSL poměrně silně regionální (Eibl a kol., 2009, s. 65-74). Z počtu 510 864 registrovaných voličů se voleb nakonec zúčastnilo 207 867 občanů kraje, z toho 203 664 odevzdalo platné hlasovací lístky. Oproti krajským volbám v roce 2000 a 2004 byla volební účast poměrně vysoká a dosáhla na hranici 40,78 % (<http://www.volby.cz>). Celkové výsledky voleb jsou zobrazeny v grafu 3.

Graf 3 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Jihočeském kraji – rok 2008

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

Jak je patrné z grafu 3, rozhodujícími politickými subjekty byly podle očekávání ODS a ČSSD. Největší počet mandátů získala ČSSD, pro kterou hlasovalo celkem 33,8 % voličů. Na druhém místě s rozdílem 4,17 % hlasů skončila ODS. Třetí pozici obsadila KSČM a získala 15,94 % hlasů. Poslední stranou, která ziskem 6,94 % hlasů překročila volební klausuli, byla KDU-ČSL. SNK Evropští demokraté ziskem 4,92 % skončili těsně pod její hranicí. Strana zelených (SZ) získala v krajských volbách důvěru pouze 3,4 % voličů. Z dalších sedmi kandidujících volebních stran obdržely každá méně než 1,5 % hlasů. Volební zisky ODS a ČSSD v roce 2008 ukazují na tendenci stranicko – politického spektra k bipolaritě.

5.2.3 Analýza volebních zisků relevantních politických stran

Ambicí následující části textu je provést analýzu krajských voleb z hlediska úspěšnosti relevantních stran v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Míru úspěšnosti politických stran bude práce zkoumat pomocí indexu voličské stability (IVS), který vyjadřuje podíl absolutního počtu hlasů odevzdaných konkrétní politické straně (Eibl a kol., 2009, s. 11). Tabulka 11 ukazuje porovnání volebních výsledků relevantních stran ve volbách do zastupitelstva kraje v roce 2000, 2004 a 2008.

Tabulka 11 Volební výsledky relevantních politických stran v Jihočeském kraji – krajské volby 2000, 2004 a 2008

Název politické strany	rok 2000	rok 2004	rok 2008	IVS 2004/2000	IVS 2008/2000	IVS 2008/2004
ČSSD	22 195	18 860	68 856	0,85	3,10	3,65
KSČM	32 134	28 487	32 484	0,87	1,01	1,14
ODS	42 707	65 882	60 349	1,54	1,41	0,92
KDU-ČSL	-	14 279	14 170	-	-	0,99
SNK	17 511	-	-	-	-	-
Čtyřkoalice	37 213	-	-	0,38	0,38	-

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>. + Eibl a kol., 2009, s. 83-88 + vlastní výpočty.

Z hodnot indexu je zřejmé, že v krajských volbách v roce 2004 tratile ve srovnání s volbami v roce 2000 obě levicově orientované strany, ČSSD a také KSČM. Hodnota indexu voličské stability dosáhla u obou stran téměř na stejnou úroveň. Nejlépe si vedla ODS, která v porovnání s rokem 2000 přesvědčila o třetinu voličů více. Srovnání volebních výsledků u KDU-ČSL je problematické. Index voličské stability vychází ze srovnání s koalicí KDU-ČSL a US-DEU v roce 2000, a je pouze orientační. Na hodnoty indexu měla vliv zejména nízká volební účast v krajských volbách v roce 2004, která dosáhla pouze na úroveň 30,45%. K volebním urnám přišlo ještě o 3,68 % voličů méně, než tomu bylo v roce 2000. Srovnáme-li indexy jednotlivých stran v roce 2000 a 2008, je patrné, že největší nárůst zaznamenala ČSSD. Mírně si polepšila také KSČM. Index voličské stability u ODS zůstal téměř na stejné úrovni. V případě krajských voleb v roce 2004 a 2008 si opět nejvíce polepšila ČSSD, následovaná KSČM. Největší volební ztrátu zaznamenala ODS,

která oproti roku 2004 dosáhla je dvoutřetinového zisku. Index voličské stability u KDU-ČSL zůstal *de facto* na stejné úrovni.

Komparací voleb prvního a druhého řádu se zabývali Reif se Schmitterem (1980). Předmětem jejich výzkumu byla zejména volební účast, množství neplatných hlasovacích lístků, volební zisky a spektrum politických stran. V intencích teoretického konceptu Reifa a Schmitta je zřejmé, že zatímco vládní (parlamentní) strany zaznamenaly nižší volební zisky, opoziční strany si naopak polepšily (Eibl a kol., 2009, s. 21-32).

5.3 Teorie koalic a krajské volby

Poslední kapitola diplomové práce je rozdělena do dvou základních částí. První část se zabývá procesem tvorby krajských rad s ohledem na stupeň polarizace – ideologické vzdálenosti relevantních politických stran. Dimenzí k jejímu zhodnocení je pravolevé kontinuum. Rozptyl ideologické vzdálenosti, kterou Sartori nazývá „*prostorovou elasticitou*“, může mít na utváření koalic zásadní vliv. Každá (relevantní) strana, bez ohledu na její politickou orientaci, může být schopna buď přímé koaliční spolupráce, nebo může umožnit její fungování (Sartori, 2005, s. 361-378). Druhá část kapitoly 5.3 se věnuje aplikaci konceptu teorie koalic na sestavování krajských rad a zkoumá jeho limity ve specifickém prostředí subnacionální úrovně politického rozhodování. Výsledky studie by měly přispět k objasnění stanovených hypotéz. Součástí první hypotézy je předpoklad, že rozhodování o složení krajských rad není ovlivňováno ideologickou vzdáleností stran, tzn., že všechny relevantní politické subjekty jsou rovnocennými aktéry povolebních vyjednávání. Předpokladem druhé hypotézy je častější utváření minimálních vítězných ideově propojených koalic. Třetí hypotéza vychází z předpokladu, že regionální politické strany se při koaličních vyjednáváních primárně soustřeďují na prosazení politického programu.

5.3.1 Proces formování krajských koalic, jejich účinnost a stabilita

V perspektivě aplikovatelnosti typologie koalic na krajské rady je vhodné zmínit jeden aspekt, který sice nedeterminuje formování exekutivních koalic, ale má na jejich utváření významný vliv. Jedná se o normativní, resp. formálně – právní vymezení krajského politického prostředí. Při schvalovacích procesech je třeba dosáhnout vyššího nebo prostého většinového kvóra (Eibl a kol., 2009, str. 133). Podle § 40, odst. 2 zákona č.

129/2000 Sb. o krajích, je pro jakékoliv rozhodnutí vždy vyžadován souhlas nadpoloviční většiny všech (nikoli pouze přítomných) zastupitelů. Zákonná úprava legislativního procesu do určité míry komplikuje formování menšinových exekutivních orgánů. V případech, kdy vítězná strana nezískala nadpoloviční rozhodovací většinu a středově orientované politické subjekty ve volbách neuspějí, nebo nedisponují dostatečným počtem mandátů, dochází často k utváření ideově nesourodých koalic. Zatímco na celostátní úrovni je možné podpořit radu odchodem z hlasování²⁹ a snížením kvóra, na krajské úrovni to možné není. V uvedené souvislosti bude zajímavé ověřit, zda existuje nějaký převažující vzorec koalic, který lze obecně aplikovat na krajskou úroveň, resp. jaké typy exekutivních koalic se nejčastěji ustavují. Odpovědi na otázky by měla přinést následující část textu.

Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad

První krajské volby do budějovické samosprávy v roce 2000 přinesly relativně vyrovnané volební výsledky. Uspělo celkem pět politických subjektů (ODS, 4K, SNK, ČSSD, KSČM). Na pravolevé horizontální ideologické škále byly relevantní politické strany diferencovány následovně: pravici tvořila liberálněkonzervativní ODS, ve středu byly SNK a 4K, na levici ČSSD a politické spektrum uzavírala krajně levicová KSČM. Do koaličního jednání se zapojily všechny strany s výjimkou KSČM. Komunisté stejně jako na celostátní úrovni disponovali nulovým koaličním potenciálem. Tabulka 12 ukazuje přehled rozdělení mandátů po krajských volbách v roce 2000.

Tabulka 12 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Budějovického kraje v roce 2000

Název kandidující strany		Počet mandátů	v %
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická	8	14,55
ODS	Občanská demokratická strana	16	29,09
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy	12	21,82
SNK	Sdružení nezávislých kandidátů	6	10,91
4K	Čtyřkoalice	13	23,64
Celkem		55	100,00

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

²⁹ v politické praxi se jedná o tzv. párování poslanců.

Mezi hlavní faktory, které ovlivnily konečnou podobu krajské rady, patřily vyrovnanost názorově rozdílných stran a slabší pozice pomalu se konsolidující ČSSD. S ohledem na rozdělení mandátů po prvních krajských volbách se teoreticky nabízely pouze dvě možnosti, které by odpovídaly nejčastějším modelům koalic. Nejlogičtějším teoretickým řešením, které předpokládá racionální chování politických aktérů, bylo vytvořit model tzv. minimální vítězné koalice (minimal winning coalition, MWC). Aby byla zajištěna těsná rozhodovací většina, muselo by dojít ke koaliční spolupráci ODS a 4K, o síle 29 z 55 mandátů. Zahrneme-li do teorie koalic rovněž kritérium prosazování programu, tak středoprávní koalice ODS a 4K, by odpovídala modelu minimální vítězné ideologicky propojené koalice (minimal connected winning coalition, MCWC). Model předpokládá, že „*MWC zformují strany, které jsou si nejblíže na levo-pravé ose nebo soubor sousedících stran na této ose*“ (Cabada a kol., 2006, s. 31). ODS se rozhodla pro druhou variantu a utvořila širokou koalici (surplus majority coalition, SMC). Kritériem široké koalice je přítomnost alespoň jednoho politického subjektu navíc, který není zapotřebí k nadpoloviční většině a zároveň ponechání jednoho relevantního politického partnera „mimo hru“, obvykle z ideologických důvodů (Cabada a kol., 2006, s. 56). Krajskou radu tvořily ODS, ČSSD, SNK a 4K, o síle 43 z 55 mandátů. Jedinou opoziční stranou byla krajně levicová KSČM. Skutečnost, že došlo ke spolupráci dvou ideově rozdílných stran (ODS a ČSSD), ukazuje na vysokou míru politického pragmatismu, která v rámci teorie her bývá označována jako racionální jednání zaměřené na zisk vládních postů (Cabada a kol., 2006, s. 45). Podle krajských zastupitelů Jana Babora (ČSSD) a Františka Dědiče (ODS), byla hlavním důvodem utvoření ideově nesourodé koalice preference vyššího poměru zastupitelských mandátů důležitých při hlasování. ODS usilovala zejména o eliminaci rizika možného „vydírání“ jednoho z koaličních partnerů. Široká koalice byla z hlediska funkčnosti i přes ideovou nesourodost poměrně stabilní po celé čtyřleté funkční období.

Ve volbách v roce 2004 uspělo celkem pět stran (ODS, KDU-ČSL, SNK, ČSSD, KSČM). Podoba stranicko – politického spektra zůstala z hlediska počtu a zastoupení stran téměř nezměněna. Výrazný nárůst zaznamenala pouze ODS, která si polepšila o více jak polovinu mandátů. Naopak nejvíce si pohoršila KDU-ČSL, na jejíž výsledky měl zásadní vliv rozpad Čtyřkoalice. KSČM zůstala díky jednoznačnému vítězství ODS opět mimo

jakoukoliv možnost koaličního vyjednávání. Následující tabulka 13 ukazuje přehled rozdělení mandátů do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2004.

Tabulka 13 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2004

Název kandidující strany		Počet mandátů	v %
ODS	Občanská demokratická strana	27	49.09
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy	12	21.82
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická	7	12.73
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Čs. strana lidová	6	10.91
SNK	SNK sdružení nezávislých	3	5.45
Celkem		55	100.00

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

Výsledky voleb z roku 2004 nabízely vítězným straně v zásadě dvě teoretická řešení. ODS chyběl k rozhodovací většině pouze jediný mandát, což do značné míry determinovalo také vyjednávací strategii. Nejlogičtější variantou pro ODS bylo vytvořit minimální vítěznou ideologicky propojenou koalici (MCWC), a to buď se stranou SNK sdružení nezávislých, nebo s KDU-ČSL. Koalice ODS a SNK by disponovala silou 30 mandátů. V případě spolupráce ODS a KDU-ČSL by koalice disponovala silou 33 mandátů. Podle vyjádření krajského zastupitele Františka Dědiče (ODS) tehdy existovaly silné předpoklady pro to, aby povolební vyjednávání byla zakončena úspěšným vytvořením středopravé koalice ODS a KDU-ČSL, bez účasti SNK a levicových stran. ODS zavrhlá jakoukoliv možnost opakování tzv. opoziční smlouvy, ke které se uchýlila po parlamentních volbách v roce 1998. Na vznik minimální vítězné ideově propojené koalice měla vliv především jasně definovaná pozice KDU-ČSL na pravo-levé ose politického spektra, která dávala ODS relativní jistotu při hlasování. V hlavních programových bodech dospěli oba koaliční partneři díky ideové blízkosti k relativní shodě. Minimální vítězná ideově propojená koalice byla z hlediska stability a účinnosti funkční po celé čtyřleté volební období.

Ve volbách v roce 2008 uspěly celkem čtyři strany (ODS, KDU-ČSL, ČSSD, KSČM). Sociální demokracie se stala faktickým vítězem voleb a byla jedinou stranou, která zaznamenala značný, téměř třicetiprocentní nárůst podpory. ČSSD posílila převážně

na úkor ODS. Volební výsledky mohly výrazně ovlivnit také dosavadní pozici KSČM. Ideová blízkost k ČSSD dávala komunistům teoretickou naději účastnit se povolebních jednání o budoucí podobě jihočeské krajské rady. Zajímavým aspektem voleb bylo, že se prosadily pouze parlamentně etablované politické strany. Přehled rozdělení mandátů ukazuje následující tabulka 14.

Tabulka 14 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2008

Název kandidující strany		Počet mandátů	v %
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická	22	40.00
ODS	Občanská demokratická strana	19	34.55
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy	10	18.18
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Čs. strana lidová	4	7.27
Celkem		55	100.00

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

Představitelé sociální demokracie nevyklučovali *a priori* koaliční spolupráci s žádnou ze stran. Z pohledu na volební výsledky uvedené v tabulce 14 se jasně nabízela možnost vytvořit středolevou dvoukoalici ČSSD a KSČM. Vznikla by tak minimální vítězná ideologicky propojená koalice (MCWC) o počtu 32 mandátů. Z jakého důvodu nakonec k jejímu utvoření nedošlo, se autorovi práce pokusil vysvětlit krajský zastupitel Jan Babor (ČSSD). Záměrem sociálních demokratů bylo maximálně eliminovat riziko možného „vydírání“ jednoho z koaličních partnerů. Prakticky to znamenalo zapojit do povolebních jednání KSČM a KDU-ČSL, které jsou sociální demokracii ideově nejbližší. Samostatně vstoupit do otevřené kooperace s komunisty by byl pro sociální demokracii do jisté míry „experiment“, který by se při některých důležitých hlasováních nemusel vyplatit. V průběhu jednání se ukázalo, že KSČM jako koaliční partner nebyl akceptovatelný ani pro křesťanské demokraty, a to zejména z ideových důvodů. KDU-ČSL stejně jako ČSSD nechtěla „experimentovat“ a riskovat další ztrátu voličských preferencí. Podle Jana Babora ani samotná sociální demokracie nebyla v otázce koaliční spolupráce s KSČM jednotná. Mezi členy sociální demokracie převažoval názor „nepolarizovat politiku.“ Zde je nutno poznamenat, že při koaličních jednáních ČSSD vystupovala jako unitární aktér, byť vnitřně diferencovaný. Komunisté tak opět ztratili možnost podílet se na rozhodování členstvím

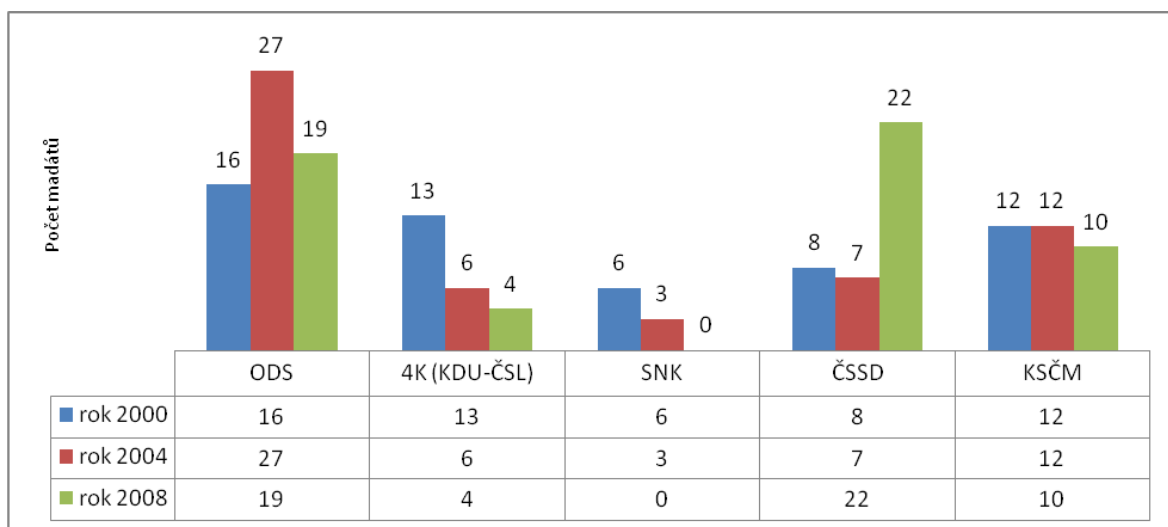
v radě. Další teoretickou variantou, která mohla vzejít z výsledků voleb, by odpovídala modelu většinové (široké) koalice ČSSD, ODS a KDU-ČSL, se 45 mandáty. Varianta, jejíž obdoba úspěšně fungovala po krajských volbách v roce 2000, tehdy ovšem byla hlavním aktérem ODS. V souvislosti s legislativním procesem byly pro ČSSD čtyři mandáty, kterými disponovala KDU-ČSL, nepodstatné. K utvoření široké koalice tedy nebyl důvod. KDU-ČSL nebyla členem krajské rady poprvé od roku 2000 a její možnost ovlivňovat krajskou politiku se tak značně omezila. Poslední variantou, která byla nakonec zrealizována, bylo ustavení ideově nepropojené minimální vítězné koalice (co do počtu členů) dvou opozičních stran ČSSD a ODS, o síle 41 mandátů. Po volbách v roce 2008 opět došlo ke kooperaci ideově protikladných stran, která ukazuje na vysokou míru politického pragmatismu a racionality. V kontextu s konceptem teorie her je uvedený jev možné považovat za racionální jednání zaměřené na zisk vládních postů. Na regionální a komunální úrovni se programy jednotlivých stran příliš neliší, tzn., že ideová vzdálenost nemusí být při koalických jednáních takovým problémem.

5.3.2 Stranický systém a utváření krajských rad z hlediska stupně polarizace

V českém politickém diskursu v posledních letech roste význam otázky polarizace stranických systémů zejména v souvislosti s jejich budoucím vývojem. V následující části textu autor zkoumá regionální politické prostředí z hlediska ideologické vzdálenosti mezi relevantními politickými stranami na případu Jihočeského kraje, jež dává do širšího kontextu s krajskými volbami v roce 2008.

Zajímavé komplexní výsledky současného stavu stranického systému v Jihočeském kraji přináší graf 4, který znázorňuje zisky mandátů relevantních politických stran a jejich vývoj po krajských volbách v roce 2000, 2004 a 2008.

Graf 4 Vývoj zisků mandátů relevantních politických stran po volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2000, 2004 a 2008

Zdroj dat: Volební server ČSÚ – dostupné na <http://www.volby.cz>.

Shrneme-li výsledky voleb do krajských zastupitelstev za celé období od roku 2000 do současnosti, tak relativní stabilitou z hlediska zisků mandátů disponuje pouze krajně levicová KSČM. Středově orientované politické subjekty (SNK, 4K, KDU-ČSL) zaznamenaly ztrátu mandátů během každého volebního období. Bližším pohledem na výsledky voleb v roce 2008 zjistíme, že politické uskupení SNK nezískalo žádný mandát a KDU-ČSL disponuje pouze čtyřmi mandáty. Křesťanští demokraté mají díky svému politickému stylu a programovému vymezení možnost být koaličním partnerem jak ČSSD, tak ODS. Ostatní strany (mimo KDU-ČSL) mohou pro ODS a ČSSD představovat nepřekonatelnou překážku. V konečném důsledku se pak hlavní aktéři raději „domlouvají“ mezi sebou, protože koaliční spolupráce jim připadá čitelnější a především spolehlivější, byť programově ještě vzdálenější. Oslabování vlivu KDU-ČSL na stranicko – politické uspořádání může v budoucnosti vyvolat změny postoje jednak ČSSD ve vztahu ke KSČM, ale rovněž ČSSD ve vztahu k ODS a naopak. Výše uvedený jev je možné demonstrovat na chování hlavních politických aktérů – ODS a ČSSD, a to zejména po krajských volbách v roce 2008. Osa levice – pravice je sice obsazena celým politickým spektrem, ale díky koaliční spolupráci ODS a ČSSD, které představují dva hlavní póly, je mnohem blíže středu. Zajímavým aspektem povolebních vyjednávání byla změna postoje sociální demokracie ke KSČM. Skutečnost, že přizvala komunisty ke koaličnímu jednání, byť fakticky k otevřené spolupráci nedošlo, může mít zásadní vliv na budoucí vývoj stranického systému. Václav

Ebert považuje KSČM za relevantní politickou stranu, jež vzešla z demokratických voleb. Nesouhlasí s postojem některých etablovaných politických stran, které přistupují ke KSČM stále s určitým despektem a při povolebních vyjednáváních o složení krajských rad raději upřednostňují ideově nesourodé koalice, které si rozdělují moc bez ohledu na prosazování volebních programů. Podle Jana Babora (ČSSD) spočívá problém neochoty kooperovat s KSČM v její nejednoznačné identifikaci. Strana se dosud nezbavila „nálepky“ bývalé KSČ a to i přesto, že se po roce 1989 od předrevoluční ideologie distancovala. Pro sociální demokracii je KSČM především konkurentem, který oslovuje společnou množinu voličů. V uvedeném kontextu Jan Babor dále zmiňuje, že vznik KSČM je postaven na prvorepublikových základech, ale důvody vedoucí k rozštěpení sociální demokracie v roce 1921 a vzniku KSČ, již dávno pominuly. Pokud by se anulovalo rozhodnutí části sociální demokracie z května 1921, KSČM by vznikla až po roce 1989 jako jedna z „postkomunistických“ stran. Musela by se znovu ideově vyhranit, čímž by podle Jana Babora ztratila historickou vazbu na sociální demokracii a do jisté míry také vazbu na „předrevoluční“ KSČ. Z pohledu budoucího vývoje regionálních stranických systémů je zajímavé, že v některých krajských samosprávách (Karlovarský a Moravskoslezský kraj) došlo poprvé od roku 2000 k utvoření krajských rad s účastí KSČM.³⁰ V uvedené souvislosti je důležité zmínit, že každý kraj disponuje specifickým elektorátem. Stranická orientace elektorátu je determinována zejména politicko-ekonomickou situací každého regionu. Ve strukturálně nebo hospodářsky postižených regionech občané zpravidla preferují levicové vlády, naopak v průmyslově rozvinutých regionech je patrná vyšší preference pravicových vlád. Dalšími faktory, které působí na rozhodování voličů, mohou být např. vzdělanostní nebo náboženská struktura obyvatelstva regionu. Příslušníci sociálněekonomických skupin, kteří disponují nižším vzděláním, zpravidla inklinují k levicovým politickým hodnotám atd. Některé sociálněekonomické charakteristiky Jihočeského kraje jsou zmíněny v úvodu empirické části práce. Mapa znázorňující strany, které získaly v obcích nejvíce hlasů je součástí přílohy č. 4. Je patrné, že největší podíl elektorátu v Jihočeském kraji preferuje liberálněkonzervativní ODS nebo levicovou ČSSD.

S ohledem na výsledky výzkumu lze konstatovat, že **stupeň polarizace relevantních politických stran hraje stále důležitou roli při povolebních vyjednáváních o složení**

---

³⁰ zde je nutné podotknout, že na komunálních úrovních politického rozhodování je otevřená spolupráce s KSČM celkem běžnou praxí.

krajských rad. Zatímco ODS a KDU-ČSL koaliční spolupráci s KSČM jednoznačně odmítají, ČSSD kooperaci s KSČM za určitých okolností³¹ nevyklučuje. S využitím Sartoriho *kritéria irrelevance*³² lze dále konstatovat, že **KSČM je relevantním politickým subjektem, který jednoznačně disponuje vyděračským potenciálem, a prozatím pouze v teoretické rovině disponuje také potenciálem koaličním.** Na základě výsledků výzkumu se autor práce přiklání k názoru, že **v jihočeském stranickém systému je stupeň ideologické vzdálenosti relevantním faktorem při koaličních jednáních.** První hypotézu je nutné zamítnout.

5.3.3 Politické prostředí a role malých politických subjektů při utváření krajských rad z pohledu aktérů regionální politiky

Jihočeský stranický systém lze považovat za relativně stabilizovaný a postupně dochází také k jeho konsolidaci. Od rozpadu Čtyřkoalice začátkem roku 2002 k žádnému štěpení (cleavages) nebo slučování politických stran již nedochází. Počet stran (4 – 5) odpovídá klasifikaci omezeného pluralismu. Častým tématem politologických úvah v pluralitních stranických systémech je otázka adekvátního počtu stran a s tím související změna či úprava volebního systému. Autor práce se v uvedeném kontextu pokusil získat stanovisko krajských zastupitelů Jana Babora (ČSSD), Františka Dědiče (ODS) a Václava Eberta (KSČM) prostřednictvím polostandardizovaného rozhovoru. Záznamový arch rozhovoru je součástí přílohy č. 5. V otázce zvýšení hranice volební klausule pro vstup do skrutinia zaujímají krajsští zastupitelé různá stanoviska. Jan Babor by změnu volebního zákona podpořil a dokonce by navrhoval i určitý „bonus“ pro vítěze, který by znesnadňoval vydírání velkých stran malými při koaličních jednáních. Poukazuje na relativně dobře fungující volební systém v Anglii a některých severských státech. Vítězná strana může vytvořit menšinovou vládu, ale pro svá rozhodnutí musí hledat podporu u opozice. Zastupitelé Václav Ebert a František Dědič by pro změnu volebního systému za daného stranického – politického uspořádání nehlasovali. Poškodila by zejména malé volební strany, což by za

---

³¹ V souvislosti s krajskými volbami v roce 2008 má autor na mysli zejména ochotu KDU-ČSL kooperovat s komunisty, kterou prozatím nelze očekávat; nebo by muselo dojít ke změně polarizace stranického systému, tj. větší zastoupení levicově či středově orientovaných stran, které budou ochotny spolupracovat s KSČM.

³² Podle Sartoriho kritéria irrelevance jsou relevantními stranami pouze ty, které mají vliv na stranickou soutěž. Patří sem všechny politické strany a hnutí, které postoupily do skrutinia a disponují koaličním, nebo vyděračským potenciálem.

určitých okolností mohlo vést až ke zkreslenému odrazu politické vůle společnosti. Malé politické subjekty jsou většinou velmi úzce provázány s konkrétním regionem a obvykle fungují jako spojnice mezi ideologicky vzdálenějšími stranami. ODS podle Františka Dědiče vnímá, že chybí prostor ve středu stranicko-politického spektra, se kterým by se mohla ideologicky ztotožnit a je škoda, že vliv regionálních politických uskupení na stranický systém je téměř nepodstatný. Volební výsledky nenaznačují, že v blízké budoucnosti dojde v tomto směru k nějaké zásadní změně. Pokud se regionální strany do zastupitelstva dostanou, tak mají oproti velkým a většinou parlamentně etablovaným politickým stranám nevýhodu, která spočívá zejména v absenci vazeb na parlamentní strany. V rámci povolebního vyjednávání se pak raději preferují koaliční spolupráce se „zavedenými partnery“, byť často ideově nesourodé, které usnadňují realizaci volebních programů. V uvedeném kontextu pak mohou vznikat „laciná“ tvrzení, že politická soutěž se omezila na snahu politických stran a jejich představitelů získat, případně udržet vlivné mocenské posty bez ohledu na deklarovaný volební program. Na druhé straně nelze ignorovat, že v politické praxi se setkáváme s případy „nelogických“ spojení politických stran, které vyvolávají spekulace a jejichž aktéři mnohdy oprávněně čelí mediálními kritikám a nařčení.³³ Zpravidla se jedná o individuální selhání a nelze problém zobecňovat na celé politické prostředí. Do jaké míry jsou uvedená tvrzení opodstatněná, je otázkou. Podle Jana Babora je politika především o lidech, z nichž někteří jsou ochotni přistoupit na „neférové“ praktiky v rámci politického soupeření, ale existuje spousta těch, kteří smýšlejí a jednají v duchu „fair play.“ Chce-li politický subjekt prosazovat svůj volební program, musí k tomu mít možnosti a nástroje, tzn. mocenské posty. V rámci povolebního vyjednávání se pak stává, že vlivem různých tlaků a osobních ambicí se „upozaďují“ volební programy. Pokud budou občané participovat na věcech veřejných, např. prostřednictvím voleb, prostor pro korupční jednání či jiné negativní politické praktiky bude značně omezen. Kraje jsou z hlediska tvorby koalic jakýmsi mezistupněm na kontinuu mezi komunální a národní reprezentací, z čehož plyne také význam interakcí mezi parlamentními a regionálními politickými subjekty.

---

³³ V uvedené souvislosti lze zmínit např. fenomén tzv. „kmotrovství“ politických stran. Termín, který v roce 2009 zavedl do politiky dnes již bývalý předseda ODS Mirek Topolánek. Kmotry mínil příslušníky pochybných podnikatelských kruhů z českých a moravských regionů, kteří v rámci svých podnikatelských aktivit využívají vazby na politické strany (Zpravodajský server lidových novin. *Český kmotr*. [online]. c 2010 [cit. 2010-11-07]. Dostupné z WWW: <http://www.lidovky.cz/ceskykmotrhd/ln_noviny.asp?c=A100702_100006_ln_noviny_sko&klic=237786&mes=100702_1>).

5.3.4 Shrnutí – výsledky a limity aplikace teorie koalic na případu voleb do zastupitelstva Jihočeského kraje

Podle dosavadních výzkumů exekutivních koalic v českém prostředí podporuje součinnost stranicko-politických systémů především typ minimální vítězné ideově propojené koalice, která je nejméně problematická jak z hlediska ideové vzdálenosti, tak z hlediska racionality chování politických aktérů. V určitých případech podporuje také typ koalice velké, které se ustavují zejména, jsou-li spojeny s třídou koalice minimální vítězné s co nejmenším počtem mandátů – nikoli členů. Na krajské úrovni je prozatím doménou typ minimální vítězné ideově propojené koalice (Cabada a kol., 2006, s. 66). Ambicí následující části textu je shrnout výsledky výzkumu tvorby exekutivních koalic v samosprávě Jihočeského kraje a konfrontovat je s teoretickými koncepty dosavadního výzkumu koalic v českém politickém prostředí.

Tabulka 15 ukazuje typy koalic a složení krajských rad, k jejichž vzniku došlo po volbách do krajských zastupitelstev v roce 2000, 2004 a 2008.

Tabulka 15 **Typy koalic a jejich složení po volbách do jihočeské samosprávy v roce 2000, 2004 a 2008**

Rok	2000	2004	2008
Typ koalice	široká	minimální vítězná ideově propojená	minimální vítězná ideově nepropojená
Složení krajské rady	ODS+4K+SNK+ČSSD	ODS + KDU-ČSL	ODS + ČSSD
Počet mandátů	16 + 13 + 6 + 8	27 + 6	19 + 22
Složení opozice	KSČM	SNK, ČSSD, KSČM	KDU-ČSL, KSČM
Počet mandátů	12	3 + 7 + 12	4 + 10

Zdroj dat: Volební server ČSÚ + Výroční správa Jihočeského kraje za rok 2001 - Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=1105&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=1105&par[view]=0) + internetový portál Jihočeského kraje – Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1426&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=1426&par[lang]=CS)>. + internetový portál Jihočeského kraje – Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=148&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=148&par[lang]=CS)>.

Z tabulky lze opět odvodit několik zajímavých skutečností. Je zřejmé, že případová studie Jihočeského kraje na první pohled neodpovídá v úvodu nastíněnému vzorci, který se týká četnosti výskytu exekutivních koalic na úrovni samosprávy českého politického prostředí. Při bližším pohledu na složení krajských rad zjistíme, že ze tří sledovaných

volebních období pouze v jednom případě došlo k ustavení koalice, která je v souladu s výsledky výzkumu krajských exekutivních koalic. V roce 2000 došlo k ustavení koalice široké, v roce 2004 se vytvořila koalice minimální vítězná ideově propojená a po volbách v roce 2008 se ustavila koalice minimální vítězná ideově nepropojená (co do počtu členů). **Případová studie Jihočeského kraje z hlediska utváření exekutivních koalic jednoznačně nepotvrdila druhou hypotézu, která předpokládala dominanci typu minimální vítězná ideově propojené koalice.** Potvrdila se pouze částečně, **neboť minimální vítězná ideově propojená koalice nebyla jediným výstupem povolebních vyjednávání.** S ohledem na výsledky výzkumu je nutné zamítnout také druhou hypotézu, protože **nelze identifikovat převažující typ radní spolupráce.**

Analýza krajských rad z hlediska hierarchie a důležitosti zastávaných funkcí v radě

Následující část textu je věnována otázce hierarchie důležitosti členství v radě z hlediska pověření k výkonu specifické funkce v rámci utváření exekutivních koalic. Zahrnuje stručnou analýzu samosprávních úrovně, která je v určitých aspektech dávána do kontextu s rovinou celostátní. Prostředím parlamentní úrovně se autor detailněji nezabývá, protože zde lze do jisté míry určitou hierarchii důležitosti vládních postů (logicky) předpokládat. Výsledky uvedené studie by měly přispět k verifikaci třetí hypotézy, která bude diskutována v následující podkapitole. Tabulka 16 přináší přehled krajských rad a rozdělení funkcí v radě po volbách do krajských zastupitelstev v roce 2000, 2004 a 2008.

Tabulka 16 Složení krajských rad (dle stranické příslušnosti) a rozdělení funkcí v radě po volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2000, 2004 a 2008

Funkce v radě / resort	Funkční období		
	2000-2004	2004-2008	2008 až dosud
Hejtman	Jan Zahradník (ODS)	Jan Zahradník (ODS)	Jiří Zimola (ČSSD)
1. náměstek	Jiří Vlach (4K)	Robin Schinko (ODS)	Martin Kuba (ODS)
náměstek (zástupce hejtmana)	Vladimír Pavelka (4K), Karel Vachta (ČSSD)	Vladimír Pavelka (KDU-ČSL)	Ivana Stráská (ČSSD)
uvolnění členové rady	1x (4K), 1x (ODS)	2x (ODS), 2x (KDU-ČSL)	2x (ODS), 2x (ČSSD)
neuvolnění členové rady	2x (ODS), 1x (SNK), 1x (ČSSD), 1x (4K)	3x (ODS), 1x (SNK)	1x (ODS), 3x (ČSSD)

Zdroj dat: Volební server ČSÚ + Výroční správa Jihočeského kraje za rok 2001 - Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=1105&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=1105&par[view]=0)> + internetový portál Jihočeského kraje – Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=1426&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=1426&par[lang]=CS)>. + internetový portál Jihočeského kraje – Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=148&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=148&par[lang]=CS)>.

Hodnota jednotlivých funkcí v radě s ohledem na význam jednotlivých resortů narazila v komparaci s celostátní úrovní na určité diference resp. omezení. Prvním problémem je srovnání z hlediska počtu vládních postů (funkcí v radě). Zatímco v parlamentu se v současnosti vede spor o 15 ministerských křesel, na krajích se v rámci koaličních jednání rozhoduje o funkci hejtmana, náměstků (zpravidla dvou) a dále uvolněných a neuvolněných radních. Otázkou rovněž zůstává jak pojmout i samotný aspekt důležitosti funkcí v radě v komparaci s vládními (ministerskými) posty. V rámci krajské rady se rozděluje zpravidla šest až sedm resortů – oblastí,³⁴ z čehož vyplývá, že neuvolnění členové rady nemají v gesci žádný resort. Autor si je vědom limitů a úskalí komparativní analýzy celostátní a krajské úrovně a obě roviny dává do kontextu pouze pro uvědomění si vzájemných odlišností. Při přidělování radních postů (funkcí) v rámci koaličních jednání se podle zastupitelů Jana Babora (ČSSD) a Františka Dědiče (ODS) zpravidla dodržuje poměr sil, který je daný výsledkem voleb. Politické strany se při koaličních jednáních snaží „ctít pravidla vítězů (a poražených).“ K určitým problémům může docházet při ustavování minimálních vítězných ideově propojených koalic, kde by se menšinová strana snažila získat více, než by odpovídalo poměru sil danému výsledky voleb. V jistém smyslu jde o „vydírání“, které je ale doménou především parlamentní úrovně.³⁵ Vzhledem k tomu, že se na samosprávné úrovni jedná o omezený počet funkcí, tak menšinové koaliční strany se zpravidla „spokojí“ s účastí v radě a obsazením pozice jednoho náměstka. Z toho lze vyvodit, že z hlediska počtu křesel k zásadním sporům mezi koaličními partnery nedochází. Totéž nelze říci o vyjednáváních, která se týkají obsazování radních do funkcí, jež dávají možnost zpravovat různé oblasti samosprávy – pozice náměstků a uvolněných členů rady. Oproti národní úrovni se členství v krajské radě z hlediska pověření k výkonu specifické funkce vnímá více „instrumentálněji“, ale i přesto existuje hierarchie důležitosti jednotlivých oblastí samosprávy. Preferují se oblasti, kde je relativně větší možnost disponování

---

³⁴ Např. ve funkčním období 2000-2004 se jednalo o šest oblastí: oblast financí, ekonomiky, majetku, vnějších a zahraničních vztahů, krizového řízení; oblast investic, plánu rozvoje kraje, Evropské unie, strukturálních fondů a příslušných zahraničních vztahů; oblast zdravotnictví, sociálních věcí a zaměstnanosti; oblast školství mládeže a tělovýchovy; oblast životního prostředí, lesnictví, zemědělství a rozvoje venkova; oblast dopravy, kultury, památek a cestovního ruchu (Internetový portál Jihočeského kraje. *Výroční správa Jihočeského kraje za rok 2001*. [online]. 2005 [cit. 2010-10-30]. Dostupné z WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par\[id_r\]=1105&par\[view\]=0](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par[id_r]=1105&par[view]=0)).

³⁵ V uvedeném kontextu má autor na mysli pouze „vydírání“ z hlediska zisku funkcí v radě a nikoliv samotné účasti v radě, protože uvedený aspekt je patrný na všech úrovních politického rozhodování a je (logickou) součástí strategií relevantních politických stran v rámci koaličních jednání.

s veřejnými prostředky, jakými jsou např. oblast financí, ekonomiky, majetku, vnějších a zahraničních vztahů, krizového řízení, nebo oblast investic, plánu rozvoje kraje, Evropské unie, strukturálních fondů a příslušných zahraničních vztahů. Naopak do pozadí zájmu se dostávají oblasti sociální, kterými jsou oblast zdravotnictví, sociálních věcí a zaměstnanosti, nebo oblast školství mládeže a tělovýchovy. Komparativní analýza zde potvrdila určitou analogii mezi parlamentní a regionální úrovní, kde aspektu hierarchie a důležitosti vládních postů je přikládán rovněž velký význam.

Reflexe volebních programů na proces utváření krajských rad

V poslední podkapitole se autor práce zaměřuje na některá specifika povolebních vyjednávání v kontextu s volebními programy voleb prvního a druhého řádu a jejich vlivu na proces utváření krajských rad. Jedním z determinujících faktorů, který bývá v této souvislosti zmiňován, je zachování či odklon od ideových základů politické strany. Jak bylo již zmíněno v teoretické části práce, klasická teorie koalic pracuje se dvěma hlavními hledisky účasti politických subjektů ve vládě – koalici, kterými jsou:

- 1) Podíl na vládě jako hlavní cíl politické soutěže (office-seeking theory);
- 2) Prosazení politického programu jako cíl politického boje (policy-seeking theory).

Podle názoru některých politologů nebude žádná z politických stran dlouhodobě stavět pouze na office-seeking strategii, protože v případě koaliční spolupráce s kýmkoli bez ohledu na volební program, by si stěžejně udržela svůj elektorát. V politické praxi se určitému kompromisu mezi strategií stran zaměřenou na získání vládního postu a strategií zaměřenou na prosazení vlastního programu nevyhne (Cabada a kol., 2006, s. 13). Cílem následující části textu je nalézt odpověď na otázku, zda se relevantní politické strany ve svém konání omezily na snahu získat vlivné mocenské posty bez ohledu na deklarovaný program a stranickou ideologii. Výsledky výzkumu by měly verifikovat třetí základní hypotézu, která je v souladu s klíčovým východiskem evropského přístupu ke studiu exekutivních koalic. Obsahem stanovené hypotézy je tvrzení, že se regionální politické strany při koaličních vyjednáváních soustředí primárně na prosazení svého politického programu (policy-seeking theory).

Vzhledem k tomu, že u modelu minimální vítězné ideově propojené koalice se relativní programová shoda (logicky) předpokládá, bude se autor detailněji zabývat pouze

situací, jejímž výsledkem je kooperace ideově protikladných stran. Takové situace nastaly ve dvou případech, po volbách v roce 2000 a také po volbách v roce 2008. Ideová diskrepance mezi oběma aktéry (ODS a ČSSD) může ukazovat na vysokou míru politického pragmatismu a racionality. V kontextu s konceptem teorie her je možné uvedený jev považovat za racionální jednání zaměřené na zisk vládních postů, avšak za předpokladu, že ignorujeme ideové hledisko. Na regionální a komunální úrovni se programy jednotlivých stran příliš neliší, tzn., že ideová vzdálenost nemusí být při koaličních jednáních takovým problémem. Programy vycházejí ze specifických potřeb regionu, a tudíž nejsou mezi nimi patrné tak zásadní diference. V případě konfliktu při povolebním vyjednávání o složení krajské rady jde zpravidla o preference programových bodů – pořadí důležitosti. Jiná situace v rámci politického soupeření nastává při konfrontaci programů voleb prvního a druhého řádu. Bližším seznámením s krajskými a parlamentními volebními programy jednotlivých stran dojdeme k závěru, že některé regionální politické subjekty se v rámci předvolebních kampaní odvolávají na situaci v parlamentním politickém prostředí. Logicky lze dovodit, že se zpravidla jedná o strany etablované na všech úrovních politického rozhodování. Jako typický příklad je možné uvést krajské volby v roce 2008.

Podle názoru některých politologů volbám předcházela „revoluční“ kampaň, která neměla ve srovnání s předchozími krajskými volbami obdoby. Její revolučnost a jedinečnost spočívala zejména v dokonalém managementu a zacílení témat kampaně (Eibl a kol., 2009, s. 65). Hlavními aktéry předvolebních diskusí byly ČSSD a ODS. Občanská demokracie byla zároveň také vládoucí parlamentní stranou. Do voleb vstupovala v nelehké pozici, protože měla obhajovat 12 hejtmanských křesel. Na rozdíl od ČSSD upustila od centrální kampaně a nechala zodpovědnost na krajských organizacích a hejtmanech. Hlavním sloganem ODS se stalo heslo „Náš kraj, můj domov.“ Strategie zaměřená převážně na regionální témata se v kontextu volebních výsledků ukázala jako chybná. ČSSD na rozdíl od většiny volebních stran svou kampaň založila na celostátních tématech a krajské volby pojala jako referendum o reformách³⁶ Topolánkovy vlády. Jejím hlavním sdělením byla naděje na změnu, která spočívala ve volbě ČSSD (Eibl a kol., 2009, s. 65-77). Svého nej-

---

³⁶ Jedním z hlavních témat předvolebních kampaní bylo např. kontroverzní přijetí zákona, na jehož základě je možné vybírat poplatky ve zdravotnictví (KOPECKÝ, J. (2008). „Rozhodly poplatky u doktora“ *Mladá fronta Dnes*, 20. 10. 2008. XIX/247, s. 1-3).

většího konkurenta ODS ve volbách jednoznačně porazila a to ve všech třinácti krajích.³⁷ Volební kampaň v podání sociální demokracie ukázala na evidentní propojení celostátní a krajské politické roviny. Pokusíme se demonstrovat, zda se předvolební rétorika ČSSD promítla také do koaličních jednání a jaký vliv měla na konečnou podobu krajské rady ustavené v roce 2008.

Při praktické aplikaci teorie koalic z hlediska účasti politických subjektů ve vládě – koalici na případu politického prostředí Jihočeského kraje, lze identifikovat určitá omezení resp. nejednoznačnost. Pravolevá dimenze stranické soutěže přenesená z celostátní úrovně může mít na utváření krajských koalic omezený vliv (Eibl a kol., s. 144). Podle vyjádření krajských zastupitelů ODS a ČSSD se do konečného rozhodnutí o koaliční spolupráci promítla také zkušenost z předchozího volebního období 2000-2004.³⁸ Další příklad oslabeného účinku propojení celostátní a krajské úrovně politiky při utváření krajských rad, lze ukázat na hlavním tématu volební kampaně ČSSD, který souvisel s reformou zdravotnictví. V předvolebních kampaních ODS jednoznačně deklarovala nesouhlas s proplácením zdravotnických poplatků z krajského rozpočtu, a přesto v některých krajích vytvořila koalici s ČSSD, která uvedený přístup praktikovala. Rozpor předvolební rétoriky a povolebního chování lze v případě ODS dokumentovat také na situaci po krajských volbách 2008. Přestože koalice ČSSD a ODS na parlamentní úrovni v rámci tzv. opoziční smlouvy z roku 1998 ukázala značné obtíže při překonávání rozporů, a do jisté míry obě strany poškodila, po volbách v roce 2008 došlo na krajské úrovni znovu k jejímu ustavení. Po krajských volbách v roce 2004 dokonce ODS při koaličních vyjednáváních zavrhl jakoukoliv možnost jejího opakování.

Provedená studie s využitím analýzy politického prostředí samosprávy Jihočeského kraje z hlediska chování politických aktérů před volbami a při koaličních jednáních jednoznačně nepotvrzuje předpoklad stanovené hypotézy. Příklad krajských voleb v roce 2008 ukazuje, že **při utváření krajských rad může jít do jisté míry o politický pragmatismus a racionalitu** v kontextu s konceptem teorie her, **což lze považovat za jednání zaměřené na zisk vládních postů**. Uvedený jev je možné podložit také výsledky studie volebních

---

³⁷ KOPECKÝ, J., DOLEJŠÍ, V. (2008). „Oranžové tsunami: Socialisté drtivě vyhráli ve třinácti krajích – Waterloo Topolánkovi ODS – Jiří Paroubek volá po úřednické vládě“ Mladá fronta Dnes, 20. 10. 2008. XIX/247, s. 1-6.

³⁸ Preference koaliční spolupráce se „zavedenými partnery,“ která usnadňuje realizaci volebních programů – blíže kapitola 5.3.3 diplomové práce.

kampaní z roku 2008, kdy se některé politické strany (zpravidla poražené, které se chtějí podílet na koaličních vládách) po volbách odchylojí od předvolební rétoriky. **Nelze jednoznačně konstatovat, že by politické subjekty ignorovaly stranickou ideologii, ale v rámci strategie koaličních jednání v určitých aspektech upozad'ují deklarovaný program.** Výzkum rovněž nepotvrdil, že by se politické strany při koaličních vyjednáváních soustředily primárně na prosazení svého politického programu. S ohledem na předvolební strategii politických stran je logické, že **relevantní strany své volební programy přizpůsobují v okamžiku, kdy dojde ke koaličnímu vyjednávání.** Jestli-že definovaná hypotéza vycházela z předpokladu, že se regionální politické strany při koaličních vyjednáváních soustřed'ují primárně na prosazení svého politického programu, je nutné ji zamítnout. Výsledky výzkumu jen potvrzují v úvodu kapitoly deklarované stanovisko, že **v politické praxi se určitému kompromisu mezi strategií stran zaměřenou na získání vládního postu a strategií zaměřenou na prosazení vlastního programu, nelze vyhnout.**

6 Závěr

Diplomová práce se zaměřila na problematiku exekutivních koalic na krajské úrovni, a to především s ohledem na základní vztahy a souvislosti mezi chováním politických stran a utvářením koalic. Jejím hlavním cílem bylo identifikovat a charakterizovat logiku, taktiky, motivy a preference uplatňované při procesu tvorby koaličních rad. Výsledky případové studie byly konfrontovány se základními předpoklady, které vycházejí z teoretických konceptů v oblasti výzkumu koaličních vlád.

V úvodu diplomové práce byly definovány tři základní hypotézy. První vycházela z předpokladu, že rozhodování o složení krajských rad není ovlivňováno ideologickou vzdáleností politických stran, tzn., že všechny relevantní politické subjekty jsou rovnocennými aktéry povolebních vyjednávání. Výsledky analýzy přinesly poznatek, že zatímco ODS a KDU-ČSL radní spolupráci s KSČM jednoznačně odmítají, ČSSD ji za určitých okolností nevyklučuje, např. při změně polarizace stranického systému. Vedle toho se ukázalo, že v otázce koaliční spolupráce s komunisty existuje uvnitř strany názorová diferencovanost, byť při povolebních vyjednáváních vystupovala ČSSD jako unitární aktér. Negativní postoj některých zastupitelů sociální demokracie ke KSČM je do jisté míry ovlivněn nejednoznačnou identifikací komunistické strany a také její historickou vazbou na předrevoluční KSČ. Stanovenou hypotézu je tedy nutné zamítnout, protože stupeň polarizace relevantních politických stran hraje stále důležitou roli při povolebních vyjednáváních o složení krajských rad. Prvním důležitým výsledkem analýzy je poznatek, že ve stranickém systému Jihočeského kraje je KSČM relevantním politickým subjektem, který jednoznačně disponuje vyděračským potenciálem, a prozatím pouze v teoretické rovině disponuje také potenciálem koaličním.

Definice druhé hypotézy vzešla z poznatků dosavadních výzkumů koaličních vlád v českém politickém prostředí, na jejichž základě byl identifikován převažující vzorec koaliční spolupráce relevantních politických stran na krajské úrovni, tj. preference minimálních vítězných ideově propojených koalic. Hypotéza předpokládá, že v samosprávě Jihočeského kraje se nejčastěji ustavují minimální vítězné ideově propojené koalice, které jsou nejméně problematické jak z hlediska ideové vzdálenosti, tak z hlediska racionality chování politických aktérů. Výsledky komparativní analýzy krajských voleb potvrdily, že je složité najít jeden model koalic, který by se osvědčil jako platný ve všech

případech. Prozatím nelze jednoznačně identifikovat převažující typ radní spolupráce. Ze tří sledovaných volebních období došlo pouze v jednom případě k ustavení koalice, která je v souladu s výsledky výzkumu krajských exekutivních koalic. V roce 2000 došlo k ustavení koalice široké, v roce 2004 se utvořila koalice minimální vítězná ideově propojená a po volbách v roce 2008 se ustavila koalice minimální vítězná ideově nepropojená (co do počtu členů). Případová studie Jihočeského kraje jednoznačně nepotvrdila druhou hypotézu, která předpokládala dominanci typu minimální vítězná ideově propojené koalice. Hypotéza se potvrdila pouze částečně, neboť minimální vítězná ideově propojená koalice nebyla jediným výstupem povolebních vyjednávání.

Třetí stanovená hypotéza se týkala chování politických aktérů při koaličních jednáních, resp. jejich motivy a preferencemi spojenými se vstupem do koaličních rad. Součástí hypotézy byl předpoklad, že regionální politické strany se při koaličních vyjednáváních soustředí primárně na prosazení politického programu. Teorie koalic rozlišuje dvě odlišné a autonomní tradice označované ve zkratce jako „americká“ a „evropská.“ Zatímco klíčovým východiskem tzv. amerického přístupu ke studiu koalic je hypotéza, že primárním cílem politických aktérů je získání vládních postů, podle tzv. evropské tradice je základním východiskem výzkumu koalic hypotéza, že politické strany se ve svém konání včetně koaličních jednání primárně soustředí na prosazení svého politického programu. Provedená studie s využitím analýzy politického prostředí samosprávy Jihočeského kraje z hlediska chování politických aktérů před volbami a při koaličních jednáních, jednoznačně nepotvrzuje předpoklad stanovené hypotézy. Příklad krajských voleb v roce 2008 ukazuje, že v rámci koaličního jednání mohlo jít do jisté míry o politický pragmatismus a racionalitu v kontextu s konceptem teorie her, což lze považovat za jednání zaměřené na získání vládních postů. Uvedený jev je možné podložit výsledky studie volebních kampaní z roku 2008, kdy se některé politické strany (zpravidla poražené, které se chtějí podílet na koaličních vládách) po volbách odchylují od předvolební rétoriky. Z výsledků výzkumu je patrné, že na koaliční jednání mají vliv také ideologické a vzájemné osobní animozity mezi politickými aktéry. Nelze jednoznačně konstatovat, že by politické subjekty ignorovaly stranickou ideologii, ale v rámci strategie koaličních jednání v určitých aspektech upozadují deklarovaný program. Výzkum rovněž nepotvrdil, že by se politické strany při koaličních vyjednáváních soustředily primárně na prosazení svého politického programu. S ohledem na předvolební strategii politických stran je logické, že relevantní strany své

volební programy přizpůsobují v okamžiku, kdy dojde ke koaličnímu vyjednávání. Analýza výsledků potvrdila oprávněnost zamítnout také třetí definovanou hypotézu. Důležitým poznatkem je, že v politické praxi se určitému kompromisu mezi strategií stran zaměřenou na získání vládního postu a strategií zaměřenou na prosazení vlastního programu, nelze vyhnout.

Zpracováním diplomové práce se podařilo naplnit předem stanovené cíle. Výsledky studie prokázaly aplikovatelnost teorie koalic na tvorbu krajských rad v podmínkách českého politického prostředí. Je však nutné zdůraznit, že zjištěné skutečnosti poskytují pouze omezený pohled. K potvrzení předběžných závěrů, k nimž tato práce dospěla, by bylo přínosné provést další případové studie. Politická věda se již dlouhou dobu zaměřuje na průzkumy exekutivních koalic na celostátní úrovni, zatímco fenoménu koaličního chování politických aktérů na regionálních a komunálních úrovních, byla dosud věnována pozornost minimální. Získaná data a z nich vyplývající interpretace mohou být výchozím komparativním zdrojem pro další výzkumy koaličního chování – ať již z komunálního či regionálního politického prostředí.

7 Seznam použitých zdrojů

Základní literatura

- BALÍK, S., KYLOUŠEK, J. *Krajské volby v České republice 2004*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005. ISBN 80-210-3880-2.
- CABADA, L. A KOL. *Koalice a koaliční vztahy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-004-7.
- ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Alfa Nakladatelství, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87197-00-4.
- DAHL, R. *O demokracii: průvodce pro občany*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-422-2.
- EIBL, O. A KOL. *Krajské volby 2008*. Brno: CDK, 2009. ISBN 978-80-7325-187-1.
- KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-01-0.
- LAVER, M., SHEPSLE, K. A. *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. In: ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 127. ISBN 80-7178-461-3.
- LUEBBERT, G. *Comparative Democracy: Policy Making and Governing Coalitions in Europe and Israel*. In: ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 124. ISBN 80-7178-461-3.
- MAREK, P. *Komunistická strana Československa*. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. A KOL. *Politické strany, 1. díl: 1861 – 1938*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005, s. 711-746. ISBN 80-7239-178-X.
- NOVÁK, M. *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: SLON, 1997. ISBN 80-85850-22-2.
- ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-461-3.
- SARTORI, G. *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, 2005. ISBN 80-7325-062-4.
- SVENSSON, P. *Teorie Demokracie*. Brno: CDK, 1995. ISBN 80-85959-02-X.
- VODIČKA, K., CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-337-6.

Prameny

Legislativní úpravy

- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů.

Odborné články

- BALÍK, S. Radniční koalice po komunálních volbách 2006. *Středoevropské politické studie*, Brno, Mezinárodní politologický ústav MU. ISSN 1212-7817, 2008, vol. X, no. 1, s. 17-33.
- JÜPTNER, P. *Komunální koalice a politické modely*. In: *Politologická revue X* (2), prosinec, 2004, s. 80 – 100.

Noviny

- KOPECKÝ, J., DOLEJŠÍ, V. (2008). „Oranžové tsunami: Socialisté drtivě vyhráli ve třinácti krajích – Waterloo Topolánkovi ODS – Jiří Paroubek volá po úřednické vládě“ *Mladá fronta Dnes*, 20. 10. 2008. XIX/247, s. 1-6.
- KOPECKÝ, J. (2008). „Rozhodly poplatky u doktora“ *Mladá fronta Dnes*, 20. 10. 2008. XIX/247, s. 1-3.

Internetové zdroje

- Asociace krajů České republiky (2010). <http://www.kr-urady.cz>.
- CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie (2011). <http://www.cevro.cz>.
- Člověk – Časopis pro humanitní a společenské vědy (2010). <http://clovek.ff.cuni.cz/>
- ČSÚ. Český statistický úřad (2010). <http://www.czso.cz>.
- ČSÚ. Jihočeský kraj (2010). <http://www.cbudejovice.czso.cz/>.
- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická (2010). <http://www.socdem.cz>.
- Jihočeský kraj (2010). <http://www.kraj-jihocesky.cz>.
- Karlovarsky kraj (2010). http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz.
- KDU-ČSL – oficiální stránky (2010). <http://www.kdu.cz>.
- KSČM – Naše strana (2010). <http://www.kscm.cz>.
- Moravskoslezský kraj (2010). <http://www.kr-moravskoslezsky.cz>.
- Nakladatelství ekonomické a právní literatury Sagit. <http://www.sagit.cz>.
- Národní vzdělávací fond (2010). Lidské zdroje. <http://www.nvf.cz/>

- NĚMCOVÁ, Barbora. Denně přicházíme o šestnáct komunistů, zjistil ústřední výbor. ČTK: *iDnes.cz/Zprávy* [online]. 2008-05-07 [cit. 2010-08-22]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/denne-prichazime-o-sestnact-komunistu-zjistil-ustredni-vybor-pby/domaci.asp?c=A080507_160425_domaci_ban>.
- ODS – Občanská demokratická strana (2010). <http://www.ods.cz>.
- Volby.cz (2010). <http://www.volby.cz>.

Další prameny

Vlastní šetření mezi krajskými zastupiteli zvolenými v roce 2008 – použita technika polostandardizovaného rozhovoru. Šetření probíhalo ve dnech 24. 10. – 17. 11. 2010.

8 Seznam zkratek použitých v textu

ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSD	Československá sociální demokracie
ČSL	Československá (Česká) strana lidová
ČSÚ	Český statistický úřad
4K	Čtyřkoalice
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSČ	Komunistická strana Československa
KDS	Křesťanská demokratická strana
KDU	Křesťanská demokratická unie
MCWC	Minimální vítězná ideologicky propojená koalice
MWC	Minimální vítězná koalice
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SNK	Sdružení nezávislých kandidátů
StB	Státní bezpečnost
SZ	Strana zelených
SpD	Sudetoněmecká strana
SMC	Velká koalice
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil
ZSJ	Základní sídelní jednotka

9 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Třídy a typy koalic.....	38
Tabulka 2 Přehled správních obvodů v Jihočeském kraji a vybrané ukazatele k 31. 12. 2009 (podle správní struktury platné od 1. 1. 2010).....	40
Tabulka 3 Počet obyvatel v Jihočeském kraji a jeho okresech k 31. březnu 2010	41
Tabulka 4 Věková struktura obyvatelstva Jihočeského kraje k 31. 12. 2009.....	42
Tabulka 5 Struktura obyvatelstva Jihočeského kraje podle národnosti v roce 2001.....	43
Tabulka 6 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání (SLDB 2001).....	44
Tabulka 7 Ekonomicky aktivní obyvatelstvo podle odvětví ekonomické činnosti Jihočeského kraje (VŠPS 2008).....	46
Tabulka 8 Struktura uchazečů o zaměstnání v Jihočeském kraji (VŠPS 2008)	47
Tabulka 9 Míra nezaměstnanosti v Jihočeském kraji a ČR v letech 2005 až 2010 (v letech 2005 – 2009 stav k 31. 12.).....	47
Tabulka 10 Míra registrované nezaměstnanosti a volná pracovní místa k 31. 12. 2009	48
Tabulka 11 Volební výsledky relevantních politických stran v Jihočeském kraji – krajské volby 2000, 2004 a 2008	61
Tabulka 12 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Budějovického kraje v roce 2000	63
Tabulka 13 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2004.....	65
Tabulka 14 Přehled zisků mandátů relevantních stran ve volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2008	66
Tabulka 15 Typy koalic a jejich složení po volbách do jihočeské samosprávy v roce 2000, 2004 a 2008.....	72
Tabulka 16 Složení krajských rad (dle stranické příslušnosti) a rozdělení funkcí v radě po volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2000, 2004 a 2008.....	73
Graf 1 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Budějovickém kraji – rok 2000	57
Graf 2 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Jihočeském kraji – rok 2004	58

Graf 3 Volební výsledky kandidujících politických stran, koalic a hnutí v Jihočeském kraji – rok 2008	60
Graf 4 Vývoj zisků mandátů relevantních politických stran po volbách do zastupitelstva Jihočeského kraje v roce 2000, 2004 a 2008	68

10 Přílohy

Příloha 1 Administrativní mapa správních obvodů Jihočeského kraje

Příloha 2 Celková průměrná délka vzdělávání v ČR v komparaci se zeměmi EU - 1996

Příloha 3 Školská zařízení v Jihočeském kraji (2000 – 2008)

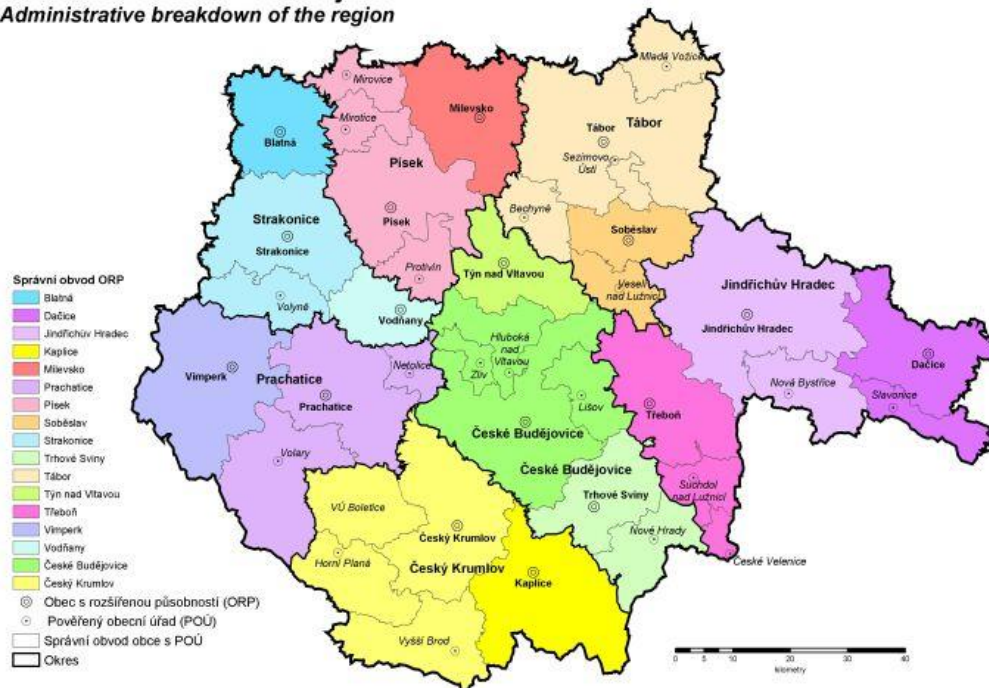
Příloha 4 Volby do zastupitelstev krajů 2008 – strany, které získaly v obcích nejvíce hlasů

Příloha 5 Záznamový arch pro rozhovor se zastupiteli Jihočeského kraje

Příloha 1 Administrativní mapa správních obvodů Jihočeského kraje

Administrativní členění kraje Administrative breakdown of the region

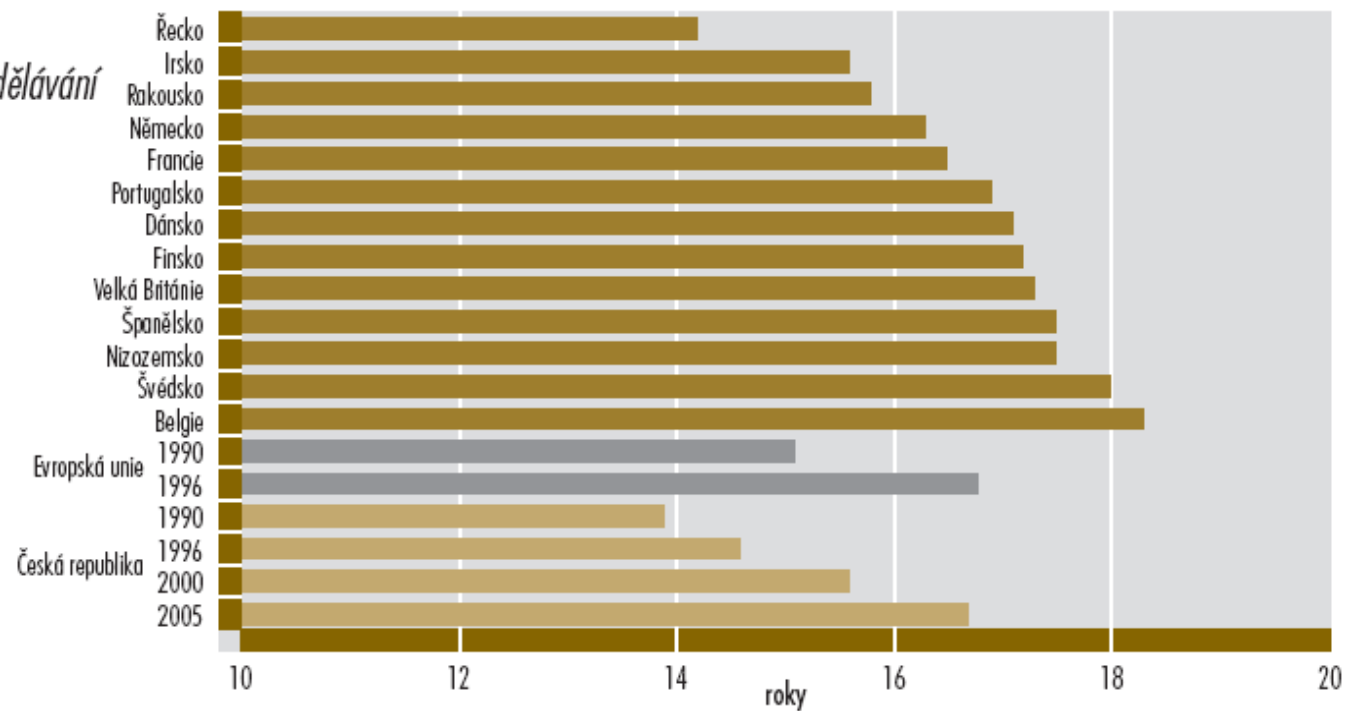
Zdroj: ČSÚ - České Budějovice. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-02].

Dostupné z WWW: <[http://www.cbudejovice.cz/so.cz/x/edicniplan.nsf/t/E400503F38/\\$File/13311108m1.gif](http://www.cbudejovice.cz/so.cz/x/edicniplan.nsf/t/E400503F38/$File/13311108m1.gif)>

Příloha 2 Celková průměrná délka vzdělávání v ČR v komparaci se zeměmi EU – 1996

Graf 1.3

*Celková průměrná délka vzdělávání
Česká republika
a země Evropské unie 1996*

Zdroj dat: Národní vzdělávací fond – Lidské zdroje. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-04].

Dostupné z WWW: <http://www.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/observator/cz/lidske_zdroje.pdf>.

Příloha 3 Školská zařízení v Jihočeském kraji (2000 – 2008)

	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008
Mateřské školy	377	365	360	301	296	296	295	294
děti	18 583	18 445	18 624	18 673	18 694	18 317	18 574	18 926
Základní školy	258	253	249	241	239	276	261	255
žáci	65 976	64 468	62 364	60 102	57 819	57 480	54 920	53 059
Gymnázia ¹⁾	24	24	24	24	24	24	24	27
žáci	8 621	8 777	9 148	9 123	9 059	9 006	9 056	8 983
Střední odborné školy ^{1) 2)}	60	59	58	59	59	67	63	64
žáci ³⁾	13 764	13 245	13 369	13 865	13 959	13 838	14 050	13 841
Střední odborná učiliště ^{1) 2)}	47	47	46	42	39	51	41	37
žáci ³⁾	13 237	13 982	13 740	13 685	13 388	10 957	10 980	10 369
Nástavbové studium ¹⁾	0	0	0	0	0	28	27	25
žáci	0	0	0	0	0	3 131	3 026	3 179
Konzervatoře	0	0	0	0	0	1	1	1
žáci	0	0	0	0	0	168	163	167
Vyšší odborné školy	14	14	14	15	15	16	16	17
studenti	2 190	2 129	2 169	2 468	2 462	2 529	2 486	2 659
Vysoké školy	1	1	1	1	3	3	3	5
studenti ⁴⁾	5 900	6 115	6 474	7 122	7 761	10 732	11 794	.
Celkový počet školských zařízení	781	763	752	683	675	762	731	725
Celkový počet dětí, žáků a studentů	128 271	127 161	125 888	125 038	123 142	126 158	125 049	

¹⁾ od školního roku 2005/2006 změna metodiky - jednotlivé typy škol zahrnují i školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami; konzervatoře se stávají samostatným typem škol (v předchozích letech zahrnuté do středních odborných škol)

¹⁾ od školního roku 2005/2006 uvedeny počty škol vyučujících jednotlivé obory (obory gymnázií, obory středních odborných škol, obory středních odborných učilišť a obory nástavbového studia), v jedné škole může být realizováno více druhů oborů

²⁾ do školního roku 2005/2006 včetně škol vyučujících obory nástavbového studia

³⁾ od školního roku 2005/2006 bez žáků oborů nástavbového studia

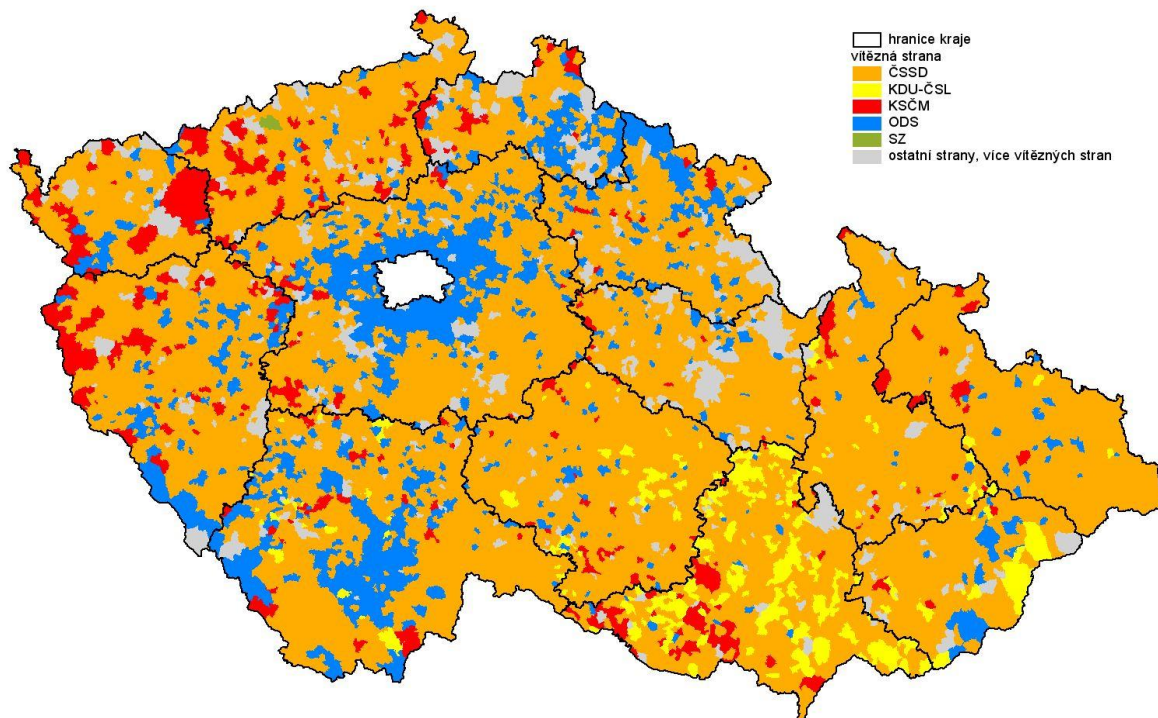
⁴⁾ do školního roku 2004/2005 pouze v prezenčním studiu českého státního občanství; od školního roku 2005/2006 studenti všech forem a typů studia veřejných a soukromých vysokých škol

Zdroj dat: ČSÚ Jihočeský kraj + vlastní výpočty. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-04].

Dostupné z WWW: <<http://www.cbudejovice.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/skolstvi-xc>>.

Příloha 4 Volby do zastupitelstev krajů 2008 – strany, které získaly v obcích nejvíce hlasů

Strany, které získaly v obcích nejvíce hlasů ve volbách do zastupitelstev krajů v roce 2008

Poznámka: KDU-ČSL nekandidovala samostatně v krajích: Středočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký a Pardubický

Zdroj: ČSÚ – České Budějovice. [online]. c 2010 [cit. 2010-08-02].

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/7fa7299a562d2f4ec1257508002f9001/\\$FILE/kzvitez_cr.jpg](http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/7fa7299a562d2f4ec1257508002f9001/$FILE/kzvitez_cr.jpg)>.

Příloha 5 Záznamový arch pro rozhovor se zastupiteli Jihočeského kraje

Otázka č.:

1. Na celostátní i regionální úrovni se opakovaně setkáváme se situací, kdy vítěz voleb není schopen sestavit stabilní a většinou akceptovatelný kabinet. Jaké byly nejčastější příčiny komplikací při sestavování krajských koaličních rad?
2. Existuje hierarchie důležitosti členství v radě z hlediska pověření k výkonu specifické funkce při koaličních vyjednáváních také na regionální úrovni politického rozhodování?
3. V samosprávě Jihočeského kraje nebyla KSČM i přes relativně silný politický mandát nikdy členem koaliční rady. Co je hlavní příčinou této skutečnosti?
4. Jaké byly hlavní důvody pro vytvoření ideově nesourodé koalice ČSSD a ODS po krajských volbách v roce 2008?
5. V českém veřejném diskursu se často setkáváme s tvrzením, že politická soutěž se omezila na snahu politických stran a jejich představitelů získat, případně udržet vlivné mocenské posty bez ohledu na deklarovaný volební program. Jaký je Váš názor na uvedené tvrzení?
6. Ideově i prakticky má nejblíže ke KSČM sociální demokracie. Lze v blízké budoucnosti očekávat průlom související s tím, že KSČM bude částí demokratických politických stran akceptována jako partner v jednáních o tvorbě vlád také na národní úrovni politického rozhodování?
7. Podle názoru některých politologů je příčinou problematického sestavování koalic příliš atomizovaný stranický systém. Byl byste v uvedené souvislosti pro případnou změnu volebního systému v otázce procentuelního zvýšení uzavírací klausule?